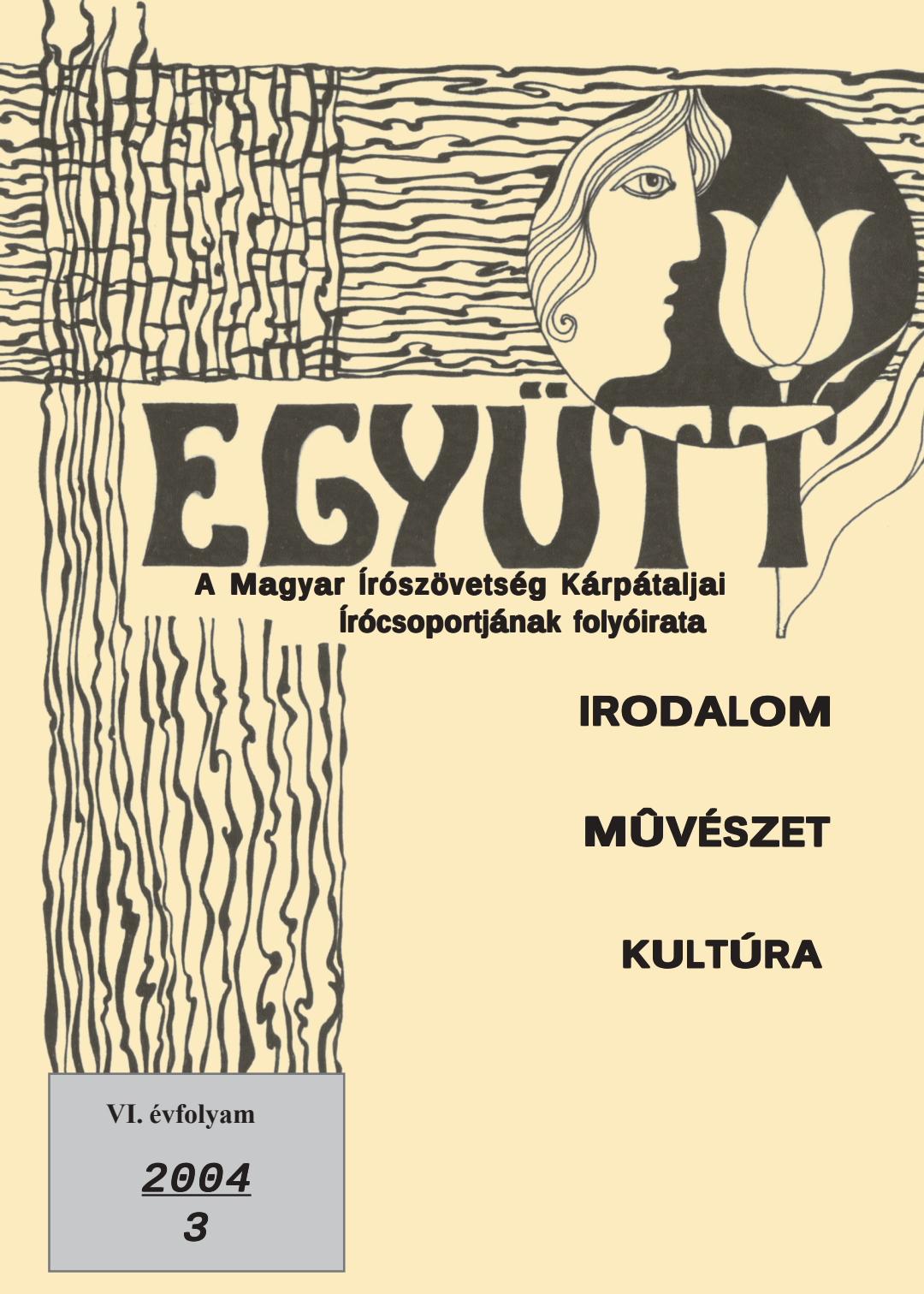

EGYÜTT

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai
Írócsoportjának folyóirata

IRODALOM

MŰVÉSZET

KULTÚRA

VI. évfolyam

2004

3

2004

3

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA

Szerkesztőbizottság: S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965–67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Füzesi Magda, Horváth Sándor, Kőszeghy Elemér, Nagy Zoltán Mihály (főszerkesztő), Pomogáts Béla, Vári Fábián László (elnök)

A szerkesztésben közreműködnek: Fodor Géza, Gortvay Erzsébet, Tárczy Andor, Zselicki József

Védnöki testület: **Kovács Vilmos Baráti Társaság**

Megjelenik a Kárpáti Magyar Krónika önálló, negyedévi kiadványaként a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közossége, a Magyar Újságírók Kárpátaljai Szövetsége, az Illyés Gyula Közalapítvány, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Intermix Kiadó és a Credo Alapítvány támogatásával.

*Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20*

A szerkesztőbizottság ungvári címe:

88000, Ungvár, Babuskin tér 5/a, tel. (00380-3122) 43737, fax: (00380-3126)7027

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt.pdf>

Felelős kiadó: **Dupka György**

Olvasószerkesztő: **Barzsó Tibor**

Művészeti szerkesztő: **Ivaskovics József**

Szedés: **Herdinszky Éva**

Intermix Kiadó, 88000 Ungvár, Tolsztoj u. 5/a. Tel/fax: (00380-3126)-1-70-27.

E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió.

Készült a Borneo Kft-ben.

Forgalomba kerül a **Kovács Vilmos Baráti Társaság** terjesztésében

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, vezető: **dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin**

Tel./fax: 8 243 214-54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti: a Kárpátaljai Szövetség
(Magyarok Háza, 1052 Bp., Semmelweis u. 1/3.)

Lapengedély száma: 3 T No 188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 4 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Csonkahét (vers)
5 ANTALL ISTVÁN: Békétlen békesség (köszöntő)
7 KALÁSZ MÁRTON: Hazám, Folyónál (versek)
9 SZÖLLÖSY TIBOR–FALUDY GYÖRGY: „Nem vagyok hajlandó magyar írótn
’enni’...” (interjú)
12 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: Együtt...? (jegyzet)
13 S. BENEDEK ANDRÁS: Teremtés, újra (vers)
14 FODOR GÉZA: Nádon, fűszálon (vers)
16 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
21 BARTHA GUSZTÁV: önéletrajz, átváltozás (versek)
22 LENGYEL JÁNOS: Találkozás Vitéz Kőbányai Világossal, Egy találmány kálváriája,
Elfogult monológ, Címlapsztori, Tanmese (szatirikus kisprózák), Aforizmák
28 PENCKÓFER JÁNOS: [Szép-Mezopotámiában...] (vers)
29 BALLA TERÉZ: Látomás, Engesztelő (versek)
31 BARTHA GUSZTÁV: Téboly (novella)
33 FERENCZI TIHAMÉR: Levelek, Fohász, Sirályok, Barlangrajz, Zenit (versek)
34 WEINRAUCH KATALIN: Bizonyíték (novella)
40 BECSKE JÓZSEF LAJOS: Mikroszkóp alatt (vers)
42 JÓKAI ANNA: Az Advent, A Karácsony (versek)
43 TORNAI JÓZSEF: Attila hunjai, Milyen lesz a tenger? (versek)
46 POLGÁR JULIANNA: Csíksomlyói csöndes imádság (vers)
47 KARCAGI M. MARGIT: Úton, Pihenés, Pizskos havon, Meghittség, Szerelmi
téboly, Hűség (versek)
48 MERÉNYI KRISZTIÁN: Emléktöredékek (kispróza)
52 SZALAI BORBÁLA: Mérlegen, A látszat csal, Foghúzás, Felszólítás, Hajcihő
(bökversek)
54 Az úrmóvel szerelmeskedő szolga halála (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ
fordításában)
55 BERTHA ZOLTÁN: A magyar önazonosság „sámánszerű” prózaköltője (tanulmány)
57 S. BENEDEK ANDRÁS: Mese és mítosz egy nemzetiségi peremvidéken (tanulmány)
63 BARZSÓ TIBOR: Ez volt az *Új Hang* (jegyzet)
67 PENCKÓFER JÁNOS: Meghallani a hívást (recenzió)
71 KOVÁCS ANDRÁS: Két kötet egy szemszögből (recenzió)
73 DEÁK FERENC: „...Áldás lenni mások számára...” (jegyzet)
77 BOTLIK JÓZSEF: A *Kárpátalja* fogalom kialakulása és változásai (tanulmány)
86 MINYA JÓZSEF: 60 éve (dokumentumok a múlt század 40-es éveiből)
90 D. GY.: Művelődési életünk krónikája
98 Új könyvek
98 Szerzőink
BALASSI BÁLINT verse – IVASKOVICS JÓZSEF zenéje: Áldj meg minket Úristen
RATKÓ JÓZSEF: Szégyentelenül (versrészletek)

CSONKAHÉT

Öreg égi porta
kapuja nyitva áll,
amonnan jődögél
lefelé egy számár.
Dávid a holdfényben
nézi csak, s hegedül:
a számárhát ívén
maga a Kisded ül.

Éji selyemszálból
van fonva a haja,
mint az ébredő nap,
ragyogó homloka,
szeme két gödrében
ikerpár csillag ül,
valóban az Isten
fia ő egyedül.

Ezüst pata csendül
csillagon és kövön,
lent az egész földön,
jaj de nagy az öröm!
Kaláccsal raknák ki,
ha lenne, az utat,
hogy illőn köszöntsék
az Urat, az Urat.

Rút Heródes habzik,
kékül, majd lóra száll,
hozzá szegődött most
napszámba a halál.

Törje ki négy lábát,
szakadjon meg lova,
varjak egyenek meg,
csecsemők gyilkosa!

Jézus kicsi arca,
homloka komorul,
fölötte az ég is
lúdbőrzik, beborul.
Vérrel él a pallos,
ide sújt, oda csap,
sok apró legényke
élete ennyi csak.

A hű állat érzi
a meleg vér szagát,
viszi, menekíti
kis urát, kis urát.
Hol a béke trónol,
csacsifül int oda,
ott lesz menedéke,
jó meleg otthona...

Csonkahét is eljön,
leesik majd a hó,
s a pásztorok hátán
nincs elég takaró.
Árvíz is szaggatta
kunyhójuk falait,
rád szorulnak nagyon,
küldj Uram valakit!

A berekfürdői írótábor megnyitóünnepségére idén szeptember 8-án, Kisasszony napján került sor. Ez a szép kora őszi nap Kalász Márton születésnapja. A 70 éves költőt, a Magyar Írószövetség elnökét a pályatársak: Körmendi Lajos, Jókai Anna, Elek Tibor, Rékasy Ildikó, Dienes Eszter, valamint Antall István újságíró és Kő Pál szobrászművész köszöntötték, Kocsis Csaba zeneszerző pedig a költő megzenésített verseivel emelte az est hangulatát. Az alábbi esszét szerzője folyóiratunknak ajánlotta fel, melyet örömmel teszünk közzé, s a magunk részéről mindehhez az ünnepelt két versét nyújtjuk át az olvasónak.

BÉKÉTLEN BÉKESSÉG

A hetvenesztendős költő, Kalász Márton köszöntése

Közel s távol semmi, csak a világmindenség. Közel s távol semmi, hogy aztán a tárgyak körvonalaazódjanak, rebbenjen a fény, lények mozduljanak, *a macska vizes pofáján a lepke szárnya jelezze, a veszély már eszme*, az özönvíz nemhogy fenyeget, itt van, vize mindent elnyel, iszapja mindent elfojt, elfed. A megfoghatatlan nyugalanság összekócolja a tájat. Az idill minden esetben maga a dráma. A télre fölszedett palló, a malomárok, az innen és onnan feszülése, *a hártvás jeget hasa alá ropogtató vadkan*, a versnek mozdulása, a valóság elemelése a földtől olyan csendet mutat, ahol *tompítja a könnyülő köhögést a hó*, ahol a vércsepp melege lött sebet üt a megüledett pelyhek finoman rétegelt falába. Az időn túlról beszél vissza a valóság. Természetelvű ez az absztrakció, mert nincs benne semmi kiagyaltság, egyszer csak elindulnak a sorok, sűrű szövetté válnak, visszautalnak saját jelentésükre és azon is túlra. Élmény nélkül nem mozdul semmi. Csakhogy itt a leírás, eleve átirat. Minden tényt és tárgyat meghaladó. *A megszólalás percét épp lekésve*, a bajról, jajról, a csendes pusztulásról, a történelemről nem maradunk le, mert a lét maga az idő, vagy az időtlenség mikroszkóp alá illeszthető szövege. Am még a sejtosztódás titkait sem ismerhetjük meg, mert Kalász Márton költészetének állóképein a mozgás is gondolkodik. Reccsenjen-e, szakadjon-e, roppanjon-e még egyet. Bennünk lassul le a mozdulat, megvárja: értjük, érezzük, sejtjük-e? Pedig nincs itt elrejtve semmi, mégis keresni kell mindent. Ahogy a jól elrendezett világban sem esik mindig kézre a megfogható. Babrálnak az ujjak önkéntelenül és megfeszíthetetlen belső izgalommal, s a kamra legrejtettebb zugából, a „valamire jó lesz” kacatok, talált tárgyak közül kibukik egy-egy csillag.

Hihetetlen, hogy ez az egységes, egynemű költői világkép mennyire nem ismeri, nem akarja ismerni a szétválasztó erőket, a mesterséges rendszerezés fantáziátlanságát, csak az egészet éli, csak az egészet tudja. A játék is halálosan komoly, nem kiragadott pillanat, nem applikált diszítőelem, nem külön fejezet, nem póz, része az egésznek, majdhogynem fölfedezhetetlen, előkereshetetlen ebből a folyamatosságból. Éppen ezért

a tündérkedés, a varázslat is úgy hiányzik belőle, hogy egyáltalán nincs hiányérzetünk. Paraszti élmény igen, természetélmény igen, táj és tér igen, de a fény, az égzengés valahonnan távolról, szinte érzékelhetetlen messzeségből szűrődik ide.

Sem Kormos, sem Nagy László, hanem Kalász. Érvényes verstartás, az örök várakozás előérzete. Mintha *kavics sebezne garatunk*, mintha *metsződbe élén a felhő*. A látványnak kontúrjai vannak, mégis mindent költészeté old egy sajátos, különös képesség: a történetek jelen és jövő idejűvé lényegítése, tehát a világ újrendezése. Mondhatnám, filozofikus költészet a Kalász Mártoné, csak hogy ez a filozófia nem az égisz elméletek, de a tapasztalatok felől közelíthető, mégsem trágyaszagú, együgyű okoskodás. Kalásznak egy a kultúra a forduló hantjól a relativitáselméletig. Egy a műveltség az otthonról hozottól a megszerzettig. Egy a világ Somberektől Stuttgartig, egy a nyelv, akkor is, ha kettő. Egy a megrendülés Beethoven süketiségétől, nagyapja ló által rántott, tiport megroppanó csuklójáig. Az emberiség kiált föl a kútból, *húzzanak, mert itt veszek!* Már nem kérdés, hogy szétrohasztjuk-e magunk alól ezt a sárgolyóbist, hanem sejtés. Baljós várakozás. Ami rosszabb, mert több mint bizonyosság.

E líra nem illegeti magát, itt kell a figyelem, a sorokba rejtett fegyelem, a versbe rejtett szerkezet figyelmeztet: ne menj tovább, itt valaminek lennie kell, ami az egyetemesség finom sejtését a küszöb alá hajtogatta. Ami e költészetben ősi, az nem a múzeumok polcairól előporolt, a mában idegenkedő tárgy, hanem folyamatosság. Az ösztönökben rejlő természetesség. Az egyetlen szóból sejthető mindenség. S ez a költői attitűd nem műfajfüggő: ugyanúgy lüktet egy négysorosban, mint a *Mama-sírató* végletekig letisztult elhagyatottságában, a veszteségtudat póztalanságában. A tudás, a forma ismerete, a mesterség becsülete nem öli, hanem fedi az érzelmeket. Nem pusztít, hanem szerkezeteket épít. Verseiben gyakran nem a bennük lévő, hanem a kimaradt sorok beszélnek. A sejtés-bizonyosság, a keresés-izgalom olyan ismerős, hogy újból találkozni kell vele. A táj annyira otthonos, hogy újból és újból be kell járni, rá kell ismerni, meg kell szólítani. A refrének úgy hiányoznak, hogy bennünk pendülnek meg, ott botladoznak nyelvünkön.

Szikár költészet ez? Csak annyiban amennyiben összetettsége nem teátrális, csak annyiban, hogy a versben bonyolódó élet az egyetemesség kideríthetetlen, átláthatatlan, mégis értelmezhető teljessége. Ahol a legnagyobb titok maga a köznapiság, a mindennapi élményekben rejlő transzcendencia, ahol az áhítat nem viselkedési forma, hanem a versben rejlő erő.

Isten éltesen, Marci! Ezt kívánja

ANTALL PISTA

HAZÁM

*Csak itt szerzek érvényt magamnak!
Ösztöneimben is hazám vagy,
nem zöld fájással fölénéklő gyarmat,
habzsolásomba fáradt,*

*sose kellett hibáim kerüld,
mint fényzuhatag az árnyam,
s amit még ütnék, rakéta-rózsás éjszakáin
állammá kikiálttam –*

*bennem te teljesen szabad vagy!
Én adtam magam néked,
s mióta érzékeim bevilágítottak,
tudom álmaid, elmélkedésed,*

*s nem voltam még soha
villám-sisak jól rejtett homlokodon,
dorong, fűcsóva, parázs-korona –
ma is a jövődet hurcolom,*

*az eszmét, mely alakot ölt,
viszem morogva elmém fogsorában,
s csatangolnék, mint űrutasjelölt,
máris – hogy teljes üdvödet belássam...*

*Így élünk itt: egy világ cserjéi.
Egymásért zúzódunk, egymást kiáltjuk –
nem tudnál suhogni, én se remélni
más időben vagy másutt.*

FOLYÓNÁL

*Kék hajlata a pillanatnak
úszta a reggeli folyón
mintha Manet színei adtak
volna szememnek álmodón*

*Nem is magános meztelen nő
voltál akkor valami más
vízárnyak zöldjén átderengő
üveges tiszta látomás*

*Oly érinthetetlen akár ott
a vas mely éjente zokog
tollászkodó öreg uszályok
orrán lélegző asszonyok*

*Puhán a fénybe hanyatló szál
valami ámulat s iszony
piros képleteként ragyogtál
föl hirtelen a zátonyon*

*Így tűntél is el Mozdulatlan
ültem a házsorok előtt
tudtam már milyen fordulatban
vesztem el egyszer az időt*

*Őn-szárnya nő a pillanatnak
bolyhok állnak meg a vízen
a part mentén követ faragnak
köd alá viszik szelíden.*

Faludy György Kossuth-díjas író, költő, műfordító, a magyar irodalom „nagykövete” szinte könyvtárnyi kötettel gazdagította a nemzeti és külföldi irodalom kincstárát. „Elvitte” a szép szót – a magyar szellem üzenetét – a világ számtalan országába és „hazahozta” – többek közt – Villon, Anatole France, Cicero, Csehov „válaszeit”. Életre szóló őszinte barátsága József Attilával, Karinthy Frigyessel, Kosztolányi Dezsővel és irodalmunk más nagyjaival ma már külön fejezet irodalomtörténetünkben.

2004 áprilisában a tizedik X-ét taposó Mester a Beregi Ünnepi Napok díszvendége volt Vásárosnaményban, ahol korát messze meghazudtoló szellemi frissességgel és főhajtásra készítő bölcsességgel osztotta meg mérhetetlen gazdagságú klasszikus tudását, emlékeit közönségével. Itt ragadtam meg a lehetőséget, hogy „megkörnyékezzem” őt néhány kérdéssel. Rendkívüli megtiszteltetésnek tekintem, hogy nem csupán készségesen és őszintén válaszolt kérdéseimre, hanem **Jegyzetek a kor margójára** című új kötetének dedikált példányával is megajándékozott.

„NEM VAGYOK HAJLANDÓ MAGYAR ÍRÓT 'ENNI'...”

– Kedves Mester! Ön sok éven át külföldön élt és alkotott. Miben látja az okát annak a sajnálatos ténynek, hogy a magyarságot, de különösen irodalmunkat a világ alig ismeri, s még kevésbé méltányolja?

– Meggyőződésem, hogy mi jobban ismerjük a külföldi irodalmat, mint ők minket. A magyar költők eddig is lefordítottak mindent, amit érdemes volt. A magyarról való fordítás már problematikusabb, ugyanis a jó külföldi költők általában nem tudnak magyarul. De nemcsak ez a gond. Angol nyelven – például – szinte lehetetlen megérteni a magyar lelkivilágot. Az én kedvenc versem Petőfi Sándor *Szeptember végénje*; ha ezt lefordítanák – volt rá példa –, az „...én feljövök érte a síri világból...” sort az angol nem értené meg – krimire gondolna. Adyt is, akit én a valaha élt legnagyobb hat-nyolc költő közé sorolok, lehetetlen bármilyen más nyelven megérteni. Csupán egy magyar vers tűrhető angol fordításáról tudok – Illyés Gyula: *Egy mondat a zsarnokságról* –, de ez is inkább próza. Az igaz, hogy a magyar nyelv legújabb szótárában tízmillió szó szerepel, az angolban ennél lényegesen több – de a magyarban milliárdszám van rím, míg az angolban legfeljebb nyolcvanezer.

– Mi a jó fordítás titka?

– Hosszú időn át bambán bámulni a szöveget – ez akár két-három hét is lehet –, aztán hirtelen megtalálni a fonalat – ez a versfordítás. Előzmények: 1937–1938-ban megjelent első öt könyvem közül a Villon-átköltések lettek a legnépszerűbbek. Igaz, a kormánypárti és szélsőjobb lapok a legdühöttebben és leggorombábban támadtak, az egyik kiadást a nyilasok

égették el, de a Zeneakadémián tartott Villon-estek – az ország legjobb színészei részvételével – a demokrácia melletti tüntetések voltak... Szabó Lőrinc és Tóth Árpád kitűnő fordításai után elhatároztam: átköltéseimmel végre lázadhatok a cenzúra ellen, hisz saját verseimmel ez akkoriban képtelenség volt. El kellett hagynom szülőföldemet. Bécsbe emigráltam, a Villon-kötetet nem vittem magammal, de emlékezetemben tároltam verseit – így fordítottam, költöttem át azokat. Itthon-tartózkodásom éveiben minden új kiadáshoz engedélyt kellett kérni. Ha eszembe jut, ma is mosolyt csal arcomra a tény: a kiadást az illetékes államtitkár engedélyezte, hisz „élő” költő verseinek fordításáról volt szó – szerinte...

– *Véleménye szerint egységes a magyar irodalom, vagy létezik külön erdélyi, felvidéki, vajdasági, kárpátaljai irodalom?*

– Már azt is képtelenségnek tartom, hogy van ilyen probléma. Nincs régiókhoz kötött irodalom, csak egységes, nemzeti; minden tollforgató, aki magyar, magyarul ír – éljen bárhol a világon –, része a magyar irodalomnak. Attól, hogy Byron annak idején elhagyta Angliát, még megmaradt angol írónak, és az ilyen példákat hosszan sorolhatnám. Más kérdés, hogy a trianoni határokon túl élő és alkotó magyar írókat és irodalmat kötelességünk támogatni, teret-lehetőséget biztosítva jelentkezésükhöz, a publikáláshoz.

– *Mi az Ön véleménye a Magyar Írószövetségben kialakult helyzetről?*

– A magyarok 1867 óta folyamatosan „eszik” egymást, s ez alól a művészek sem kivételek. Az írószövetség megosztottsága nem új keletű dolog – gondoljunk csak a népi–urbánus elkülönítésre, ami ma is tapasztalható, és kölcsönösen utálják egymást. Ha én ezt – hogy egy nemzeti irodalom ilyen megosztásban létezik – elmondom egy franciának, azonmód kételkedni fog szellemi képességemben. A meddő, önös vitákat minden időben feleslegesnek és értelmetlennek tartottam, elhatárolódtam azoktól, hiszen elszenvedője voltam az 1947-es évben szított vitáknak, amikor Zilahy rehabilitálása körül csaptak össze az indulatok. Mindig voltak olyan tollforgatók, akik „törődtek” a többiekkel. Én ritkán jártam be a szövetségbe, de rendszeren fizettem a tagdíjat. A mostani cirkusz is elsősorban szövetségi, s nem irodalmi ügy. Én nem vagyok hajlandó részt venni ebben a sárdobálózásban, nem vagyok hajlandó magyar író „enni”. Vannak ennél komolyabb gondok is a világban: környezetünk, a föld, a víz elszennyeződése, az egyre inkább terjedő terrorizmus, a túlnépesedés stb. Hadd ragadjak ki egy példát: születésemtől a földkerekség lakosainak száma kétmilliárd volt, ma háromszor több. Gondoljunk arra is, hogy az emberiség elanyagiasodott, és ebben a végeláthatatlan hajszában elfordult az irodalomtól.

Én már a rádió születésekor is féltettem a költészetet az elsorvadástól, ami szerencsére nem következett be, viszont a tv-korban ez tettenérhető, holott a tévéadások „emléke” két-három napos, míg egy-egy könyvélmény egész életre szól. Pedig ez a kor minden korábbinál többet törődik az emberrel. Tragikus, hogy jólétben, s mégis félelemben kell élni!

– *Mivel foglalkozik, milyen tervei vannak?*

– Jelenleg is visszaemlékezéseimet foglalom kötetbe. Rengeteg élményem van, feledhetetlen barátságok, találkozások, hisz olyan világhírességek voltak személyes ismerőseim, mint például de Gaulle... A világháborúban pilóta voltam, bejártam Afrikát, éltem ösközőségekben, tanítottam Torontóban, élvezhettem a nyugati világot, a már említettek mellett barátom volt Kassák, Márai. Ezeket az emlékeket nem akarom „magammal vinni” – szeretném felajánlani az utókornak...

Lejegyezte: SZÖLLŐSY TIBOR

EGYÜTT...?

Folyóiratunk, a múlt század hatvanas éveiben sokszorosított diáklap 2002 tavaszán újraalapított utódja aligha a véletlennek köszönheti elnevezését. Dupka György, akinek személyében a „keresztapát” tisztelhetjük, kőkemény észérvekkel alátámasztva ajánlotta a régi-új címet.

Jól emlékszem a kishazai pályatársak akkori magatartására: a folyóiratot egyértelműen igényelték, megjelenését kézírataikkal segítették. A szerkesztő szempontjából kétségkívül „boldog” időszak volt ez, hiszen az „anyaghiány” rémképével legfeljebb rossz álmaiban szembesült.

Ám az idők – mint tudjuk – változnak. És vele az emberi magatartásformák is.

Amikor az újjászületett Együtt „kinőtt a bölcsőből”, megtette első bátortalan, de határozott irányú lépéseit az (el?)ismertség felé – a bölcsőjénél bábáskodók egy része sorsára hagyta a járni tanuló kisdedit.

Mintha elfelejtődött volna a pusztá tény, miszerint az Együtt pátriánk irodalmának egyetlen komoly, annak mibenlétéről negyedévi rendszerességgel látteleletet nyújtó fóruma, amelyben publikálni nem csupán tálcán kínált lehetőség, de – valamilyen szinten – kötelesség is.

Mi az oka, hogy szerkesztőbizottságunk tagjainak – akik egyébként ismert írók, költők, irodalomkutatók – csaknem fele egyre ritkábban jelentkezik írásaival folyóiratunkban?

Hajlamos vagyok hinni, hogy az írástudói felelőtlenség esete forog fenn. Ez a vélemény azonban csak adalék lehet a kérdés közösen történő megválaszolásához. További adalék, hogy némely pályatársaink a jelek szerint irányt váltottak a napi (heti, havi) politizálás felé, s annak torzító rivaldafényétől elvakítottan képtelenek felismerni (és becsülni) a Teremtő akaratából beléjük plántált alkotói tehetség előbbvalóságát a politikummal szemben; hogy az utóbbi megöli bennük az előbbit.

Aki hagyja ezt a tragikus folyamatot végbemenni, nem csupán ön maga, hanem a közösség ellen is vétkezik, amelyből „testre szabott” küldetéssel megáldva (vagy sújtva?) vétetett.

Nem kívánok az érintettek „lelkére beszélni”, hiszen a próbálkozás szintjén sincs jogom befolyásolni világnézetük és magatartásuk (át)alakulását. Amit irodalmi önvalójuk és folyóiratunk jövőjének féltése okán talán megtehetnek: emlékeztetem őket arra, hogy annak idején együtt vállaltuk a folyóirat fenntartását, s ha manapság bárki bármilyen okból hátat fordít a lapnak – magatartása kimeríti a cserbenhagyás fogalmát.

Csak kérhetem őket: gondolkodjanak el a fentieken. Avégett, hogy továbbra is együtt lehessünk.

NAGY ZOLTÁN MIHÁLY

TEREMTÉS, ÚJRA

Az Ifjúfarkasoknak

*Előbb a vizeket. Földet, termő talajt,
zsenge füvet, gabonát, gyümölcsöket,
fürgé halat, vadat, szépröptű madarat,
és csak végül a Föld urát, az embert.*

*Göggel, sátáni indulattal telt el
az ember, és fordult teremtetett társa
ellen. Térdre borultak az erdők s vízzel
telt tört sebünk, megannyi vérző tárna.*

*A víz, élet és halál forrása,
mára méreggel szennyezett.
Hiába várunk tisztító zöldártra,
nem hoz, csak gyilkos könnyeket.*

*És lám, hiába árvíz, pusztító aszály,
az ember konok, kis csodákra vár.
Hát jön lángvihar, földünk testébe vág
sikoltó sebet. És jön a tengerár.*

*Nem is bárka, törékeny tutaj csupán,
mit hitünk tesz biztos menedékké,
míg vihar, árvizek és esők után
a komor ég megadja újra a békét.*

*Még sötét felhőt hordoz az ég, viharos
szél fúj. A víz fölött vijjogó vércse
száll, az apadó árba belekapdos.
Földereng a hegyek sziklabérce!*

*Jön madár zöldellő olajággal,
folyók keresnek medret, kristály tavak
biztos nyugalmat. A rét teli virággal.
Megszólalnak a dalos madarak.*

*Újra elindul az első emberpár.
Lépteik nyomán különös virág nyit,
kipattan a rügyekből a lélek.
Újrasarjadnak rejtett ligeteink.*

*Nem sírjuk vissza könnyel, imával,
mit elfedett a tisztító iszapár.
Új életre ébredtünk a mával,
s rátok a teremtés csodája vár.
A törvény egyidős a teremtéssel.
És ha felednénk a kőábrák szavát,
a Bárka töltsön el hittel, reménnyel,
a szívünkben megőrzött Ararát.*

FODOR GÉZA

NÁDON, FŰSZÁLON

– Madárvirágos vers a Szernye-mocsárról, 1959-ből –

*Hótorkú cinke meg kék cinege
Csonttollú, fuvalás szikrazene
Aranymálinkók nyártilinkóin
Messzi nádasok nádirigóin
Sármányt röptető napfénysonáta
Suhogó nádon nádiposzáta
Emeli fénye hétszínké égre
Fák énekére, nagy nap elébe
Lepkevirágos madárzengésbe*

*Gerlice madár, gerlice
Petrence madár, petrence
Bújj, bújj, zöld ág, levelecske*

*Repíti gébics, szalakóta-had
Fitisz füzikék, tücsökmadarak
És – di-dideli-diadala-dí! –
A hangjukszóktető napmadarak
Szárnyaik hegyén fordul a nagy nyár
Égi mezőkre fut fel a hangár
Ívük kereplő
Fütyöket rezgő
Torkukban pergő
Érchangú kiskő*

*Szálat szövő szitakötő
Zengő árnyán száll a szellő*

*Liliomfényre
Zöld szél-zenére
Lobogó színek fényszövegére
Vadgalamb-burukk hívó szavára
Harsog máris a madárdalárda
Madárvirágos, égszínkép ének
Zápora zizzen vadvizen, réten
S körözve körbe az éteren át
Pitypang kottázza a nyár derekát*

*Láttam szarkát a száraz fán
Gyöngykaláris volt a nyakán
Szépen ki volt pallérozva
Úgy sétált be a városba*

*Kihajló ágat szöktető stiglic
Zöldkopáncs kéklik
Fecskefrakk siklik
Haris hangol s a fű között újra
Fűrjek és foglyok dorombja zúgja
Színezi, oldja – hangjukat toldva
Fel már a légi, messzi magasba
Gyöngyházzsín-égbe keverve kéket
Röptetik, ím, a széki liléket
Hogy lobognak szinte az álmaik
Szárnyaik színteli zászlaikon
Xilofon peneg
Cinege citteg
Nádon, fűszálon zengve napestig*

*Hazájuk itt van, ahol a fészük
Hol fiókaikat fölnevelik*

TÁBORI POSTA

(Folytatás)

A műszerfal órája 21 óra 55 percet mutat. Legszebb ideje lenne pihenőre térni, most azonban egy időre elfelejthetjük a kényelmes matracot, mert az állandó készültség miatt felborult a megszokott napirend. A célkereső radar képernyője előtt ügyelő tiszt a légvédelmi helyzet legkisebb rezdülésére is riadóztathatja az egységeket, de a hadcsoport-parancsnokságról érkező jelentések is emelhetik a készültségi fokozatot. Bár egyelőre még az elején vagyunk mindennek, hivatalosan csak éjfélkor vesszük át a légtér ügyeletét, a rendelkezésünkre álló két óra arra való, hogy harcckészültségbe állítsuk az elhárító rendszert.

A fülkémben ülök, a hajtómű üresben jár. Krecsetov hadnagy és Melnyikov, az operátor, a lánctálpas parancsnoki részlegében, a műszerfalak előtt foglalatoskodnak. Figyelemmel követik, s pontról pontra végrehajtják az ütegparancsnok utasításait. Szigyelnyikov őrnagy most a tűzvezérlő radar fedélzetén, az indítógombok előtt ül, s beosztott tisztjeivel, az egységek parancsnokaival rádióan érintkezik. De a harcckészültség csak akkor teljes, ha megtörtént a műszerek összehangolása és a radar energiaellátásának biztosítása végett létrejött közte és a kilövőállomások közti kábelkapcsolat. Ezt viszont minden esetben a kilövő egységek és a radarállomás koordinátáinak egyeztetése és egymáshoz igazítása szokta megelőzni. De semmi szükség rá, hogy mások helyett gondolkozzam, már érkezik is a nekem szóló parancs:

– Indítsd el a giroszkópot!

– Igenis, hadnagy elvtárs! – válaszolom, s ujjam a kapcsológombra tapad. Hallom a drága műszer forgórészének egyre emelkedő, sípoló hangját, s amikor az eléri a fül számára már alig érzékelhető magasságot, a parancsnoki részlegből újabb utasítás érkezik:

– A gép elejét egy kevésbal fordítsd balra!

Röviden mérlegelem magamban, hogy mennyi legyen az a kevés, végül az érzékeimre hagyatkozva csak egy rövid pillanatra rántom magamhoz a bal oldali kormányrudat. Feltételezem, hogy ez a mozdulat a gép elejéhez viszonyítva nagyjából öt centimétert ér.

– No, még ennyit! – hallom újból Krecsetov hangját.

Válasz nélkül engedelmeskedem, de ezt már soknak találja, s egy nagyon kevés visszaigazítást kér. Ő ül a műszerek előtt, ő tudja, mit akar. Most a jobb kormányrudat markolom meg, s igazítok rajta egy nagyon picit.

– Ennyi elég! A giroszkópot kapsold ki, és indítsd be az áramfejlesztő generátort!

A műszert kikapcsolom, s mert nem reagálok azonnal, utasításait most egy újabb, sürgető kérdéssel nyomatékosítja:

– Megértetted?

– Igen, megértettem! – felelem kissé ingerülten, mert kezdem unni a sok utasítást, de jobb kezem már gépiesen engedelmeskedik és elindul az áramfejlesztő indítógombja felé. Máris felbűg a motorházban felfüggesztett nagydarab dinamó rotorja – kell az energia a rakéták emeléséhez és forgatásához, mert most nyilvánvalóan a hidraulikával működő indítóállvány ellenőrzése következik. A sisak fülhallgatójában továbbra is Krecsetov hangja recseg:

– Most egy ideig maradj a helyeden, a fedélzeti nyílás ajtaját ki ne nyisd!

– Értettem. – mondom unottan. Hisz próbálnám meg egy óvatlan pillanatban kidugni a fejemet! A fölötte elforgó állványzat úgy csapná le, mint daráló kése a rostélyon átréselt húsdarabot. Emlegették eleget annak a ma már nevesincs vezetőnek az esetét, akit gyakorlat közben talán épp a testi szükség hajtott volna ki a fülkájából. De csak félig érkezett kibújni a szerencsétlen. Teste alsó része visszahullott az ülésre, törzsét meg a láncotalpak elé sodorta az ördögi szerkezet.

Belegondolni is rettenet, valóságos istenkísértés, mégis a szerencsétlenül járt fiú helyébe képzelem magam. Be sem kell hunynom a szememet, úgy is látom patakozó véretem, a hideg páncéltestre hűlő beleimet, de nyitva felejtett, üvegesedő szemem egy utolsó szalmaszálat keresve a látóhatárra tapad. És ott, az ágyútúzzal veretett horizont porából anyám alakja domborodik elő, s már eleven alakot öltve rohan felém. Még nincs különösebben kétségbeesve, se ideje, se alkalma nem volt rá, testem darabjai elé érve mégis a meszelt fal színét veszi fel arca. Hideg veríték gyöngyözi homlokát, de ki törődik most azzal? Mindenre elszántan egymáshoz vonszolja tagjait, s mintha csak egy megmosott húsdaráló összerakásába fogna, elkezdi illesztgetni a medence és a gerinc egymáshoz kívánczó csontjait. Addig rakosgatja őket, míg a szilánkok is helyükre kerülnek. Megdöbbeneti saját tudománya, nem érti, mikor, kitől kapta, hogyan szerezte a gyógyítás hatalmát, s két keze beledermes az utolsó mozdulatba. Résnyire nyílt szemmel figyelem, mint emeli a fejét, s mint dönti el konokul, hogy folytatja, s befejezi az élesztésemet. Valahonnan kötötűket vesz elő, azokra szedi fel és összehozza a roncsolt artériákat, a fontosabb ereket, majd összecsomózza az idegszalakat, inakat, s mélyről jövő sóhajok között szerető tenyérrel terelgeti helyre a hasüreg belsősegeit. Arcán közben elsimulnak a

kétségbeesés ráncai, helyükön a boldog megnyugvás mosolya dereng. Úgy simogatja a szakadt szöveteket, mint ahogy a szobrász öltözteti, tapasztja a fémvázra az agyagot. Kötője pántjában mindig ott a tű, zsebében mindig van egy karika negyvenes cérna. S már fűzné, de a nyállal megsodort cérnávéggel csak a levegőt döfködi. Belátja rögtön, merő pusztaság, időpazarlás minden további kísérlet, s mint gyerekkoromban annyiszor, most is kérőleg nyújtja felém kezét:

– Fiam, én már félíg vak vagyok, de neked még jó a szemed!

– Hogyne, máris fűzöm! – nyúlok érte, s ahogy fekszem a homokos talajon, a tű fokát úgy fordítom a fény felé, hogy jól átláthassak rajta. Ám a két végén kissé csúcsosított, ovális alakú nyílás bennem így, félholtan is valami kellemes, rég nem látott, rég nem érintett dolgot idéz fel, ami sokkal melegebb, lágyabb és szívdobogtatóbb a tű acélfokánál. Anyám, ha épp nem áll szándékában kíváncsiskodni, akkor is elfogja gondolataimat, nem is hagyja hát szó nélkül ez alkalommal sem:

– Te piszok lator, hát most is a huncutságon jár az eszed?

Elbújnék a féltő szemrehányás elől, menekülök a boldog képzeletbe, s egy jóleső sóhajjal csakazértis áthúzom azt a cérnávéget. De az ő ujját ekkor már sárgaréz gyűszű koronázza, és nyúl a varráshoz előkészített eszközért.

– Köszönöm, fiam, nem tudom, mi lenne velem nélküled.

S a köldököm tájékán, mintha csak egy kiszabott felsőrész darabjait fércelné össze, a bőr alá helyezi a tűt. Megnyugtat, különösen jó jelnek tartom, hogy érzem a szúrást, s mikor a cérnát kíméletesen végigbabusgatja benne, csiklandó viszketés szalad át a hasamon. Máris gyógyulna? – keresem szülőm tekintetét, de lehetetlen megtalálnom, mert hogy túl vagyunk a nehezén, peregni kezd szeméből a könny, egyenest oda, amerre az öltések szaporodnak. Mossa az alvadó vért, teszi a hihetetlen csodát, forrasztja a sebet.

– Nincs is jobb a Jóistennél! – kezdené a hálálkodást, de ezt már nem áll módomban meghallgatni, mert a sisak fülhallgatójából a parancsnok hangja riaszt:

– Ej, mechanik, mechanik! Fábiján!

Mintha delíriumból eszmélnék, megrázom magam, s válaszolok:

– Igen, igen, itt vagyok!

– Mi van, kurva, elaludtál? Kapcsold ki a generátort, állítsd le a hajtóművet. Most már előmászhatasz.

Megszoktam már az efféle hangnemet, s mert nem szolgáltam rá e kitüntető jelzőre, csak mosolygok az egészen. Elforgatom fejem fölött a páncéltetőt, kikászálódok a szűk kabinból, s az ülés háttámlája mögül

kiemelem az elmaradhatatlan gázmaszkoz és a beszorult hátizsákot. Csajka, kanál, bögre, törölköző, borotvakészlet, szappantartó, fogkefe, fogkrém és a Nagyvilág című folyóirat egy régebbi, már ronggyá olvasott száma lapul benne, melyet nincs szívem eldobni. Ki tudja, mikor látok újra nyomtatott magyar betűt? Viszem hát magammal mindenfelé, mint Matej Bor benne olvasható versének hőse az emberiség összes lehetséges gondját, bánatát a kiismerhetetlen és kiszámíthatatlan atomkorban.

A gép mellett áll már a parancsnok és az operátor, aki zsebéből előveszi a fedélzeti nyílások kulcsát, s azzal a zár fogazott belső nyelvét ütközésig elfordítja. Nekem is le kell zárnom a vezetőfülkét, s most jut eszembe, hogy én nem kaptam kulcsot. De Melnyikov, a lányarcú, szőke szuzdali legény már nyújtja a magáét.

Krecsetov már fölöttünk, a fedezék betonperemén áll, s az eget bámulja. A szél feltámadt időközben, s szakadozott felhőket hajt az Atlanti-partok felől, de a magasban tiszta a levegő, s a hold, még ereje teljében ragyogva, útra kél maga is. A ritkább felhőrétegek könnyű fátyolként úsznak előtte tova, de egyre inkább alacsonyan rohanó, sötétén gomolygó csordába gabalyodik, s mintha valóban bujkálni lenne kedve, el-eltűnik az emberek szeme elől az égi vándor.

– Lehet, hogy esni fog, de le van baszva – mondja a tiszt. – Gyertek, állítsuk fel az álcahalókat.

A kilövőállást fordított U-alakban 3 méter magas, földből emelt mellvéd övezi, s ennek belső tövében, a fedezék négy sarkán egy-egy 4 méteres, ívben meghajlított vascső hever a domb karjaiba döntve. Talpuk csuklósan csatlakozik a betonba öntött sarkokhoz, s ezeket kell kettesével felállítani, úgy, hogy a hozzájuk rögzített zöld szalagokkal és anyagdarabkákkal teletűzdelt háló zöldülő lombként terüljön szét a rakéták fölött. Hát igen. A környező erdők még kopárak, de a halmok ölelésében – az ellenséges felderítő gépek remélhetőleg ezt látják – már zölden burjánzik a természet!

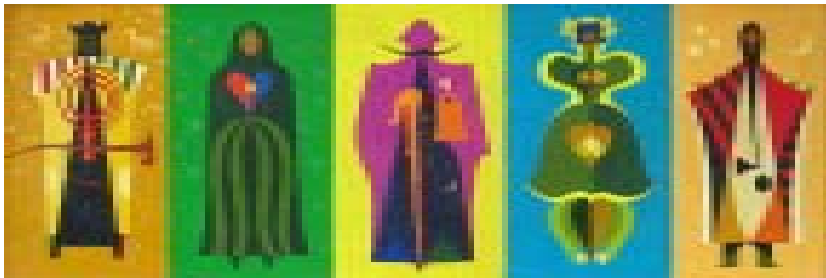
A közelben pöfögni kezd egy dízelüzemű áramfejlesztő, itt-ott fények gyúlnak. Pankov őrnagy sorakozóra szólítja népét a kis legénységi kaszárnya előtti térre. Az alacsony, meszelt falú épületet és a hozzá tartozó négyzet alakú teret szintén mellvédek oltalmazták, ha mástól nem, hát a csípős északnyugati szelektől. A bejárat előtt gyenge égő pislákol, annak fénye alá gyülekezünk. A három üteg teljes létszámban jelen van már, de a rádiósokra, akik felelősségteljes beosztásuknál, állandó elfoglaltságuknál fogva kiváltságos helyzetben vannak, nem vonatkozik a sorakozó. Különben is, ez a mostani alkalom csak egy gyakorlati jellegű eligazítás. Pankov közelebb lép az emberekhez, szólni készül:

– Tisztek, altisztek és katonák! Későre jár, ezért rövid leszek. Azt hiszem, mindenki tisztában van azzal, hogy az elkövetkező harminc nap mekkora felelősséget terhel a vállunkra. Ha valaki nem lenne bizonyos benne, most tudtára adom mindenkinek, mert én meg vagyok győződve róla, hogy mi együtt egy jó csapat vagyunk, s hiszem, hogy megérdemljük és meg is szolgáljuk felettes parancsnokaink bizalmát. Mindemellett az ügyelet idejére fokozott figyelmet és fegyelmet kérek mindenkitől. De ne csak saját feladatainkra koncentráljunk, a közös ügy érdekében egymásra is figyeljünk. A ránk váró harci feladat természeténél fogva elsősorban rádiósainkat, a radarállomások személyzetét, a rakétaindítók parancsnokait és operátorait állítja kemény próba elé, ennél fogva ők mentesülnek mindenfajta más jellegű szolgálat alól. Az őrség, a kaszárnyaügyelet ellátása, a fűtés, az ételmezés és a rendfenntartás megszervezése így azokra hárul, akik a haditechnika kezelésében és kiszolgálásában kevésbé vannak megterhelve: a kerekés és a lánctalpas gépek vezetőire, valamint a gazdasági szakasz embereire. A ma éjszakai kaszárnyaügyeletet, az ügyeletet tisztet és az őrséget az első üteg biztosítja, a végrehajtásért az ütegparancsnok felel.

– Értettem, őrnagy elvtárs! – szólal meg parancsnokunk.

Kede az órájára néz, s megállapítja a pontos időt.

– 22 óra 55 perc van, feltételezem, hogy a parancsnok elvtársak órái is ennyit mutatnak. Most pedig a kaszárnyákba! Mindenki helyezkedjen el, pihenjen le. Fél óra elteltével semmilyen fölösleges mozgást nem akarok látni, de a készségi fokozat emelkedése esetén mindenki talpon legyen, senkit ne kelljen külön nógatni. Ez különösképpen vonatkozik a harci gépek személyzetére, mert ők három percen belül kötelesek elfoglalni helyüket. Oszolj!

önéletrajz

*korán kelő
buszokon tanultam feledni
alig múltam
van időm megöregedni*

*sok(k) egyébként
iskolákat nem végeztem
magányom
vámköteles véletlen*

*nem az A
B oszt be vércsoportba
vélt okokkal
vétlen írósorsba*

átváltozás

*perce nincs napok
napja nincs percek
 hol rohanok
 hol pörölök –
lökött tudomány*

*az öles okok
nem okos ölek
 fontoskodom
 fondorkodom –
léhűtő aggály*

*telik belőlem
belőlem telik
 tegnapelőtt
 holnapután –
tüskés buzogány*

Lengyel János 1973-ban született Beregszászon, az ottani Kossuth Lajos Középiskolában érettségizett.

*Saját bevallása szerint korán, a 80-as évek elején kezdett „kacérkodni” az irodalommal; néhány verse megjelent az iskolai faliújságban. 1989-ben már a **Kárpáti Igaz Szó**ban, 1990-től egyidejűleg három kárpátaljai lapban publikált. 1994-ben 3. helyezést ért el az Erdélyi Gyülekezet Megbékélés Közösségének verspályázatán. 1995-től írásai megjelentek többek közt az erdélyi **Sziget** című ifjúsági lapban, a **Százhalombattai Tükör**ben, a **Magyar Nemzet**ben, az **Új Magyarországn**ban, valamint kis példányszámú, szamizdat jellegű anyaországi kiadványokban. Szülőföldjén a **Kárpáti Igaz Szó** mellett a **Beregi Hírlap**, a **BeregInfo**, a **Szívárvány**, a **Tárogató** stb. közölte írásait.*

Fő műfaja a kispróza, erőssége a vérbő humor, az ironikus ábrázolásmód. Külön figyelemre méltóak aforizmái, s úgy tűnik, verselésében is igyekszik megszabadulni a sablonszerűségektől. Aligha túlzó a vélemény: személyében új, ígéretes tehetséget üdvözölhetünk.

LENGYEL JÁNOS

TALÁLKOZÁS VITÉZ KŐBÁNYAI VILÁGOSSAL

Az uraság a szomszéd utcában lakott, ahol a fater – lévén igazi társasági lény – sokadmagával mindennapos látogató volt.

Igaz, akik oda jártak, a legmélyebb jóindulattal nézve sem tartoztak az úgynevezett előkelő társasághoz: poháremelgetős eszmecseréik után nemegyszer keresték eszméletüket az asztal alatt. A fater rendszerint a kései órákban érkezett haza, tengerészjárással. A mutter közhelyszámba menő okvetetlenkedésére válaszul elcsukló hangon mesélt régi jó barátjáról, s közben a tisztelet fátyla lengte be szavait. Réveteg tekintettel nekem is elmesélte, mennyire szerencsétlen ő, s ha a barátja, a Nagy Uraság nem tartaná benne a lelket – nem is tudja, mi lenne vele.

Kíváncsi lettem a titokzatos uraságra, s elhatároztam: legközelebb a faterrel tartok, hogy találkozhasak agyondicsért barátjával. Az alkalom már másnap előállt. A fater oldalán izgatottan léptem be az ivóba. Meglepődve figyeltem fel a sok ismerős arcra. Nem csak bácsik voltak ott, hanem nénik is, pedig addig azt hittem, az ilyesmi férfias dolog.

Faterom a pulthoz lépett, amely mögött túlsúlyos férfiú állt koszosfehér köpenyben.

– Két sört, Lacikám.

A pultra könyökölve hozzátette:

– Elhoztam a kölköt, hadd tudja meg, mi az élet. Igaz, Babolcsay néni? –

fordult somolyogva egy megállapíthatatlan korú asszonysághoz, aki merev tekintettel bámulta poharának alkoholszintjét.

A csapos két barna palackot tett a pultra. A fater magához vette azokat, elindult a sarokasztal felé. Otthonos mozdulatai azt sugallták, az a kedvenc helye. Lerakta a palackokat, majd leült. Én is.

A pillanatnyi figyelem, ami a terembe lépve felénk rebbent, rég eloszlott. Türelmetlenül forgattam a fejemet – az uraságot, a fater barátját keresve. Büszke voltam arra, hogy az öregem barátja előkelő uraság. Csakhogy a tömegben egyetlen úrias külsejű alakot sem találtam. Megkérdeztem a fatert, hol késik a barátja.

– Ugyan, fiam. Ő sohasem késik – már itt van! – és felemelte sörrel telt poharát.

Később, ahogy múlt az idő, egyre több palack került az asztalra. Így zajlott le első találkozásom Vitéz Kőbányai Világossal. Arra még emlékszem, hogy sótében mentünk haza, s ennek a Mutter nem örült.

...Ma már nekem is országos cimborám Vitéz Kőbányai, bár a Mutter szent meggyőződése szerint a faterrel együtt alárendelt szerepet játszunk ebben a viszonyban.

EGY TALÁLMA NY KÁLVÁRIÁJA

A fene tudja, milyen régen – talán annál is régebben –, amikor nem ismerték a villamos energiát, a mobiltelefont, a hamburgert, de még a szárnyas betétet sem – az emberiség éppen saját tudatlanságának alapjain munkálkodott. Ez volt akkoriban a való világ.

De ne essünk kétségbe! Ezekben a sötét, calgonmentes időkben is akadtak zseniális elmék. Ezek egyike például előállt egy találmánnyal, amely gyökeresen megváltoztathatta volna a korszakot, jócskán túlmutatva azon.

Emberünk a lázas munkával elkészített prototípust örömmel mutatta be a szabadalmi hivatalban. A hivatalnokok persze már akkor is a hivatásuk magaslatán álltak, akarom mondani: ültek, teljes értetlenséggel a szerkezet előtt. Hosszadalmas aktatologatás után a találmány ügyét tovább utalták a gazdasági minisztériumhoz, ahol az végre hozzáértő emberek elé került, akik azonnal megállapították: a szóban forgó találmány ügyében a közlekedési minisztérium illetékes. A nevezett tárcát birtokló miniszter azonban éppen szabadságát töltötte a Süttetem–A–Hasam-szigeten.

Beleunva az időhúzásba, emberünk úgy döntött, egyenesen a korabeli köztársasági elnökhöz fordul. Az államférfiú rendkívül elfoglalt volt, de ízig-veéig politikus: felmérve a találmány ügyének horderejét, összehívta a korabeli parlamentet. Döntsének a képviselők!

A feltaláló büszkén mutatta be az automobilusnak nevezett találmányt a nagytiszteletű honatyáknak. Duzzadó kebelével magyarázta el a szerkezet működését, színes szavakkal ecsetelve annak előnyeit, felhasználhatóságának sokrétűségét.

Az észérveknek azonban már akkor sem volt foganatja: az automobilus nem igazán nyerte el a döntéshozók tetszését.

Némelyek a kerék ellen emeltek kifogást, mondván: az még nincs is feltalálva. Mások a szagártalmak súlyosságát hangoztatták. Ráadásul a lótenyésztők érdekeit védő lobbifarsaság erőteljes nyomást gyakorolt a képviselőkre. Summa summarum: a találmányt elutasították.

Emberünk lelkesedése kipurcant. Sértődötten, csalódottan beszállt az automobilusba és kiautózott a közutadból.

Az államvezetésnek természetesen szüksége volt eredményekre, korszakalkotó találmányokra. E megfontolásból a parlament – mármint a korabeli – elrendelte annak a tudósnak (mellesleg: a miniszterelnök sógorának) méltatását, aki feltalálta a spanyolviaszt.

ELFOGULT MONOLÓG

Mi voltunk itt előbb, nem ti, és nem ők.

Mi teremtetünk meg azt, amit sem ti, sem ők nem voltak képesek.

Mi többet érünk, mint ti és ők együttvéve.

Mi vagyunk valakik, de kik vagytok ti, és kik ők?

Mi elértünk valamit, ha nem is sokat, de mit értetek el ti, és mit ők?

Minket ismernek és elismernek, de ki ismer titeket és őket?

Nekünk van szavunk, ti és ők hiába kiabálnak, süket fülekre találnak.

Mi élni akarunk, de mit akartok ti és ők?

Nekünk vannak álmaink és céljaink, de miről álmodtok ti és ők?

Mi a ti célotok és mi az övék?

Az álmok zavarosak. Az álmok elrugaszkodnak a földtől. Az álmok arról szólnak, hogy mindannyian mi vagyunk: az én álmom a ti álmotok, a ti álmotok az ő álmuk, az ő álmuk a mi álmunk.

CÍMLAPSZTORI

Számtalan kudarcba fulladt kísérlet után eszméltem rá a megoldásra: csakis egy formabontó, szenzációsan meghökkentő cikkel terelhetem magamra főszerkesztőm ömindenhatósága figyelmét. Röviddel e felismerés után beugrott az abszolút nyerőnek tűnő ötlet is az elképzelt riport alanyával és témájával kapcsolatban. Magabiztosan tervezgettem a dolgot, hiszen a választott

témakörben utoljára úgy hétszáz éve produkált írásművet bizonyos Dante. A tervezetést csakhamar tett követte.

Sokadmagammal érkeztem meg az alvilág tornácára. Kedveskedő örökdög invitált beljebb bennünket, utánoszhatatlan stílusban:

– Mozogjatok, pokolfattyak, ez nem egészségügyi séta!

Újságírói igazolványom a várttal ellentétben mintha még inkább súlyosbította volna helyzetemet, tehát jobbnak láttam visszaszüllyeszteni a zsebembe.

A kapun belépve megbámultam a sorsuk beteljesedésére váró bűnös lelkek tolongását, azaz vonakodását. Az elképesztő zsúfoltságban nyoma sem látszott valamiféle szervezetségnek. Az üstök körül szemmel láthatóan az idegösszeomlás határán álló ördögök tüsténkedtek. A jövevények tömegében feltűnően sok ismerőst fedeztem fel, akik riadtan elfordultak vagy az arcukat takarták el. Tudni véltem, hogy riadalmukat nem szerény személyem, sokkal inkább a sajtó képviselőjének megjelenése okozta. Persze, nem hozzájuk jöttem: a létesítmény vezetőjével volt találkozóm egy interjú erejéig.

Bevezettek egy kénköves illatú terembe, ahol közölték: Lucifer, a nagyfőnök szabadságon van. Állítólag több ezer éve nem történt ehhez hasonló. Bizalmasan megsúgták azt is, hogy ne bánkódjak: szenilis már az öreg, nem sokra mentem volna vele. Ajánlották, hogy helyettesét, Belzebubot kérdezzem a cég dolgai felől. Megtettem.

– Sajnos, a dolgok korántsem mennek a legnagyobb rendben – kezdte a főördöghelyettes. – Mióta a Mennysország nem fogadja az újabb bevándorlók csoportjait, mindenkit hozzánk irányítanak. Az elképesztő zsúfoltság miatt már többször jeleztem a felsőbb szerveknek, hogy szükséges az évezredek elbírálási rendszer megreformálása, miáltal többen kaphatnának zöld kártyát fölfelé, némiképp tehermentesítve minket. Egyik beadványomra sem érkezett válasz, pedig ördögeink három műszakban robotolnak; mégis vannak olyanok, akik hónapok múlva kerülnek a tisztítótűzbe. Az üstök elhasználódtak, a tüzelőanyag ára magasra szökött, ráadásul egyre nehezebb beszerezni. Mindeközben egyre csak jönnek, jönnek a beutaltak; már nyilvántartást sem tudunk vezetni...

– Milyen terveik vannak a nehézségek leküzdésére?

– Beosztottjaink egy része kénytelen fellépéseket vállalni heavy metal-koncerteken, a többiek pedig horrorfilmekben szerepelnek, hogy némi pluszbevételhez jussunk. Újabban szóba került intézményünk privatizációja; a vállalkozói szférában talán megoldást találhatunk égető(!) gondjainkra. Mindemellett tárgyalásokat folytatunk két mennysországbeli céggel: az Angyali Üdvözlés Kft.-vel és a Feltámadunk Rt.-vel. Most jut eszembe: régóta foglalkoztatunk vendégmunkásokat is a bukott angyalok köréből. Ennek ellenére –

mint láthatja – továbbra is súlyos a helyzet; és ha nem kapunk mihamarabb komoly segítséget, a Pokol Művek csődbe jut...

– Korábban az Önök cége hírhedt volt a magas keresetekről. Ezen a téren ma mi a helyzet?

– Elmúltak a boldog idők. Ördögeink joggal zúgolódnak az elmaradt fizetések miatt. Nem csoda, ha érezni a sztrájkhangulatot. Egyszóval: a helyzet korántsem mondható mennyeknek...

Több kérdésre nem jutott idő: riportalanyomat szólította a kötelesség. Miután elköszöntünk egymástól, azonnal a kijárat felé igyekeztem, nehogy rabul ejtsen a hely szelleme. Megkönnyebbülten érkeztem vissza városomba.

Másnap sugárzó arccal, abban a tudatban loholtam a szerkesztőségbe, hogy enyém a címlapsztori. Tévedtem: a szomszéd falu tehenészetében világra jött kétéjú borjú történetével Nyomulós kolléga került a címdalra.

TANMESE

A reggeli hírekben jelentette a rádió: „A harangok Rómába mentek.”

Nem kacsza volt. Az ország lakossága hiába várta a déli harangszót, az bizony elmaradt.

1456 óta ilyen még nem volt. Az emberek zúgolódni kezdtek, és az elégedetlenség egyre nőtt: sztrájkok, tüntetések, zavargások követték egymást.

Az ellenzék a kormányt vádolta, a kormány az ellenzék szabotázs-akciójáról beszélt. A társadalmi szervezetek aláírásgyűjtő kampányt kezdtek a harangok visszaszerzéséért. A parlament vizsgálóbizottságot állított fel, a kormány válságstábjá állandóan ülésezett.

Teltek a napok, és nem változott semmi. A harangok Rómába mentek – slussz.

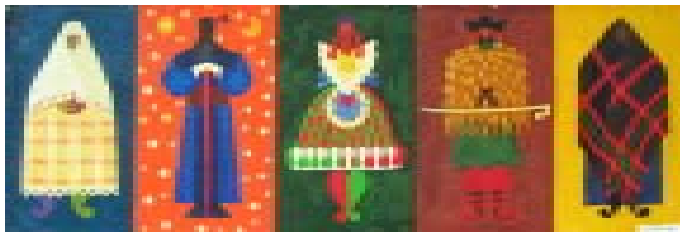
A helyzet válságosra fordult, a gazdaság összeomlása elkerülhetetlennek tűnt. A tőzsdei mutatók rohamosan zuhantak. Az egyház égi jelet vélt felfedezni, a vallásos emberek a világvégre készülődtek. Némelyek a zsidók mesterkedését sejtették a történetek mögött. A hazafias párt képviselői szerint a problémát csak Hunyadi János oldhatja meg. Az egyház szentté avatta Kapisztrán Jánost, és kinyilatkoztatta egyedüli illetékességét az ügy megoldására. Önjelölt próféták jelentek meg, parafenomének ajánlották fel a segítségüket. A kisebbségi etnikum Strasbourgban panaszkolta el, hogy a történetek alatt az ellenük irányuló diszkrimináció értendő. A kormány tehetetlennek bizonyult, ereje kimerült a sajnálkozásban. A parlamenti honatyák közt személyeskedő durvaságig fajult a meddő vita...

Miska bácsi, innen Nagymuzsalyból egyszer csak megelégedte az országos tehetetlenséget. Kezébe vette magyarigazolványát, nyakába az országutat, és

meg sem állt Rómaiig. Három ostorsuhintással hazaparancsolta a tékozló harangokat.

AFORIZMÁK

Igaz barátai csak igaz embereknek vannak.
Tettekkel valóságot, szavakkal illúziót lehet teremteni.
Ha a tények beszélnek, a képzelet hallgat.
Az erkölcstelenséget mindig mások viselkedésében fedezzük fel.
Az élet a leggyakoribb születési rendellenesség.
Rövid életünk legnagyobb részét annak megrövidítésével töltjük el.
Az utólagos okoskodás annyit tesz, mintha óvszert vennénk a keresztelőre.
Almák közt nagy fej a dinnye.
A sejtésekre alapozott tudás annyit ér, mint napszemüveg az alagútban.
A politikában nem az a fontos, amit kimondanak, hanem az, amit nem.
A jó szabályok önmaguktól is védenek.
Az igazságszolgáltatás keze lefelé sújt.
Nem az a fontos, hogy mindig igazad legyen – tanuld meg felismerni az igazságot.
A népszerűtlen igazságokat dőreség hangoztatni.
Ha mindvégig kitartunk igazunk mellett, végül ő hagy cserben minket.
Az embert naponta megalázhatják, de nevetségessé csak önmaga teheti önmagát.
Egy idegen nép túlzott imádata a sajátunk lenézéséhez vezet.
A tervbe vett jókedv izzadságszagú.
Az irigység a siker legbiztosabb jele.
Sötét agyban retteg a gondolat.
Az ivászat olyan melléktevékenység, amit sokan főállásban végeznek.
Két ember közül nem mindig az a nagyobb, aki lenézi a másikat.
Ma már nem az a kérdés, hiszünk-e Istenben, hanem az, hogy ő hisz-e még bennünk.

[SZÉP-MEZOPOTÁMIÁBAN...]

*Szép-Mezopotámiában gyötrődhetett így
a csillagjós, a káldeusban elfojtott
költő, a minden idők legművészből
angyalforgalmából kiharangozódó
nyelvhalálra mikor figyelmeztetett:
kiállt az ezüstreszelékes ég alá, s a
Szarvasnyom megmásulást mutató
jeleiről szólt, amint most ő is megteszi,
merthogy a fájdalomérzékelője sosem
látott angyalkapkodást észlelt, ami
még eddig mindig nemzetek halálát
harangozta ki, s ha nem téved, akkor
most mi következünk; akkor most
mi következünk.*

*Senki ne csodálkozzon a NASA reggeli
főlényén, mikor mágneses viharok,
spirálködők áramlásáról beszél, s csak úgy
„valamiféle kozmikus költői ihlet-
forrás”-t is megemlít, mint egy letűnt
kultúrából ránkmaradt toposzt, egy
naiv-népi jellemzést, hiszen még a
Szarvasnyom is csak a legutolsó magyar
híradásba kerül be, mintha a meg-
másulásunk nem érintené a nemzet
létét, mintha nem szüleink szavaival
kavarna az angyalvonulás: ÉDES FIAM,
NAGYON KINÓTT MÁR A SZARVAD; NAGYON
KINÓTT MÁR A SZARVAD!*

*Így lesz, mert így van a titkok kapuján
túli hazában, hol a csillagképek
jövőrjzós jeleiben értelem forog,
s a kihaló arámi tanulságaival, laza
angolt megkerülve édes nyelvünkön
vonul keresztül: így láthatom ezt a*

*pusztulásról szóló álmot, amit ő mesél,
és így állok majd egyszer én is a
vesztőhelynek, de bölcsőnek is mondott
Szarvasnyom alatt a szarvasnyomokon,
s a régi tűzhely hamuját a számba
fúvó széllel kérem: vétessék le rólam
örök útvesztésem átka; örök út-
vesztésem átka.*

BALLA TERÉZ

LÁTOMÁS

*Állok kívül, a fal mellett,
könnyek kendőzik szememet.*

*Bent a terítőn a halott,
körötte gyászoló rokonok.*

*Az udvaron a részvét-gyülekezet,
ki-ki a helyére kecmereg.*

*Csak én állok a falnál, kívül,
holott rokonom ő a terítőn, belül.*

*Ó, gyáva, bágyadt szörnyeteg,
veszett ebed sem kerülheted.*

*Tudhatod: ez csak látomás,
holnap minden újra megy tovább,*

*nem lesz halott, nem lesz gyülekezet
– a józan ész elűzi a rettenetet.*

ENGESZTELŐ

*Én önző, bús manó,
kiköröztem a rosszallásod,
de most engesztelődni dörgölőzöm
emléked pazar asztalához.*

*Nyugodt s párás otthonom
tündérszigetén fészkelődöm.
Csak magamba nézhetek pőrén
minden halványkék délelőttön.*

*Hát visszahullok önmagamba,
lámpásom kanóca elszenesedett.
Feltérképeztem sorsomat:
merre induljak nélküled?*

*Oda kell adnom mindig mindenem.
Megszokhattam, hogy elvetélek,
ha várnom nem segítenek
törtetlen lelkű kerti zenészek.*

*A lét immár a torkomig ér:
süthetek húst, keverek rántást,
kertem végig felástam reggelig,
ültettem hagymát, retket, sárgarépát.*

*Én vagyok, ki adni kényszerül.
Nem várhatok gályát véghetetlenül,
a tengerek innen messze vannak,
a sirályok már elsuhantak
a kinyílt kalitkák rácsai közül.*

*A falakról néznek szemeid,
ráncaim tükrében dacolnak dőreségeim.
Kerülöm körbe diónyi voltomat,
mint visszajáró, makacs holtakat
– míg vissza nem fogadsz.*

Nagybereg, 1996. október 25.

TÉBOLY

Mottó:

– soküreges koponya
– hím – ivarsejt –
– hüvelyesek (hím – alája)
– paszulykaró = BAB +
arra tekeredik a bab
– rózsza – rózsametszők
ajtó + vessző

Kikérekedem, mert sürgős, elodázhatatlan dolgot kell elkezdenem, elvégezni és befejezni. Tudjátok, utaznom kell és megérkezni.

Gondolom, a fehér ajtón túl kezdődik az ismeretlen. A történet, ami csak fog történni, s szereplői is csak lesznek. Abban biztos vagyok, az emberek eléggé idegenek és kiismerhetetlenek lesznek ahhoz, hogy a történet értelmet kapjon.

De mi az értelem? Az ember észbeli képességeit a valósághoz vezető Ariadné-fonál? Vagy elszakíthatatlan, vége-nincs kötelék, át hét határon, halálon? Netán örök ellentéteink elégtétele: a látható, a hallható, a kitapintható világ(unk) lenne...?

Nem tudom, miért fizetek és mennyit fizessek. De fizetnem mindenképpen kell, ha az ajtón kívülre akarok jutni, az idegen és kiismerhetetlennek tűnő emberek közé, hogy megtörténjen, aminek meg kell történnie

Erről van szó.

Rólam. Aztán megint rólam. Feltételes létezésemről, ami a meg- és kiismert emberek, történetek közül vágyódva sandít az ismeretlenbe. S: egy fehér ajtót lát, oxidálódott ócska rézkilincsel. Embereket, akik egyszer nevetgélve, másszor dühöngve járnak el az ajtó mellett. aztán irigykednek egymásra, és aztán gyönyört ígérve egymást akarják, s mindezt értelmes dolognak tartják.

Lám, én is értelmesen irigykedem és üzekedem, s néha arra gondolok: ha most váratlanul kinyílna az ajtó, észrevétlenül kisillanthatnék, ki, az ismeretlen emberek és történetek közé.

Fura dolog a pénz. Ha nincs: kishitű vagyok. Magyarázkodom és magyarázatra vágyom, hogy a nevén nevezett dolgok értéküket veszítsék. Ha meg van pénzem, utolér az önteltség: nyakra-főre ígérem a gyönyört, s

egyenlőként kevélykedem az egyenlőkkel. Ez bármikor előfordulhat. Lehet, hogy ma, de az sem kizárt, hogy holnap. Az egészben az a szomorú, hogy ha fizetnem kell, márpedig fizetnem kell, akkor az ajtón túl kishitűségem irigykedni fog az idegenekre, megtörtént történeteikre, s ha nem tudom befogni a számat, márpedig nem tudom, elértékteleníthetek magam körül mindent.

Rosszul van ez kitalálva. Miért kell mindenért megfizetnünk?

Miért nem mehetek el ingyen? Nem lenne nagy dolog. Megígérném, hogy nem üzekedem jobbra-balra, s azért a kevéske gyönyörért meg vállalnám a felelősséget.

Mibe se kerül a szabadság.

Szabadság: felelősség.

Szép lenne. Nem kellene kérőzködnünk, fizetgetnünk, szabadon kísétálhatnánk a rozoga kilincsű fehér ajtón, hogy elkezdhezzük, elvégezhezzük halaszthatatlan dolgainkat. mert ugye be akarjuk fejezni azokat? Szépen, ahogy az életet kellene.

Elég baj az nekem, hogy most, jelen pillanatban nem értem, nem érzem, hogyan és miért végzem be. Tudjátok, mire gondolok. Nincs miért irigykednem rá, nincs jogom elértékteleníteni. Félek tőle. Félek a perctől, mikor az ismerős emberek körbeállnak unalmas történeteikkel, és közben sajnáltatják magukat. Borzonganak merev életteleniségtől, ahelyett, hogy meg nem történt történeteiket siratnák. A történeteket, amelyeknek nem lettünk a hősei.

Gyávák vagyunk.

Nem akarok gyáván meghalni!

Nyissátok, tájázatok ki sarkig az átokvert ajtót!

Ó, szabadság! Te vagy az egyetlen értelmes dolog az életben: az értelem értelme. Állapot, amelyben a kibogozhatatlant kibogozhatom, a megoldhatatlant megoldhatom, az élehetőt megélhetem.

Istenem, miért nem vagyok szabad! Miért kell nap mint nap megfelelnem; folyton-folyvást megfelelnem? Kiknek s minek huzakodom ostoba álmokkal, amiket helyettem álmodnak a megféleltetett hivatásos álmodozók? Holott tudva tudják, és ti is tudjátok, hogy a fehér ajtó mögött meg nem történt történetek várnak rám.

Fáj ezt tudni. De a legjobban az, hogy üres zsebbel tudnom muszáj: a kevés jót, persze a sok rosszat is meg kell fizetnem. Ha nem ma, akkor holnap.

Mi vagyok én, krözus?!

Értsétek meg, ki akarok menni! Hiszen tudjátok, utaznom kell és megérkezнем oda, ahol idegenek az emberek, s várnak rám meg nem történt történeteikkel.

LEVELEK

*Hantolatlan
hullák
halomba
hullnak
hadészi
honba.*

FOHÁSZ

*Vérem veszejtőn
tűnt ünő időm.*

*Istenem, engedd:
írd meg verset!*

*Várjon a Földem,
rímekkel töltsen.*

*Lüktető testtel
még ne temess el!*

*Fény-árny-ötvözet
cuccát öltöztess*

*Napomba, Holdba:
hallgasson dobja.*

*Ne hívjon halál,
sírní fog a táj*

– ha majd nem talál.

SIRÁLYOK

*Fénytöréses
lelkem
terében*

*seregelve,
sikongva
kutatják
titkait
a végtelennek.*

BARLANGRAJZ

*Éjszakáim
Altamira
barlang-
falára
téged rajzol
álmaim
grafit-
ceruzája.*

ZENIT

(Juhász Gyula búja)

*Évek
széldagasztotta
szélességi
körein
iránytűkkel
– mint rejtett
kontinenst –
ó, hányszor
kerestem.*

*– Holott
árva
napjaim
fokain
már
feketén
holdul
a szerelem.*

BIZONYÍTÉK

Zsongott a nagy terem. A hangok nekicsapódtak a díszes burkolatú falaknak, fennakadtak a famintázatú lambérián, majd visszaverődve játékos visszhangként hintáztak a beszélgető csoportokba verődött tömeg felett. Az egymásba fonódó szavak olyan benyomást keltettek, mintha mindenki egyszerre, egyazon tónusban beszélt volna, de ez senkit sem zavart. Egy-egy örvendező, harsányabb kacaj néha mélyből fakadó gejzirként tört fel a morajlásból; felívelt a kazettás mennyezetig, s vidámságot permetezve szárnyalt végig a tanácskozó terem teljes hosszán, még kellemesebbé varázsolva a zsongás összhangját.

Jóska az első sorban álló asztalok egyike mellett üldögélve élvezettel hallgatta a fülének oly régen hiányzó jókedvű hangokat, figyelte kollégáit, pályatársait. Valahányszor egyik-másik rég nem látott íróársával akadt össze a tekintete, lelkesen viszonozta az üdvözlésre emelt kezek integetését, miközben beteg, öregedő szívét jólesően dobogtatta meg a felismerés öröme.

Otthonosan érezte magát ebben a közegben. „Igen, itt a helyem. Ideje volt végre kiszabadulni magányváramból, amelybe oly régen bezárkóztam. Azt hiszem, most boldog vagyok. Valami jót talán még nekem is tartogat a sors... De szép is lenne” – gondolta szemérmesen.

Abban a pillanatban látta meg Őt. A Nagy Költőt.

Az ablak közelében, egy oszlopnak dőlve állt és lekezelő mosollyal zsebelte be az egyik alázatoskodó ifjú poéta dicséretét.

„Itt van hát ő is! Aki aljasul, szemérmetlenül meglopott! És díjazták érte! Kitüntetést kapott, nem is akármilyet... Örület!”

Jóska homlokát kiverte a hideg veríték, szeme előtt elsötétült a világ. Gondolatai megállíthatatlanul tolultak az egész bensőjét átható keserűség felszínére.

„Az én versemmel nyergelte fel Pegazust. Gátlástalanul helyezte fenekét a kényelmes nyeregbe, aztán díszlépésben léptetett fel a Parnasszusra. Ha nem velem teszi, el nem hittem volna róla soha... Épp ezért nem hisznek nekem!”

Keserűségénél csak a tehetetlenség érzése volt nagyobb – mint a lág, marta-főjtogatta a torkát.

„Még most sem tudok túllépni ezen... Hiszen nem is lehetséges: itt ez az ember, aki *ezért*, pontosan *ezért* kapta azt a komoly díjat... Vagy ezért is,

hiszen egyetlen versért nem osztogatnak díjakat... De akkor is! Ahányszor a neve szóba kerül, rögtön *ezzel* a verssel azonosítják. Ez a vers fémjelzi Őt, a köztisztelőben álló Koszorús Költőt. Mert a vers megjelentetése óta nem volt képes túlszárnyalni önmagát, még egy ahhoz foghatót sem volt képes kiizzadni! Hát vak a világ? Hogyhogy nem tűnt fel senkinek?!”

„Ha csak ezt az egyetlen verset írta volna a Nagy Költő, akkor is a legkitűnőbbek közt lenne a helye.”

„Igen, az irodalomkritika a N. K. egész munkássága legkitűnőbb alkotásaként éppen ezt a költeményt tartja számon – amit tőlem lopott el, s amelytől – bármennyire hihetetlen – magam sem tudtam jobbat írni azóta. Örület! Ebbe rokkantam bele... Mert hogy én írtam, bizonyítani kellene. Bizonyítani – de hogyan?”

„1956-ban szakadtak ki belőlem ezek a versben született szavak... A Forradalom leverése után írtam hozzá utóiratként még hat sort, azokat, amelyek annyira időszerűvé tették a vers egészét a rendszerváltáskor. Mintha abban a pár sorban sűrítve, látnokként előre vetítettem volna az eseményeket a majdan eljövendő idő mozivásznára... Tizenöt évvel ezelőtt már enyhült a cenzúra, elő mertem venni fiókom mélyéről a költeményt...”

„A rendszer megváltozott ugyan, de nem lett igazságosabb. Igen, bátran elővettem, megmutattam a verset, amit a Forradalom lázas hajnalán írtam... Éppen olyan fiatal voltam akkor, mint az az ifjonc, akit most a N. K. leereszkedő mosollyal hallgat... Kőművesek mellett voltam segéd, és az egész napos munka fáradtságát az esti iskola padjában ülve pihentem ki. Igyekeztem kiszabadulni a tudatlanság, majdnemhogy az analfabetizmus szorításából... Ismertem a verejtékben fürdő munkások szagát az érzéseikkel együtt, ezért tudtam így megírni azt a verset. „Megrázóan életszagú, a szabadság iránti vágy fiatalok által megfogalmazott himnusza... Alázat, fájdalom és jövőbe vetett hit” – írták a kritikusok – a N. K. forradalmi költészetét elemelve.”

„Ó, hogyan! Bizonyára a Budán álló családi villa Dunára néző ablakából látta ilyennek a világot ez a strici, miközben egyik soros szeretője mellett markolászta... Vagy a villa valamelyik eldugott zugában lapítva várta, hogy végre vége legyen a ’cirkusznak’, leverjék a ’csöcselék’ által kirobbantott ’ellenforradalmat’, és ő újra visszaülhessen a hatalmat kiszolgáló ifjúsági szervezet fő-fő bizottságának egyik bársonyszékébe, ahol az események előtt és után is oly lelkesen tevékenykedett.”

„Hősnek, ’igaz magyarnak’ a nyolcvanas évek végétől kezdte vallani magát, meggyőző erővel, színészi átéléssel. Mennyire megtévesztett! Az akkor átalakuló Szövetségben futottunk össze, ott adtam át neki a versemet,

megsárgult füzetlapon... Úgy őriztem, mint relikviát, és ő is úgy vette át. Megígérte, eredeti formájában fogja közölni a kézirattal együtt a lapjában. Hittem neki, boldog voltam. Az egyetlen példányt adtam oda neki, hiszen harminc évig rejtegettem ugyan, de nem készítettem róla másolatot... Ő persze, mint mindig, most is jól helyezkedett: ekkor már egy jelentős irodalmi folyóirat főszerkesztője volt.”

„És a közkedvelt lap legközelebbi számában valóban megjelent a versem – az Ő neve alatt!”

„Akkor kapott el az első infarktus. Amíg élek, nem felejttem el azt az ironikus, sátáni mosolyt a ’főszerkesztő úr’ arcán, amellyel fogadott, mikor a felháborodástól zaklatottan berontottam díszes szobájába és számon kértem rajta a minősíthetetlen cselekedetet. A szemembe nevetve mondta: ’Ne próbálj botrányt kavarni körülöttem, mert csak magadat teszed nevetségessé. Hogy igazadat bizonyíthasd, fel kellene mutatnod a kéziratot, igaz? Márpedig az neked nincs. Vagy tévedek? Négyszemközt adtad át a verset, téled tudom: azt megelőzően senkinek sem merted megmutatni. Ebből következik, hogy publikálatlan maradt... Különben, miért magyarázkodjam neked? Én írtam, és kész! Juditkám, hozzál egy pohár vizet az úrnak, rosszul érzi magát.’ Igen... A N. K. világéletében nőfaló volt, akkor éppen Juditka volt az ügyeletes kedvence. Mostanában már a drabális, szűzies démon jelmezében pompázó T. M. a költészetének ihletője; hát, úgy is néznek ki legutóbbi, ’költeményeknek’ titulált förmedvényei... Lám, ide is elkísérte az a liba, akinek nemrég jelent meg kötete a N. K. folyóiratának támogatásával, nekem pedig magánkiadásban kell megjelentetni a dolgaimat, vagy abban a vidéki irodalmi lapban, amelynek most meghívott vendége vagyok... A Nagy Költővel együtt, aki leereszkedett a nép egyszerű fiai közé... Jobb, ha elmegyek innen: ahol ez a szemét jelen van, még a levegő is mérgezett.”

Fel akart állni, ám egy éles csengőhang megakasztotta: kezdődött a tanácskozás.

A vendéglátó főszerkesztő tisztelettel, nevükön szólítva kérte az előadókat, foglalják el mellette a helyüket.

A N. K. neve harmadikként hangzik el, s szíven találta Jóskát. Aztán a házigazda nagyon udvariasan köszöntötte az egybegyűlteket. Őt, B. Józsefet külön is kiemelte, mint a folyóirat állandó munkatársát, akinek sokat köszönhet a lap az irodalmi nivó emelkedésében; a költőt, a barátot köszöntötte, aki nemrég épült fel súlyos betegségéből.

Jóska hallgatta a szívből jövő, méltató szavakat, mégsem érzett örömet – fejében üresen kongtak a hangok. A tapsra, amely ezúttal neki szólt, riadtan kapta fel a fejét. Sután meghajolt, és amint körülnézett, tekintete

megakadt egy késve érkező, éppen leülő, erős testalkatú, galambbősz hajjú férfi arcán, amely ismerősnek tűnt. Miközben a vitaindító előadást hallgatta, pillantása újra és újra visszaszökellt a férfira. Amaz is megérezhette az őt fürkésző tekintetet, mert hátrafordult és fiatalosan csillogó nefelejcskék szemével hamiskásan rácsipentett Jóskára.

„Istenem: Pipás Pali! Ráismerek a világítókék szeméről...”

„Ötvenhat novemberében, az utolsók közt hagyta itt az országot, azóta nem láttam. Tudni tudtam róla, hiszen a kilencvenes években sokat cikkeztek róla az újságok – a tengeren túl igencsak híres író lett belőle, két regényét is megfilmesítették... Valamikor nagyon jó barátok voltunk. Sokat köszönhetek neki: segített eligazodni az irodalom berkeiben, az olvasnivalók megválogatásában. Első zsenéimet is neki mutattam meg. Úrigyerek volt, de nem szégyellt barátkozni a kőműves segéddel... 'Nagy költő lesz belőled, Jóska – aztán majd lenézel engem' – mondogatta viccesen, és megszortyogtatta a pipáját. Mert ő már akkor sem cigarettát szívott, mint mi... Hát: ő lett ismert író – de ennek én csak örülni tudok!”

A múltban kalandozó gondolatok elterelték figyelmét a bántó jelenről. „Mégiscsak jó, hogy itt vagyok, különben aligha találkoztunk volna” – állapította meg felsóhajtva.

– ...és akkor engedtessek meg, hogy előadásomat *Hidján a jövőnek* című versemmel zárjam, bár eredetileg nem így terveztem; úgy érzem, szervesen kapcsolódik a tanácskozás témájához – ütötte meg fülét váratlanul a N. K. hangja. Felkapta a fejét.

„Ezt nekem címezte. Engem provokál a gazember. Lám, a tekintete pengeéllel, kígyónak kegyetlenségével fúródik az enyémbe. Gonoszul büvöl, szinte megbénít. Szemmel láthatóan élvezi a helyzetet, megingathatatlanak tartja diadalát felettem. Micsoda pátozzsal kezdi szavalni a valóban idevágó verset!”

Az arca halottápadt, torka kiszáradt, hörögve kapkodta a levegőt, elerőtlenedő kézzel markolaszta az asztal szélét. Zsibbadó karján-mellén milliónyi hangya menetelt tömött sorokban; jöttek, egyre csak jöttek a megtaposott, feldúltan lüktető bolyból, satuba szorítva kínlódó szívéből. A szemét könnyek homályosították el, lecsorogtak álla ősz sörtéjébe.

– Te szemét! Van merszed a jelenlétemben sajátodként elszavalni a versemet! – a száján kibukó szavakat inkább csak kitalálni, mintsem érteni lehetett. – Azt mered állítani, hogy te írtad... Te... Te... – ütésre lendíti a karját, de ökle rongygombolyagként hull vissza az asztalra, és ő zihálva, tehetetlenségtől bénultan hajtja rá a fejét.

– ...Ez az ember tényleg eszelős! – háborog a N. K. – Évek óta üldöz sértő kényszerképzetével, hogy ti. ezt a verset ő írta, és én elloptam tőle! Eddig nem fontolgattam ellene semmilyen retorziót, de most betelt a pohár. Bíróságra adom becsületsértés miatt. Mert ha valóban az ő műve, hogy lehet az, hogy annak előtte soha senki nem látta, nem olvasta? Olyan képtelenséget állít, hogy ezt a verset ötvenhatban írta... nevetséges! Ha így lenne igaz, miért nem jelent meg azokban a dicső napokban? És miért hiányzik a legfontosabb bizonyíték, a kézirat? Mert mélyen tisztelt B. József kollégánknak ilyen nincs, soha nem is volt! Az állítása tehát hamis, és én kikérem magamnak...

A N. K. annyira belelovalta magát az igazságtalanul meggyanúsított író szerepébe, hogy a saját hangján kívül semmi mást nem hallott meg. Figyelemre sem méltatta a mellette álló Sz. Pált, azaz Paul Seant, aki udvariasan, de sikertelenül próbált kétszer is közbe szólni. Az ősz férfiú rövid ideig tolerálta a figyelmetlenséget, aztán egy váratlan, erőteljes mozdulattal megragadta az ágáló N. K. karját, akinek meglepetésében azonnal elakadt a szava és fájdalmasan felszisszent.

Sz. Pál – Pipás Pali – kurtán szabadkozott:

– Bocs, pajtás, nem akartalak bántani, csak nem figyeltél rám...

Szusszantott egyet, aztán keményebb hangon folytatta:

– Főleg arra nem, amit kétszer is igyekeztem elmondani. Tehát megismétlem, hogy te és mindnyájan – nemcsak az itt jelenlévő, hanem a távollévő írók is – megtudják: igenis, van bizonyíték arra, hogy a verset nem te írtad!...

Nem várta meg, hogyan reagál a N. K., a média képviselői felé fordult:

– Kérem, uraim: pontosan rögzítsék szavaimat. Amit most mondani fogok, visszaadja egy embernek az életbe vetett hitét, és az önök jelenlétében megkérdőjelezett becsületét. Ugyanakkor valakinek jócskán megtépázza a nimbuszát...

Szigorú szemmel nézett a N. K.-re.

– Bizony, pajtikám – a verset Jóskától loptad. Tanúnak elsősorban itt vagyok én. Ugyanis a vers piszkosátát én javítottam, anno... És ha neked az én szavam nem sokat ér – mert akinek nincs becsülete, képtelen értékelni az adott szó súlyát! – , no meg a rómaiak szerint egy tanú nem tanú, hát mellékelem a forradalmi ifjúsági lap ötvenhat november harmadiki, második és egyben utolsó számát, amelyet én szerkesztettem. Sajnos, ez a szám az azóta történelemmé vált események miatt már nem juthatott el az olvasókhoz. Egy példány kivételével bezúztuk... Tessék, itt az egyetlen példány, jól

nézd meg! Soha nem gondoltam, mennyire jót cselekszem azzal, hogy őrizgetem. Most Jóska barátomnak akartam ajándékozni. A legjobbkor! Mert az imént a te tolmácsolásodban előadott költeményt sok-sok évvel ezelőtt Jóska tudta és beleegyezése nélkül bizony lehoztam a forradalmi lapban. Az akkori körülmények közt nem volt alkalmam megmutatni neki, de tudom, nem haragudott volna rám az engedélye nélküli közlésért. Mentségem szolgáljon, hogy a vers alatt az ő neve áll!... Mindnyájunk jelenlétében nyújtom át neki ezt a régi újságot – a bizonyítékot, amit annyira hiányoltál. Plagizátor vagy!

Amikor szeretettel átölelte Jóskát, széles mosollyal azt mondta:

– Látod, megmondtam neked régen, hogy egyszer még híres költő leszel. Igaz, nem így képzeltem el megdicsőülésedet...

A némaságba kövült teremben szélzúgásként hatott Jóska mélyről feltörő, megkönnyebbült sóhaja. Súlytalanul könnyűnek érezte magát, olyannyira, hogy picit beszédült. Pali szavára ocsúdott fel:

– Menjünk ki, Jóska – jó lenne rágyújtani a pipámra...

– Te még mindig...?

– Amíg élek... Pipás Pali – pipa nélkül?!

BECSKE JÓZSEF LAJOS

MIKROSZKÓP ALATT

*Ha a csend a szívedbe téved,
meglásd, egyszer csak feléled,
mint a cseppkő barlang mélyén,
mint suhanás egy kard élén,
mikor világod alagút
végtelen ösvényére jut,
mint vén kutak alján a víz
száradt egekkel szembenéz,
s ha a verem szélére lépsz
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Ha lázadnál, de már késő:
káromkodj csak, az teremő.
Ha rabolnál, ott a házad
polcról-polcra. Mit csinálhatsz.
Hogyha ölnél, magad ölod,
hogyha élnél, szemberöhög
az úgymond teremtett világ.
Ne félj, idegen, ne félj hát,
mert ha anyaggá vált e kép
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Ha beláttad tévelygésed,
szabad szemed csendbe téved.
Ha a lelked kavarr poklot,
az a pokol mennybe oltott.
Ha a lázad szítja fényét,
az a láng felér az égig,
fel az Isten nagy szívéhez,
fel a csenden túl a rendhez!
Mindez mese, de mindenképp
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Ha hazugság, amit szóltam:
jőjj, barátom, jőjj utánam.
Mondd, hogy kár volt minden tettem,
míg a csennel keveredtem,*

*annyira, hogy paradoxon –
Nincs, ki ítéletet osszon
ránk, a lázas embriókra,
míg pereg a homokóra.
Ez csak egy vers, nem szentbeszéd
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Nem baj. Az élet néha fáj.
Dolgozol, és üres a száj,
s hiába sűríted a szót,
megreped szívedben egy csók.
Tüdődben míg füstöt érzel,
megátkozod magad hétszer,
tükörbe se nézhetsz bátran,
üvölnél: mit csináltam!
És ha mindez nem volt elég
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Nézd, nekem már úgyis mindegy,
búzaföldre korpát hintek,
a homály és a fény halott
csillámain elbaktatok
– a test durva szövetein –,
mint síneken oson a kín
szikrázó csillagaival...
Várok, de elmegyek hamar.
Kezemben a sör, mint a jég
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Az utca másik oldalán
erdő nőtt tudómba korán.
Bal part – veszélyes állomás,
kiszúrta oldalam a gyász,
ami fekete tengeren
lebeg, üvölt, de csendesén,
mint a pillanat, a varázs...
Az „N-hez” mindent megmagyaráz,*

*s ha ennél nagyobb lesz a tét
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Nem tudjátok, de már késő.
Hogyha ítélsz, elítél Ő.
Káromkodni volna kedved,
s azt a szót mindig lenyelted.
Azt a hangot csendből osztják,
azt a lelket elorozták.
Csak azt a lényt a tengeren
vezesd el hozzám, Istenem!
Várja itthon a ház, a rét
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Változik a szín. Hazámban
is idegen földön jártam.
Mit adhat nekem e város?
Új hazát remélni páros
élvezet belül – betegen.
Hát légy mindenütt idegen,
hideg kozmosz, míg leszáll
házának csillagmilliárd.
Íme egy kép, megint de szép
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Kilenc habos korsót ittam,
kilenc háborút megvívтам
bolygók ellen, mint a gyermek,
akit soha nem szerettek.
Vers ez talán? Nem tudom.
Pattanás homlokomon,
egy semmiség, mi útra kelt,
kezembe sütvé égő jelt,
hogy itt vagyok, a Semmi ég!
– A csend beszélni kezd feléd.*

*Nem mernék szólni, s lám, szabad.
Egy notesz egy világalap,
melyben forognak csillagok.
Robbantánék, de nem tudok.*

*Lázás, komoly koponyarés
szemet a szemmel fen, igéz.
Lyukas oldalad teng, lázit –
hol kaphatsz te így hazát itt?
Minden szavad messzebbre lép
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Aki tudást akar venni,
pokolra kell annak menni...
Aki felszítani kész tüzet,
abban égjen szép üzenet,
aki fát hasít az erdőn,
szóljon felé a csend csengőn,
aki fáradt, űzi bánat,
dalára szóljon bocsánat.
Húzz új hangot a tercre még
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Itt a testem, megegyétek,
piros vérem igyátok meg,
lelkem úgyse kaphatjátok!
Nagy nevetség – messze látok.
Időt merítek szemtelen,
mint tengerész a tengeren,
köpködve hullámok közé:
minden valóm az ösztöné,
mely szorongva csüng eléd
– a csend beszélni kezd feléd.*

*Hogyha látod: élni késő,
látomásod csendet félő
vallomás. Anyagod halott
zaja, hogy élünk s meghalunk.
Lomb fölöttem, üres a táj
körül. És meghal egy madár.
A messze csengő csillagok
harsogják: élek, megvagyok.
Körüldöng egy zöld szárnyú légy
– s a csend beszélni kezd feléd.*

AZ ADVENT

*Az Adventben nincs hiba.
Sóvárogva várjuk a valódit.
De az Érkezőt nem ismerjük fel;
s helyette dicsérjük, aki lódit.*

*Az Antikrisztus cifra névjegyét
színes bakelit-tálcán kínálja –
az Égi Küldött a küszöbön ül,
hogy behívják, arra várva.*

*Jöjj el, jöjj el... ahogy már eljöttél,
megöletté, ki sosem öltél.
Mégse haltál: feltámadtál,
a vég ellen gyógyírt adtál.
A csalónak kívül tágasabb;
bennünk sültött föl már a Nap.*

A KARÁCSONY

*Átnézek az ócska rácson.
Valahol messze: Őskarácsony.
Nehéz szülés volt,
sárga szalmán véres a folt.
Kényes terhesség, veszélyeztetett –
de a születés már bevégeztetett.
A Fény kiáradt.
A Gyerek a sírásra fáradt.
Erőt gyűjt a szörnyű szenvedésre.
Mi még nem – Ő már tudja, mi végre.*

Tornai József költő, író 1927-ben született Dunaharaszttiban, jelenleg Budapesten él. 1946-ban kereskedelmi érettségi bizonyítványt szerzett, utána egy ideig segéd munkásként, 1948-tól a Csepel Autógyár diszpécserként dolgozott. 1962-től szabad foglalkozású író, 1976-tól nyugdíjba vonulásáig a **Kortárs** című folyóirat rovatvezetője, később a Magyar Írószövetség elnöke volt. 1975-ben József Attila díjat kapott.

TORNAI JÓZSEF

ATTILA HUNJAI

„Most ellátjuk a baját Attila hunjainak!” – ígérte
Hruscsov 1956. november 2-án a román vezetőknek.

*Attila hunjai megtanultak keresztet
és búzát vetni, fehér homlokú utcákat
rajzolni a Nagy Síkság arcára,*

*latinul mondani az Isten titkait,
dob helyett haranggal dicsérni az újszülötteket,
arany és kék iniciálés kódexeket írni,*

*maguk kovácsolták a kardot, bilincset, kapát,
énekeikben megőrizték Emese anyánk álmának
és a Csodaszarvas ősmeséjének látomását,*

*de elhozták földünkre Európa tudományait:
a betűnyomtatást, gondolkozást, szabadságot
és a vallások új jelképeinek tiszteletét,
hogy ne kelljen egymás templomait fölgyújtanunk,*

*és Attila hunjai hungarusnak hívták magukat
még akkor is, ha sokan kavarogtak itt, kik nem lovon jöttek
az Ural lejtőin, és volt, hogy gyűlöltek
és gyilkolták egymást uraink és parasztjaink,*

*de nem mentünk el Amerikába, Indiába, Afrikába
rabszolgát korbácsolni az ültetvényekre,
dohányzacskót szabni az indián asszonyok méhéből,*

*többet szenvedtünk és kevesebb bűnt
követtünk el, mint a nagy népek kereskedői és katonái,*

*Attila hunjai megtanulták, hogyan kell
vályogot vetni vérből-sárból, miután tatárok,
törökök, németek, oroszok fölakasztották férfiainkat,
megerőszakolták asszonyainkat, országunk
végtagjait letépte Európa,*

*de élt a test, mozogtak a kezek, a szív,
jártak a lábak: átlépték a XXI. század Vereckei Hágóját,
gondoljátok el: egy törzs háromezer éven át
tévedezett hegyeken, folyókon, Baskirán és
Kazárián át, ahogy a maguk idejében
és sorsán át görögök, perzsák, aztékok, zsidók,*

*Attila hunjai? Igen. Istenek népe? Igen.
A történelem balekjai és hősei? Igen. De*

*micsoda zene szólt itt a XX. század óta:
„Volt egyszer egy öregapó, volt néki, volt néki
kilenc szép szál fia”, micsoda versek és festmények
emelkedtek itt föl az emberiség múzeumának falaira!*

*Nem az önistenítés gonosz démonának igézetére,
csak a maradandóság és változás folyópartján
bukdácsolva és keresve égi és földi
otthont, hol levél-szájú fák énekelnek
és jövőmondó madarak,*

*alig van nyelv elnyöszörögni, mik lehetnének most,
alig van név, hogy megszólítsuk azt az
aranyaszarvú Árnyat, ki éjjel álmunkban meglátogat.*

MILYEN LESZ A TENGER?

*Délen szerb, szlovén és horvát hullámok,
osztrák nap nyugaton, északon szlovák hold,
ukrán, ruszin hegyek, keleten román szók,
középen német és zsidó, örmény habok:
milyen lesz a tenger, pogány honfoglalók?*

*Amerika lettünk: minden nép kaptára,
gazdag, veszedelmes virágok pártája,
nyelvünk magyar, latin, szláv és holnap angol,
erkölcsünk búzlik a papos szólamoktól,
fogyni, elvegyülni vagy új tornyot rakni:
száz időnkre mit tud a sorsunk makogni?*

*Mire virradhatsz még, éji Magyarország,
kinek csak álmodjuk jövő-fordulását?
Költőd mormolja a sámáni szavakat:
lélek, jöjj elő, ó gyere, lélek és gondolat,
vércse-szellem, röpjölj a foszló ég alatt!*

***Polgár Julianna** 1958-ban született Budapesten, ma is ott él. A gimnáziumi érettségi után a MLE filozófia szakán tanult, majd szerkesztő-riporteri képzést szerzett egy televíziós tanfolyamon. Tíz évig a Központi Fizikai Kutatóintézetben dolgozott leíró- és kiadványszerkesztőként, jelenleg a Duna Televízió alkalmazottja, könyvtáros.*

*Gimnazistakora óta ír, versei a **Magyar Ifjúság, Élet és Irodalom, Ifjúsági Magazin, Hitel, Égtájak, Emberhalász** és más lapokban, folyóiratokban, és antológiákban jelentek meg. 1994-ben **Kárpát-öl** címmel az Intermix Kiadó gondozásában napvilágot látott első kötete.*

POLGÁRJULIANNA

CSÍKSOMLYÓI CSÖNDES IMÁDSÁG

„Könyörögj érettünk”

Babba Mária

Babba Mária

Babba Mária

SZÉP Szent Mária

Torony ha szétporlik

Háborút hamvasít

Zokogás zápora

öntözi a földet

Torony ha magaslik

SZENT BÉKÉT szétporít

Fájdalom sátora

gyűjti be a könnyet

Babba Mária

Szép SZŰZ Mária

Babba Mária

Babba Mária

Hinti fűre-fára

„Világ virágára”

Hullik fűre-fára

„Világ virágára”

Megbocsátó SZÓval

IMÁDSÁGos gyoicsra

Babba Mária

Babba Mária

Babba Mária

Kisdéd-áhitat

HÁRSFÁból faragott

fény a Te Orcád

Torony ha toronylik

Torony ha leomlik

Emberek serege

vándorol Hozzád

Háborút lohasztasz

SZENTBÉKÉT

marasztasz

Babba Mária

Ember-ária

„KÖNYÖRÜLJMIRAJTUNK”

ÚTON

Lovas kocsi alján
lámpa
himbálódzik
halvány fénye
macskaköves útra
vetődik.
A bakon harcsabajszú paraszt
fekete kalapban
lovait paskolja
– Égbe emelt ostoros keze
űrbe nyúló
saskarmok árnyéka.

PIHENÉS

Árnyékos kanálispart.
Ledobom biciklimet, ruháimat.
Megmártózom a zöld vízben;
testemet hűtöm.

Üde fűbe ülök,
körülottem meseország.
Díszes pillangók serege,
törékeny szitakötők vibrálása.

Vadvirágok hajladozása:
imola, szarkaláb, orvosiszékfű,
pipacs, katángkóró
– engem ünnepelnek.

PISZKOS HAVON

Megrándul teste,
feje oldalra billen.
Üvegesedett szemek.

Égbe emelt lábakkal
rúgja ki magából életét.
Piszkos havon
bőre alatt vöröslík vére.

MEGHITTÉS

Elsodródtam Mariskáék
földes viskójába; kapujuk előtt
végtelen puszta.
Mint perzsaszőnyegen kastélyokban:
aludtunk földre terített szalmán,
takaróztunk lópokrócba.
Ruhánkat itatta
füstös konyhában bableves illata.

SZERELMI TÉBOLY

Semmi zene
Semmi szerelem
Semmi finomkodás

Vadító, tépő szeretkezés
Bőrét, agyát, belét cincált
hulla

HÚSÉG

Tépázza leveleit orkán
Hullnak virágai
Töredeznek ágai

Mozdíthatatlan gyökerek

MERÉNYI KRISZTIÁN

EMLÉKTÖREDÉKEK

1. AZ ELEJÉN

...Elkezdődtek a fájásai. A mentősök hordágyra tették...

Talán még a percre is emlékszem, amikor kikászálódtam ideiglenes, meleg méh-otthonomból.

*

...Egyévesen a gangon barnultam, amikor megérkezett – néha morcos – Attila bátyám, a hároméves zseni; akkora lendülettel tehénkedett rá biztonságot nyújtó babakocsim fogantyújára, hogy azonnal fejfel zuhantam a burkolatköre, mint megriadt béka, mikor a vízben keres menedéket. Ez lett az a kezdeti nehézség – megváltozott állapot – életemben, amikor fejemben a reáltöltelék megkeményedett teniszlabdaként pattogott át a humán oldalra; ezért dőlök még ma is kissé oldalvást, persze nem feltűnően, ám épp eléggé ahhoz, hogy emlékeznek arra a hajdani délutánra.

*

Attila, a kisisten tett annak érdekében, hogy – amíg olyan mosolygós-gyenge vagyok – gátolja amúgy is lassú fejlődésemet.

Ugyanott, hasonló forgatókönyv... Némi változás, hogy a babakocsi-kilövés helyett most kenyérbelet tömött sírni képtelen számba, nyilván azt gondolva, az ismételt röptetés roppant unalmas lett volna.

*

Háromévesen tisztán láttam a körülöttem szerepet játszó társadalmat, és – a föld egyedüli kísérleti alanyaként – nem értettem, hogy a családom miért vállalta föl a galád közvetítő szerepét. Gyanakodva totyogtam anyu mellett. Mindenütt figyeltek – kakilni is alig mertem. Bátyám rendszeresen kukkolt a sötét szobából, s amint elszenderedtem, máris küldte a jelentést a megfigyelőbázisnak.

*

Kezdeti skizoid állapotom később játékos formát öltött: minden járókelőben megláttam valamilyen állatot, vagy épp a vasorrú bábát. A felfedezés gyönyörétől önfeledten mutogattam rájuk:

– Anyu, nézd csak – a majom bácsi!

– Ott kotlik a csirke néni!

De leggyakrabban a tipikus fővárosi asszonyegyedtet, a tehén nénit ismertem fel.

2. AZOK A NYARAK

A hetvenes évek vakációit rendszerint nagymamánknál töltöttük Karcagon. Nagyi korán felfigyelt Attila testvérem nagyszerű pénzügyi képességére, és kinevezte őt kincstárnoknak. A bátyám ügyesen gazdálkodott a pénzzel – egy kevés mindig átsusszant abból az ő zsebébe. Bosszúból a budiba dobtam játékmackóját, ám az áldozatkész nagyi kibányászta a tisztításra szoruló szörmeállatkát.

*

Nagymama nem csak kenyeret, munkát is adott. Az egyik leggyűlöletesebb feladat a krumplibogarak és lárváik begyűjtése volt. Aztán rájöttünk: az undorító tevékenység is érdekessé válhat, ha látunk benne fantáziát. És mi láttunk.

*

A repedések közt nyargalászó huzat lepergette szobánk gyengén tapadó mészvakolatát. Nagymama ettől volt a legháklisabb. A padlón heverő mészlemezek láttán rámkiáltott:

– Miért bontottad le a falat?! Megmondtam, hogy nem szabad!

Végül már teljesen mindegy volt, hogy ki tette, drága testvérem minden alkalommal rám mutogatott; s ha valóban én rakoncátlankodtam, szeme a lázadó igazságérettől szinte szikrázott. Kinek hitt volna a nagyi, ha nem a pedáns, pénzfelelős unokájának? Attila odáig rafinálódott, hogy saját maga bontotta a falat, tudván: úgyis én kapok ki érte.

*

Egyszer kiesztük, hogy amíg a nagyi dolgozik, mi a járókelőket szóraztatjuk, fantáziánkat szabadjára engedve.

Végül is vörös festékekkel locsoltuk le rajtam a fehér inget, majd fejlődő hasizmaim közé konyhakést szorítva, felszegett szemmel, kiflivé görbülve a ház előtti árok szélére feküdtem. Pár perc múlva megérkezett Macsó néni – és elszörnyedt. Visongása, másrészt az ellenállhatatlan nevetőgörcs miatt képtelen voltam tovább heverészni – eliszkoltam. Eme váratlan fordulattól Macsó néni arca sápadt-fehérebb lett saját háza meszelt falánál.

3. HEJ, SERDŐLŐKOR!

Egész testén ragyavert Tivadar barátomat már tizenhárom évesen huszonnégynek nézték.

A hozzá hasonló élőlények – mint mindenütt – itt, a lakótelepen is rejtőzködő életet éltek.

Az egészséges kíváncsiság vagy a már bizsergő nemi vágy parancsának engedelmeskedve Tivadar egyszer mégis lemerészkedett a térre.

A körülült kőasztalnál komoly ábrázattal figyelte a helyi banda vezérének kiselőadását, és csak akkor bátorkodott nevetni, amikor a többiek. Örült, hogy végre nem ő a gúnyolódás tárgya. Öröme azonban korai volt, mert a tér egyik huszonéves hobója, a szakállas Lajos nem tudta nem észrevenni a gubbasztva szorongó, az idegen társasággal bátoratlan pillogással ismerkedő Tivadart. Rászólt:

– Figyelj! Szeretnéd, hogy elmúljanak a ragyaid?

A többiek hahotázva, kéjes mosollyal várták az elvörösödött fiú reakcióját. Tivadar vigyorogva felelt:

– I-i-igen, sz-sz-szeretn-ném.

– Oké, akkor kapsz egy tégely bölcsőzsirt és alolamkrémet.

– M-m-milyen az?

– Majd meglátod... Ha hoznék, szerintem te rafinált lennél, mert egyiket az arcodra, a másikat a szád belsejére kennéd!

*

Ellenőrző könyvemben nyüzsögtek a katonás jegyek.

Szerencsére nem én voltam az osztály leghülyébbje, hanem Molnár, akit még az igazgató is a magasba emelt, majd visszajett; remélve, hogy ily módon helyrerázódnak odabenn a dolgok. Tévedett: felettetés közben Molnár a saját nevének kimondásakor is csak a kezdőbetűig jutott el.

*

Juci, a város bolondja a szomszédunkban lakott. Unalmas óráiban kurválkodásra adta a fejét. Miután rájött, hogy a választott életforma a pénzkereset mellett igen finom időtöltés, olykor napi húsz órában is a kliensek rendelkezésére állt, feküdt – ahogy amazok kívánták. Nemegyszer elment vénekekkel is. A tarifa kétszáz forint volt, de nemelyik suhancnak sikerült elkapni Jucit potom százért.

*

Számтанórán a tanárnő magunkra hagyott bennünket. Rajzolgatni kezdtünk. Padtársam repülőgépeit másoltam. Ferkó barátom óva intett, mondván: a röpcsimen lévő jel bűnös.

A hangzavarban nem vettük észre a visszaérkező tanárnőt. Ekkor a padjához nőtt fő-eminens felszakította magát a helyéről, a pillanat tört része alatt kikapta tollam alól a „művem”, s máris az osztályfőnöknő előtt állt meg vele.

A medveképű, szőrös lábszárú asszony rajzolmányom láttán kiráncigált a táblához, adott két pofont, majd a pajeszomat cibálva a fülembe ordította:
– Háborút akarsz, te náci disznó?! Szégyelld magad, te aljas!

Meghurcoltatásom a tanáriban folytatódott, ahol eldöntötték: addig nem mehetek haza, amíg be nem ismerem, hogy az ábrák jelentésével tisztában vagyok, és gonosz gondolatok sarkalltak arra, hogy ellenséges eszmékkel mérgezzem egészséges – kommunista – szellemű pajtásaimat. Elvették kisdobos-nyakkendőmet, kiegészítő büntetésként igazgatói megrovást kaptam.

Estig álltam ki igazam mellett; utána – meggyötörtén – bevallottam a szabadságot jelentő igaztalanságot.

*

...Emlékek, emlékek!...

Viszem a zoknijaimat mosatni anyámhoz – az én rozoga félautomatám bedöglött.

Hosszú pályafutásának eddig eltelt évtizedeiben **Szalai Borbála** nem csupán a gyermekek képzeletét megmozgatva gazdagító versek sokaságát írta meg – kisebb-nagyobb szösszenetekben időnként a „felnőtt” világ jelenségeit is tollhegyre tűzte, emlékezetesen vérbő, szórakoztató humorral. Mivel ezek az írások korábban nem jelen(het)tek meg, ízelítőül és színesítésül az alábbiakban közreadjuk a szerző néhány bökversét.

SZALAI BORBÁLA

MÉRLEGEN

*Mérlegre állt
Gizike,
hogy megtudja,
hízik-e.*

*– Karcsú vagy te,
Gizella,
akárcsak egy
gazella!*

ALÁTSZATCSAL

*Jó kertész a bolgár,
tököt, retket, répát
termel minden polgár,
és mind zöldségáros!
– Mégis kevés bolgár
vegetáriánus!*

FOGHÚZÁS

*Dunnaciha, párnahuzat –
Tódor sógor fogat húzat.
Jó nagy lehet a gyökere,
bajlódik az orvos vele.
Tódor közben üvölt vadul,
ám a gyökér csak nem lazul.
– Ördög vinné a gyökerét,
ilyet bizony nem láttam rég,*

*nincs más hátra – szól az orvos –,
ide, kérem, véső kell most!
Nem csinál az ügyből viccet,
elővesz egy rúd-nagy spriccet,
s novokaint nyom beléje,
Tódor sógor ülepébe.
– Miért nem a számba adja?!
Ott lenne csak foganatja!
Hol fáj nekem, azt én tudom,
hagyja békén a valagom!
– morog Tódor s jajgat tovább,
hisz kínjában csillagot lát.
– Bízsa csak rám, kedves Tódor,
én vagyok itt a szakdoktor.
Tudja, milyen nagy e gyökér?!
A vége a se...ég ér!*

FELSZÓLÍTÁS

*Tanítsd már meg
a jó népet,
te Judit:
– titulálják
illemhelynek
a budit!*

HAJCIHŐ

*Aludttejre vinkót ittam,
nem ízlett a lőre.
Mi lesz ebből majd ezután
– sejtettem előre.
Odabent ők hajba kaptak,
verné meg a bánat;
nem érkeztem lerángatni
hófehér gatyámat!*

AZ ÚRNŐVEL SZERELMESKEDŐ SZOLGA HALÁLA

(Ruszin népballada)*

Szombat délután híre kelt,
hogy az úrnőnk csalfa –
hítes urát szolgáljával,
Petrunyóval csálja.

Térül-fordul, konyhájából
pompás illat árad:
– Ügyes asszony vagy, szép úrnőm,
tán vendég van nálad?

– Hitvány cseléd, ne fecsegi itt,
hisz nem a te dolgod!
Lovak között van a helyed,
rájuk legyen gondod!

– Hollőfekete barátom,
abrakoljál szépen,
Szláva úrnő miatt nekem
ma nem lesz ebédem.

Kedves lovam, a szomjadat
forrásvízzel oltom,
Szláva asszony gúnyos hangját
a fülemben hordom.

Rajta, Holló, vágtsass velem
a gazdánk nyomában,
hadd tudja meg, hogyan csalják
tulajdon házában!

A köhídon nagyot dobbant
a Holló patkója:
– Uram, vigan van az asszony
és az udvarlója!

– Hogyha hazudsz, hitvány szolga,
magad vesztesz rajta.
Az én asszonyom nem romlott,
nem is olyan fajta!

– Uram, ha asszonyod vétlen,
ha hamisan szóltam,

kössél fel az első fára,
ha a hír valótlan!

Megiramlik a jó hátas,
döng a föld alatta.
– Mi lelt, Petrunyó, szerelmem?
Ne hagyj itt magamra!

– Mire vágynál, Petrunenykó?
Úszni a Dunában,
vagy hancúrozni az úrnő
paplanos ágyában?

Fodrot vetett a mély Duna,
mikor nyakon fogta,
s hűtelen szolgálját az úr
a habokba dobta.

Szláva asszony a vízpartot
végtől-végig járja,
egyre csak a megugrasztott
szeretőjét várja.

– Hej, halászok, keressétek,
arany lesz jutalma,
ki megleli Petrunyómat
élve, avagy halva!

Alkonyattól pirkadatig
mindenki kereste,
míg egy bokor tövében a víz
a szárazra tette.

Hálóba fektetve vitték
az úrnő elébe:
– Szláva asszony, itt a holttest,
mi legyen most véle?

– Szekérrel vigyétek testét
fel a havasokra,
fenyők alatt helyezétek
örök nyugalomra.

* V. P. Lintur gyűjtéséből

Fordította: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

A MAGYAR ÖNAZONOSSÁG „SÁMÁNSZERŰ” PRÓZAKÖLTŐJE

In memoriam MórícZ Zsigmond

Tiszacsécse, Debrecen, Sárospatak, Kisújszállás... Tájak és szellemi körök, szatmári falvak és ősi református kollégiumok, amelyek útját járja diákkorában MórícZ Zsigmond, a modern magyar prózáírás fejedelme. Vidékek, ahol a vaskos gyökerek a messze múltba nyúlnak, ahol sorsot és életreményt lélegeznek még a végtelen alföldi síkok, a Tisza-menti fák vagy a Bodrog-parti hegyek is. Ahol örökízű az azonosságörzés és a szabadságvágy összesűrűsödő levegője, az ősmagyar vezéri neveket viselő Ung, Ondava, Laborc, Latorca, Tapoly összeszakadásából eredő folyó pedig – Patakon – az iskolán, a szellemi fellegváron – „az osztályokon és a cétusokon és a nagy könyvtáron” – keresztül torkollik a lelkekbe, s ahol a kollégium múzeumában ma is ott olvashatók az öreg táblára felírva a móríczi mondatok: „kutya nehéz” volt ez az iskola, mert itt a tanárok azt akarták, hogy a diák tudjon. De nemcsak a Rákócziak fészkébe áramlik be a „konok hűség” és a szabad honfoglaló akarat erkölcsi bátorsága – akárha az „egyesített ősmagyar szellemet” hordozó Bodrogon érkezne –, hanem mindenüvé, ahol a megmaradás a folytonos újjáéledésben kell hogy teljesedjék. Például a szatmári, tiszaháti – kurucos, szabadságharcos – vidék „magyar föld, az első foglalkóké, magyar, tehát véres, szomorú, fáradt, sivár, de harcos, de szép, de elpusztíthatatlan”. És Debrecen is „a tiszta magyar faj szülőhelye volt már az ősidőkben s ez a jellege megmaradt máig”; „erényei, hibái magyarok a legmélyebb gyökérükig” – vallja mélységes hagyomány- és értéktudattal a felnőtt író, aki a tanulással támadt egykori bajai ellenére is úgy tud emlékezni diákvárosaira, hogy: „minden ház, minden bolt, minden por és minden kollégiumi vaskalap megrezzenti a szívem”. Hogy aztán akit ennyire megigézett a magyar létezés, a magyar kultúra eléje-föléje tornyosuló eleven birodalma, a magyar lélek egész hatalmas építménye: maga is részesévé, alakítójává, teremtőjévé váljék e kincses örökségnek. („Emberben valóságos Tisza volt, olyan nagy és igazán magyar folyó” – Tamási Áron szavaival.) Mert most már az ő gondolat- és lélekrezdülései is beléivódtak az évezredes-évszázados falakba, tanyák és falusi utcák, templomok és iskolák, várak és udvarházak, kis- és nagyvárosok sugárzó kötőanyagába – nehéz rögök és szálló egek valóságuniverzumába. Mert a változatos tanulóévek, a teológiai, jogi, bölcsészeti tanulmányok, az újságíróskodás, a néprajzi gyűjtések, az országijáró gyaloglóutak – és a roppant európai műveltség – alapjára felboltozódó – irdatlan intenzitású és kiterjedésű – írásművek (riportok, útirajzok, esszék, értekezések, kritikák, szociográfiák, publicisztikák, s a szorosabban szépirodalmi elbeszélések, tárcák, karcolatok, mesék, novellák, regények, drámák, önéletírások, krónikás jegyzetek, naplószerű vallomások, s még mesék, sőt gyermekversek és egyebek) kolosszális összessége: az újabb magyar nemzeti önismeret legnagyobb tárházának építőjévé avatja MórícZ Zsigmondot. A legszélesebb társadalmi övezetek és a legsúlyosabb történelmi folyamatok kritikuss felderítőjévé, megismertetőjévé: egy nemzet – az északkelet-alföldi tájaktól immár az egész Kárpát-medencére szétgyűrűző horizontba fogott nemzeti közösség – önazonosságának és önmegújító élethivatásának lenyűgöző látású és láttató erejű tanítómesterévé.

Vannak írók, akik a közvetlen tapasztalaton túli titkokat kutatják, s valamiféle ellenvilág rejtelmek közé merészkednek. És vannak, akik pedig az elemi létvalóság

örvényeibe ereszkednek, a millió árnyalatban áradó-robajló élet hömpölygésébe merítkeznek, az eleven realitás misztériumát, forró centrumát ragadva meg. Móricz Zsigmond a borzongatóan földmorajló és megteljesedő magyar életnek ilyen típusú kifejezője, a jellegzetes és gyökeres magyar identitás ilyen klasszikus modern prózaköltője – abban is, amit, és abban is, ahogyan lát, amilyen egészséges öntudattal, természetes realitásérzéssel, rendíthetetlen, elfogulatlan tárgyilagossággal szemlél, vizsgál és ítél; monumentális művéből kétségkívül a népiség, „a magyar föld zenéje hangzik ki” (Farkas Gyula). De ehhez az átéléshez és sorslátomáshoz – téma, alkotó és alkotás bővérű egygyéolvadásához – különleges érzékenység, sőt révület szükségeltetik. Nem túloz Kodolányi János, amikor azt írja, hogy „sámánszerű ember volt”, aki „bezárkózva szobájába, vadul verte az írógépét, s közben hangosan beszélt, kiáltozott, kacagott és sírt”. Mintha bikává válva bikával viaskodott volna, akinek ihlete megszálaltatja, csapás, sors, elháríthatatlan roham. A szegény- és módosparaszti, a dzsentrí, a kisértelmiségi, a középosztályi, a polgári, az arisztokrata – és mindegyik más – életszféra, az emberi ösztönök, alkotók, jellemek rengetege, a társadalmi jelenségek özöne: mint határtalan evilági mindenség mutatkozik meg így általa; a amint a régi oroszok „Anyácskának” nevezték országukat, „Magyarország mintha az ő művén át vált volna a mi anyácskánkká” (ahogy Németh László fogalmazta). De „az Erdély-széli magyar ott Pesten írta meg Erdélyt is úgy, ahogy Kemény Zsigmond óta senki, és magyarul, ahogy magyarul nem írtak Mikes Kelemen óta” – Kós Károly szerint is. És a „hét krajcáros” nyomorúság könnyes kacagását, a „sáaranyos” lázadó indulatot, a „fáklyás” szenvedélyt, a „pillangós” idillt, az „árvácskás” zsoldáros szenvedést, az „úri muris” önsorsrontást, a „boldog emberes” szelíd esendőséget, a „betyáros”, Rózsa Sándor-os szilajtságot – és még mi mindent! S mindezt a káprázatos nyelvi gazdagság, a felborzolt primordiális nyelvi mélyrétegek művészi katarziséval. Szereplők, figurák, karakterek változatos rengetegének beszédmódját a stílusára annyira jellemző átképzeléses, különféle nézőpontokat sűrítő-vibráltató előadásmóddal is érzékeltetve, kottázva mintegy a népi tudatvilág, az ősparaszti lélek belső és külső hangjait – a lüktető érzelmi hullámvérések ritmusát és dallamát dobogtatva a szókapcsolatok és mondat szerkezetek hajlataiban. Nem véletlen Kosztolányi Dezső ámulata, amikor az „utánozhatatlanul-keleti tagolású” nyelv „barbár” hangzataiból, a szavak „ázsiai tempójából” a magyar psziché kísértetiesen archaikus, „messze-messze muzsikáját” hallja ki. Tanúsítva, hogy „természet és művészet” egységének ilyen csodája s a nyelvi géniusz nemcsak a hasonló, hanem a másfajta világszemléletűek bámulatát is kiválthatja, ha azok is igazán a nyelv mesterei. Például Márai Sándor is úgy nyilatkozik, hogy Móricz „megszállott erővel, a pusztai ember farkas-szemével” látta a magyarság egészét, a magyarság lényegét – jellegét és értelmét. És Kosztolányi – más vonatkozásban, Móra Ferencről írva – egyenesen leszögezi, hogy „a magyar próza gyökerében és mivoltában népies, s más nem is lehet”, mert nincsen „tudós” stílusunk, s „minél elvontabb, minél finomabb, légiesebb árnyalatokat keresünk, annál inkább vissza kell nyúlnunk a népnyelvbe”.

A 125 éve született Móricz Zsigmond tehát nem pusztán egyfajta irodalmi irányzat vezéralakja, szellemóriása. Hozzá való viszonyulásunkban sorsunk, emberi minőségünk és nemzeti létünk méretik meg. Hogy felismerjük-e azt, ami általa köt és emel. Köt a bennünk – és emel a fölöttünk lévő értékekhez.

BERTHA ZOLTÁN

MESE ÉS MÍTOSZ EGY NEMZETISÉGI PEREMVIDÉKEN

Az üveghegyeken innen

Kárpátalja a Duna-medencében eléggé keletre van ahhoz (nem szólva most arról, hogy néhány évtizede történeti sorsa is az ázsiai sztyeppékig nyúló Kelet-Európához kötötte), hogy bevezetésként a moszkvai tudóst, Lev Nyikolajevics Gumiljovot idézzem. Sajátos oroszországi *Etnosz i landsaft*¹ című munkájában leszögezi, hogy a társadalmi-történeti megközelítésen túl a kultúrákat két alapvető tényező alakítja: a környezet, a természeti közeg és lakója. A *csehszlovákiai magyar művelődés története* című, 1998-ban megjelent négykötetes kézikönyv első részében Liszka Dénes, a szlovákiai magyar néprajz egyik legkiválóbb tudósa is hangsúlyozza a „természet-földrajz” fontosságát². Voigt Vilmos éppen Liszka kapcsán emeli ki a síkság és hegyvidék érintkezési területének fontosságát³. (A Kárpátalja tájnév kapcsán merült fel, hogy ez az egyetlen része a Kárpátoknak, ahol a három homokkő és egy vulkanikus öv által alkotott, jól körülhatárolható hegyvidék élesen elválik az alföldtől; csak itt lehet Kárpátaljáról beszélni.) Egy, a múlt század kilencvenes éveinek közepén megjelent kárpátaljai tematikájú tanulmánygyűjtemény⁴ mindezt a történeti földrajz közegébe helyezi. Itt, a tiszaháti mocsárvilág és a járhatatlan hegyvidék határán, szorosan a hegyek lábánál vezetett már évezredek óta az út, amelyet nagyobb távlatokban sóútnak neveznek, de az utolsó ötödfél évszázad magyar történelmében ez volt a „hadak útja”. Erdély és Felső-Magyarország közt szinte évente vonultak a hajdúk, zsoldosok, labancok, menekülő svédek, bosszúálló lengyelek s mindenkor a föld- és égzengésben is útnak induló kereskedők. Ez az út választotta el a két elzárt közösséget: a tiszaháti magyarságot és a hegyvidék ruszinságát. És ez az út kötötte össze őket. Itt voltak a folyók áttörésénél épült „kapuvárosok”, a kereskedelem, árucseré és a jelképes szellemi érintkezés színterei.

A két elzárt népcsoport közül kétségtelenül a ruszin él közelebb a természethez. Pontosabban: a természetben és azzal együtt él. Egyik monográfusuk szerint⁵ félnek a természeti erőktől. Azt hiszik, hogy azoknak földöntúli, titokzatos hatalma van... Abban a meggyőződésben élnek, hogy a természeti erőknek bizonyos titokzatos kívánságai vannak, s azoknak föltétlenül engedelmeskedniük kell. Hisznek a természeti erők bosszúálló szellemeiben. „A szüntelenül csobogó patakok, a viharok idejében síró és bömbölő erdőzúgások, a magas hegyekben alacsonyan száguldó komor felhők gyakori villámfénycsóvája és fülsiketítő dörgései, az egyedüllét, a küszködés, a sok kár, a vadállatok közelsége mind azt súgja neki, hogy ilyenkor a természet szellemei beszélnek hozzá, fenyegetik, kárral és szegénységgel sújtják, a természeti erők bírságolják őt.” Ez a babonák forrásvidéke és idézhetnénk számtalan, még az etnográfusokat is mehökkentő

szokást, varázslást, jóslást, gyógyítást vagy éppen rontást, de most nem ez a feladatunk. Induljunk vissza az időben e hiedelemvilág forrásvidékére.

A kárpáti ruszinok bonyolult etnogenezise során keleti és déli hatásra ez a népesség formálisan a keleti kereszténységhez tartozott. Ugyanakkor megőrizték korábbi pogány hitvilágukat, a kereszténységből csak néhány szertartást, díszesebb külsőséget vettek át, magát a keresztény szellemiséget nem. Nem is mélyülhettek el a vallás kérdéseiben, életüket a földek feltörése, erdőirtás, házépítés és a családjuktól távol, a poloninakon folytatott félnomad állattenyésztés töltötte ki.

Bonkáló Sándor monográfiája⁶ szerint jelentős változást két nagy esemény hozott életükbe. Az egyik a reformáció volt. A ruszinok nem fogadták el a reformációt, de nyugati eszmékkel, gondolatokkal ismerkedtek meg. Átvették azt a tanítást, hogy a Szentírásnak a nép nyelvén kell szólnia. Hatalmas változást hozott az unió, a magyarországi görög katolikus egyház megalapítása (1646) is, amely vallási s egyben szellemi központot teremtett az addig egyes monostorok szerint elkülönült ruszinság számára.

A XVI. századig csak az egyházi szláv nyelvű liturgikus könyvek voltak a gyér ruszin írástudó réteg kizárólagos olvasmányai. A reformációt követően jelentek meg az evangélium-magyarázatok, a hasonló galíciai kiadványok átiratai. A kéziratos könyvet használó „batykó” helyi példákat, népmeséket, mondákat, babonákat, egyéb történeteket dolgozott bele ezekbe a könyvekbe, s így folklorizálódott a ruszin lakosság körében a liturgikus könyv. Ugyanez vonatkozik a bibliamagyarázatokra is, amelyek ráadásul még magyar postillákat is feldolgoztak. A már idézett Bonkáló Sándor szerint ezek a magyarázatok nem sok tudást árulnak el, ugyanakkor kedvesen naivak és a népmesék színvonalán mozognak.

Az egyházhoz kötődő ruszin szellemi mikrovilág legkülönösebb könyvei a *zbornyikok*, ezek az *enciklopedikus gyűjteményes munkák*. Prédikációk, apokrif bibliai elbeszélések, legendák, széphistóriák, népmesék, természetrajzi, földrajzi, történeti, gazdasági, orvosi ismeretek gyűjteményei ezek a batykó teljes tudásanyagát tartalmazó kéziratok. Találhatók bennük álomfejtések, ráolvasások és egyéb, már egyértelműen a népi hiedelmek, babonák tárházába tartozó szövegek, a természetrajz extrém példái: a nyomait farkával elsőprő oroszlán, az öreg sas, amely háromszor tiszta vízbe merülve nyeri vissza látását, az ifjúságát százévenként visszanyerő kigyóevő szarvas, a három nagy halon nyugvó föld antik világba utaló hiedelme stb.

Mindezt nevezhetnénk egy több évszázaddal ezelőtti naiv világképnek, ha a néprajzi gyűjtésekből nem tudnánk, hogy mindez még a XX. század első harmadában is meggyőző erővel élt a hegyvidéki nép tudatvilágában.

Ez a szerteágazó, mitológiába és mítoszokba ágyazódó, valahol az egykori ardók (erdőóvók, gyeprüőrzők) világképét idéző tudatvilág az alföldi, magyarlakta Tiszaháton lényegében csak a reformációig élt. Sárospatak, Szatmár,

Máramarosziget vonzáskörében a református prédikátorok, kántortanítók minden kis településre eljuttatták a mindenkori európai ismeretvilágot, lehántva a rációról a korai reformátorok aktualizált antik ismereteit, képzeteit. A népi hitvilág azonban itt is megőrződött. Akár a Csiszár Árpád munkáiból ismert Kis-Beregben, akár a kárpátaljai magyarlakta sáv településein, amelyek hiedelemvilágát napjainkban egész sor gyűjtő dolgozta fel (Penckőferné Punykó Mária, Vári Fábíán László, Czébely Lajos, Pilipkó Erzsébet, Kovács Elemér, Ivaskovics Mária, Hutterer Éva, Varga Ibolya, Kész Margit stb.). A halottak keletelt temetése más tájegységekben is ismert, ahogy a halottlátás, különösen a halált követő időszak szellemvilága⁷ (ez utóbbit a közelmúltban Kovács Katalin dolgozta fel monográfiájában), a rontó és gyógyító varázslások, a természettel és az állatokkal kapcsolatos hiedelmek. A halábori „kükoporsó” helyi mondája a büntetlen bűn egyik variánsa. A P. Punykó Mária által főleg a XX. század 70-es, 80-as éveiben a Szernye-mocsár és a ruszin lakosság érintkezési pontjában, Beregújfaluban gyűjtött tündérmesék narratív közege reális, mai, a mesei rekvizitumok azonban visszavezetnek a XVI. század időszakába, abba a világba, amely a ruszin világképhez hasonlóan antik mondákkal, népi hiedelmekkel népesült be egy természetközeli népség képzeletvilágában. Csak hogy e szürreális világ határait jelezzük: a Szernye-mocsár környéki magyar falvakban bár némi tartózkodással mondják, de alig vonják kétségbe a régi sárkánygyíkok mai utódjának, a zomok-gyónak a létezését. Kivált, ha időnként napokig zeng a környék fölött idétn, torz bömbölése.

Különösen a ruszinoknál e metabolikus világ képi megjelenítése csak későn és csak részlegesen manifesztálódott mai ismereteink szerinti néprajzi műfajokban. Egyes néprajzkutatók szerint ez a differenciálás, kategorizálás nem is mindig szükséges. Voigt Vilmos szerint „a folklór művészet még számos esetben nyomait mutatja az ősművészet szinkretizmusának; ugyanakkor a maga keretein belül jellemzi a másodlagos vagy folklór szinkretizmus is. Ez utóbbi arra hat, hogy az egyes művészeti kategóriák – műfajcsoportok és műfajok – között még nem alakult ki szilárd határ...”⁸ Ugyanő hangsúlyozza, hogy a mese antik, középkori és reneszánsz elemei nem elhatárolhatók a különböző epikus műfajok felé történő leágazásaikban. Anélkül, hogy folklórelméleti feltételezésekbe bocsátkoznánk, látnunk kell, hogy a ruszin lakosság körében, amellet, hogy a korabeli egységes hiedelemvilág részben a mese, részben a balladák felé mozdult el, megmaradt a néha tabuként is kezelt eredeti mítoszanyag. A természettel szimbiózisban élő lakosság egyrészt nehezen nevezi meg a kimondhatatlant, másrészt a folkloristák gyűjtései is csak a felszínt karcolták fel. Népdalokat, balladákat és népmeséket gyűjtöttek, ami egyszerre köszönhető konzervatív ismereteiknek, a görög katolikus egyház babonáság elleni fellépésének, valamint az utolsó fél évszázadban kizárólagos elvárásként megjelenő materialista szemléletnek.

A tájegység kiváló folkloristái közül néhányan természetesen ráéreztek a néprajzi műfajok mögött rejtőző mitikus világképre. Közéjük tartozott a századelőn

Volodimir Hnatyuk galíciai kutató, aki ukranofil elkötelezettsége ellenére éppen a zbornyikok felkutatásában és feldolgozásában ért el eredményeket, a máramarosi néphitét kutató nemes Mihály vagy éppen Krúdy Gyula, aki *Havasi Kürt*⁹ című könyvében szinte sűrítve, felfokozott látomásként mutatja be a ruszin hitvilág egy jellegzetes körét, az elmúlás misztériumát. A két világháború közti időszakban Pjotr Grigorjevics Bogatirjov, a prágai szovjet misszió fordítója Párizsban, francia nyelven tett közzé egy alapvető fontosságú tanulmányt Kárpátukrajna (sic) mágikus eljárásairól, rítusairól és hiedelmeiről.

1938–1944 közt megelégnünk a mai Kárpátalja mind magyar, mind ruszin népköltészete iránti érdeklődés. Az alföldi sáv kutatói közt meg kell említenünk Dincsér Oszkárt, Tagán Galindzsánt, a kor legismertebb mesemondója, Fedics Mihály ismeretvilágának forrásait kutató Ortutay Gyulát és a Táj- és Népkutató Táborokat, amelyek közül a Szernye-vidéki állt legközelebb a primer létezés szintjén tetten érhető hagyományokhoz. Ugyancsak a Szernye-vidék elkötelezett kutatója volt Gönyei Sándor, aki a tárgyi néprajz mellett a hit- és mondavilággal is foglalkozott.

A peremvidék néprajza kötötte le Gunda Béla érdeklődését is, aki egyaránt gyűjtött mondákat, hiedelmeket a magyar területsáv határán és a munkácsi költő Sáfáry Lászlóval, illetve Fegyir Potusnyakkal együttműködve a ruszin lakosság körében is¹⁰.

A Gunda által is nagyra becsült Fegyir Potusnyak az utolsó, univerzális felkészültségű tudósok egyike. Pedagógus, költő és prózaíró, filozófus, régész, poliglott nyelvész, és nem utolsó sorban etnográfus, néprajzkutató. Munkássága méltatlanul került a folklórtörténészek érdeklődésének második vonulatába. Kárpátalja rövid autonóm időszakának legfontosabb kiadványaiban¹¹ (*Zorja–Hajnal*, valamint a *Karpatszka Negyelya* irodalmi-tudományos melléklapja) hetvennél több írást tett közzé, zömmel a folklór, az etnográfia témakörében. A szovjet időszakban csak mint nyelvészre volt rá szükség; mint ruszin etnográfusra – a ruszin etnikum megtagadása, betiltása után – nem. Potusnyak nem tudott megbékélni nemzetiségének parancsszóra történő megszüntetésével és a vulgármarxista tanokkal, lassan felörlődött és ötvenéves korában végképp távozott az „elátkozott földről”, Kárpátaljáról.

A ruszin népi kultúra a továbbiakban csak mint a nagyukrán műveltség egyik színfoltja létezhetett. A nagy tudású, ugyanakkor a politika világában végtelenül naiv, egykor a Tátrától Besztercégig, a Kárpátoktól Dobrocsonyig (a gyengébbek kedvéért: Debrecen) terjedő Nagy Kárpát-Ukrajnát álmódó Petro Lintur is ennek a koncepciónak a jegyében gyűjtötte és dolgozta fel a helyi folklórt. Munkájának intenzitását közel tucatnyi néprajzi kötet jelzi. Balladáit az összehasonlító néprajzi kutatások szándékával Vári Fábián László fordította-fordítja magyarra¹². Ezekben a balladákban jól tetten érhető az eredeti misztikus világkép. A műfordító jelzi, hogy a legsajátosabb, legarchaikusabb balladák érezhetően mesei eredetűek. Nem állunk messze az igazságtól, ha úgy véljük, mindez az egykori zbornyikok műfajon felüli világának terméke, feltűnő a logikai

tömörítés, ami arra utal, hogy e mesék és balladák hallgatói feltétel nélkül hittek a természeti és természetfölötti erőkben, magyarázatra nem volt szükségük. A boszorkányság, méregkeverés, varázslás balladái például arra a hiedelemszintre utalnak vissza, amelyet Lehoczky Tivadar egy közel három évszázados peranyagban lelt fel, s amelyben a boszorkánysággal vádolt Abrakosztóné Borbála „emberfő velejét, tengeriben főtt gennyet, gorengyi békát és csík-galánd-csúszót vegyített”¹³ egy lány megmérgezéséhez. E hitvilág különös eleme a több funkcióban is megjelenő „trojzilja” (hármassfü), amelyet az ukrán etnobotanika sem tud beazonosítani, így valószínűleg csak a folklórban, a bűbájoskodó hiedelmekben létezik, s amelyet jó és rossz varázslásokhoz egyaránt felhasználhatnak.

Ha azonban ragaszkodunk a szigorúbb műfaji felosztásokhoz, a mesekincsen is ott találjuk ezt a misztikus világot. A P. Punykó Mária által gyűjtött *Tüzoltó nagymadárban* éppúgy, mint a kalandos sorsú *Vasorrú Indzsibabában*, amelyet eredetileg ruszinból fordítottak magyarra, majd az eredeti elkallódása után magyarból fordítottak – nem, nem vissza – nagyukránra. A mesék motívumkincse azonban változatlan maradt, köztük a hétfejű sárkány által megszállott királykisasszony, illetve annak megtisztítása a sárkány mérgező testmaradványaitól, a személyiséget változtató tündérkard, vagy a természet mesei elemei. Ez a rekonstruált változat a történelem egy szerencsés pillanatában, az 1970-es évek első felében látott napvilágot a *Kolo hirszkoji vatri (Hegyi tábornúk mellett)* című kárpátaljai néprajzi sorozatban¹⁴. Erről a két kötetében is a legnagyobb mesemondó, Andrij Kalin anyagát tartalmazó sorozatról írva emelte ki a korabeli ismertető¹⁵ a mitikus legendák jelenlétét a népmesei szövegekben. A gyűjtő, a népballadák kapesán is említett Petro Lintur racionális tudatossággal zárta el a mélyebb rétegekbe vezető áttételeket, utalásokat. Ez a hitvilág azonban ma is jelen van a verhovinai nép életében. Életüket a természet kiszámítható és kiszámíthatatlan törvényei irányítják, tudják, hogy e törvények megsértése felbolydítja a természet rendjét, harmóniáját. Andrij Kalin egyik meséjében a vénségére egyedül maradt öreg házaspár az erdőből hozza el egy fa gyökérsarját, varázslással életre kelti, s ez az élő fából teremtet Pinocchio egy nap, egy esztendő lendületével növekszik. Egy napon életre-varázsló anyja cseresznyét hoz neki, s másnap már maga indul cseresznyézni. Balszerencséjére azonban a minden sejtjében mérgező ebmeggyből lakmározik be, s hazatérve elpusztul. Egyszerű kis mese, de amit jelképez, örök érvényű: a természetből kiszakított élet már nem ismeri az élet és a halál törvényeit.

Amikor a szovjethatalom „dicső” éveiben a ruszinok bedeszklázott házaikat, falvaikat egy-két öregasszonyra bízva utaztak évente a „celinára”, a természet elveszítette társát, védelmezőjét. A teremtés utolsó napján megalkotott ember helyett gépek érkeztek meg, s a kiirtott őserdők elindultak utolsó útjukra a hódító-hódoltató ország belső térségei felé.

Az 1970 óta folytonosan visszatérő és egyre félelmetesebb árvizek, hegyomlások, a kora tavasszal lángra lobbanó poloninák jelzik: itt a természeti lét fizikai-szellemi összhangja bomlott meg. Nem véletlen, hogy az

erdőgazdálkodásból kölcsönzött kifejezéssel az emberi megtelepülés „tilalmasain”, a köznegyszőlő völgyben és a Vári községhez tartozó Palajon történtek a legnagyobb tragédiák az elmúlt években.

A természeti egyensúly megteremtését meg kell hogy előzze a szellemi, tudati harmónia újratemtése. Igen nagy ellenszélben haladnak e cél felé az újjászülető ruszin nép legjobbjai. Ne feledjük: ezer év óta rosszban-jóban testvéreink. Az ő sikerük a mi sikerünk is, kudarcuk a mi tragédiánk. Hegyvidéken és alföldön egyaránt.

JEGYZETEK

¹ I. Gumiljov, Lev Nyikolajevics munkája magyarul: A táj és etnosz. In: Gumiljov, Lev Nyikolajevics: Tanulmányok az etnoszról, 78-94. (Documentatio Ethnographica 5.) Budapest–Szolnok, 1975. Idézi: Voigt Vilmos a Juvilejnij zbirnik na cseszty 70-riccsja vid dnja narodszennja profeszora Petra Lizancja című gyűjteményben.

² Liszka József: A (cseh)szlovákiai magyarság populáris kultúrája 1918–1998. In: A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998. Ister, Budapest, 1998., I. kötet, 174-206. p.

³Voigt Vilmos: Peremmegjegyzés (a cseh/szlovákiai magyar néprajz készülő szintéziséhez). In: Juvilejnij zbirnik na cseszty 70-riccsja vid dnja narodszennja profeszora Petra Lizancja. Ungvári Állami Egyetem/Magyar Filológiai Tanszék/Hungarológiai Központ, Ungvár, 2000, 145-149. p.

⁴S. Benedek András: Mít lát a költő? In: A megmaradás esélyei. Hatodik Síp Alapítvány / Mandátum Kiadó, 34-37. p.

⁵Bacsinszky Tivadar: A magyar-orosz lakosság néprajza. In: Ungvár és Ung megye. Vármegyei szociográfiák IX-X., Budapest, 1940, 112-119. p.

⁶ Bonkáló Sándor: A rutének (ruszinok). Magyarságismeret I. Franklin Társulat kiadása, H. é. n., Budapest, 1939.

⁷Kovács Katalin: Ha a lelkek... /Lélekhiedelmek Salánkon. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2002.

⁸Voigt Vilmos: A folklór esztétikájához. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972.

⁹Krúdy Gyula: Havasi Kürt. Felsőmagyarország Kiadó, Felföldi Kincsesvár VI., Miskolc, 2001.

¹⁰Gunda Béla: A rostaforogató asszony. Múzsák Közművelődési Kiadó, Budapest, 1989.

¹¹Káprály Mihály: Kárpátaljai Tudományos Társaság. Kiadványok: 1941–1944. Szerk. Udvari István. Nyíregyházi Főiskola, Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszék, Nyíregyháza, 2002.

¹²Vári Fábán László: Kárpátaljai ruszin népballadák. Különlennyomat a Kárpátaljai Minerva III./2. számából. Budapest–Beregszász, 1999.

¹³Lehoczky Tivadar: Bereg vármegye. Hatodik Síp Alapítvány / Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász, 1996.

¹⁴Tajemnicja szkljanoji hori. Vidavnictvo Karpati, Uzshorod, 1974.

¹⁵S. Benedek András: A megmaradás esélyei. Hatodik Síp Alapítvány / Mandátum Kiadó, Budapest–Beregszász, 1996.

EZ VOLT AZ ÚJ HANG

Ma már könnyű leírni, hogy ötven évvel ezelőtt, 1954 októberében látott napvilágot a kárpátaljai magyar tollforgatók írásainak első gyűjteménye, az *Új Hang* című almanach. Megjelentetését azonban akkor, a kemény pártállami időkben igen nehéz volt elérni.

A kezdeményezők, Balla László és Sándor László, akkoriban bontakozó irodalmi életünk vezéralakjai eredetileg folyóiratot pótló, rendszeresen megjelenő évkönyvként képzelték el a kiadványt, de az ideológiai hatóságok gyanakvással fogadták és elutasították ezt az igényt.

A gyűjtemény anyaga már 1951 végén együtt volt, a kiadás engedélyezéséért azonban még két évig kellett kilincselni az illetékes szerveknél, amelyek húzták-halasztották a kötet tervbe iktatását. Végül azzal a feltétellel engedélyezték, hogy a kiadvány Ukrajna és Oroszország 1954-ben ünnepeltetett „újraegyesülésének” 300. évfordulóját méltassa. Balla László többek közt így ír erről *Szegény ember vízzel főz* című visszaemlékezéseiben: „Povh (a területi pártbizottság ideológiai titkára – B. T.) támogatást ígért, de nyomban adott egy megbízást: a kötet élén egy vezérverssel méltassam az évfordulót. Nos, ha ezen múlik a dolog... Megírtam erre a célra „Testvéri dal” c. opusomat, ez azonban, mint mondani szokás, »nem képezi épp büszkeségem tárgyát.«” (I. m., 72. old.)

Ilyen körülmények közt jelent meg az *Új Hang*, amely nagyrészt az akkori hivatalos elvárások, a szematizmus jegyében született. Kiadásának bonyodalmas története is azt mutatja, hogy a kárpátaljai magyar kisebbség szellemi, művelődési élete akkor, az erőszakos szovjetesítés időszakában – kiváltképp az ötvenes években – béklyóban vergődött. Ebből a béklyóból az alkotó értelmiség tenni vágyó, a helyzetünket reálisan felismerő képviselői igyekeztek valami módon kitörni, egyebek közt a szükségszerűnek tűnő megalkuvás, beilleszkedés, akár a belső meghasonlás veszélyét magában rejtő behódolás árán is. Más alternatíva nem volt: vagy megalkuszol, igazodsz az adott helyzethez, vagy nem mégy semmire. (Közbevetőleg: ezt a megalázó, térdre kényszerítő állapotot, sajnos, a hetvenes évek

polgárjogi harcok is megélték.) Valahogy így gondolkodhattak magyar közösségünk akkori, ma sommás leegyszerűsítéssel „janicsár”-nak nyilvánított szószólói, akik a politikai és szellemi kiszolgáltatottság, valamint az anyaországtól való teljes elszigeteltség közepette minden lehetségest igyekeztek megtenni művelődési életünk fellendítéséért, többek közt a magyar könyvkiadás beindításáért. Sok instanciázás, gyözködés eredményeként 1951 elején így jött létre a magyar szerkesztőség a Kárpátontúli Területi

Könyv- és Lapkiadóban. Tény, hogy ez a szerkesztőség eleinte javarészt oroszból és ukránból fordított kiadványokat rendezett sajtó alá. Fennállásának első négy éve alatt az *Új Hang* volt a második nem fordításos, eredeti magyar nyelvű kiadványa. El kell azonban ismernünk, hogy az akkor létrehozott magyar szerkesztőség nélkül később nem jelenhettek volna meg a szóban forgó almanachnál sokkal becsesebb, művészileg értékes, az egyetemes magyar irodalomtörténetben is számon tartott művek. (Más kérdés, hogy a rendszerváltás utáni ukrán művelődésügyi politika teljesen elsorvasztotta ezt a szerkesztőséget.)

Visszatérve az *Új Hang*hoz, lássuk, miből állt össze a kötet.

Az Ukrajnai Írószövetség területi tagozatának kebelében 1951 februárjában Balla László szervezőmunkájának köszönhetően megalakult a magyar írócsoport. A területi írószervezet vezetője akkoriban Jurij Hojda ukrán költő (a magyar irodalom és kultúra kiváló ismerője, Petőfi Sándor és József Attila verseinek avatott tollú fordítója, egyetemi tanulmányait Debrecenben végezte) volt, akinek kezdeményezőkétsége, felelősségvállalása döntő szerepet játszott a magyar írócsoport megalakulásában. Az ungvári csoport alapító tagjai voltak: Balla László, Sándor László, Osváth Erzsébet, Szalai Borbála, Keresztes Noémi és Csengeri Dezső. Ugyanakkor a Vörös Zászló című járási lap égisze alatt Beregszászban is irodalmi kör szerveződött, amelynek tagjai a járási lap irodalmi oldalain publikáltak, köztük Sütő Kálmán, Drávai Gizella, Iván Tihamér, Baráté Ferenc, Karádi László. Közvetve a beregszászi gárda is az ungvári csoporthoz tartozott. Összejöveleteiken felolvasták írásaikat, a kiadó magyar szerkesztőségének munkatársai pedig azokból gondosan kiválogatták a közlésre alkalmas műveket. Ezekből állt össze az *Új Hang* című almanach, amelynek alcíme meglehetősen hangzatos volt: *Kárpátontúli magyar írók írásai*. A gyűjteményben szereplő huszonkét tollforgató közül ugyanis legfeljebb három-négy volt nevezhető írónak; ők később tagjai is lettek az ukrán és/vagy a magyar írószövetségnek. (Balla Lászlót már 1949 októberében felvették az Ukrajnai Írószövetségbe, bár első könyve csak 1951-ben jelent meg.) Az almanach többi szerzője megmaradt a műfordítói vagy újságírói pályán, illetve – a legtöbb – lemorzsolódtak.

A hitelesség kedvéért célszerű felsorolni a gyűjtemény szerzőit (a tartalomjegyzék sorrendjét követve, a rovatcímeket is megnevezve). *Versek*: Bakó László (alias Balla László), B. Bihari Sándor, Bakos Róza, Győri Endre, Kalós Sándor, Lengyel Rozália, Marton Zoltán (alias Moskovics Zoltán), Sándor László, Sütő Kálmán, Szalai Borbála, Vántus Bertalan, Zsolt Ádám; *Gyermekeknek*: Kincses István (alias Kótyuk István), Nemes János; *Elbeszélések*: Csengeri Dezső, Geréb György (alias Andor György), Iván Tihamér, Kerekes Erzsébet, Kiss Béla, Szenes László (alias Kroó László); *Könyvekről*: Barzso Tibor, Tóth István. *Szerkesztette*: Sándor László.

Mint említettem, az *Új Hang* szerzői közt kevés igazi tehetség volt, amit a művek „értékűlya”, esztétikai minősége is jelez, s amire nem mentség, hogy az ideológiai elvárásoknak

* Eperjesi Penckőfer János: Tettben a jellem. A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében. Magyar Napló–Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, Budapest, 2003, 48. old.

is meg kellett felelni. Így kerültek a kötetbe olyan írások, főképp versek, amelyeknek ma már a címe is kuriózumként hat: *Kolhozunk párttitkára, Az élő Lenin, Apám kolhozista, A komszomol-brigádvezető, Vörös zászlók a Tiszaparton, Pártgyűlésen* stb.

Ezek az úgynevezett „elkötelezett” írások egyértelműen a szocreál által megkövetelt optimizmust sugározták, a szocializmus „vívmányait” énekeltek meg. Itt (a szerzők némelyes igazolásául) érdemes idézni Eperjesi Penckőfer János megállapítását, miszerint a szovjet elvrendszerből kifejlődött irodalompolitika követelőző előírása volt, „hogy a rendre megszülető alkotások valamiféle utópikus, kiszínezett és nyilvánvaló hazugságokkal fölcicomázott ’valóságot’ tárjanak az olvasó elé”.* De az összeállítók, szerkesztők hiába igyekeztek a hatalom kedvében járni, az évkönyvnek nem lett folytatása: a kijevi kiadói főigazgatóság kihúzta az 1955. évi tervből. Alkotó értelmiségünk továbbra is szorgalmazta egy magyar folyóirat alapítását, erre azonban csak jóval később, 1989-ben kerülhetett sor, a szovjet birodalom megrendülésekor.

Bár az *Új Hangban* megjelent írások művészi, esztétikai színvonala meglehetősen ingadozó, vannak köztük változatos tartalmú és formájú lírai költemények is. E tekintetben elsősorban Balla László *Áprilisi eső, Szőke István emlékének, Tudod-e; Szalai Borbála Eső után; Vántus Bertalan Hazafelé* című, szépen megformált, üde versei emelhetők ki, és akad egy-két olvasmányosnak mondható, bár dilettáns vonásoktól sem mentes kispróza is.

A magyarországi *Irodalmi Újság* 1954. december 21-i számában üdvözölte az *Új Hang* megjelenését és szerzőit, további alkotó kedvet (közülük néhányának „valamivel több műgondot” is) kívánva munkájukhoz, és remélve, hogy nevükkel még sokszor találkozhat az olvasó egyre érdekesebb írások alatt. A recenzió zárómondata így hangzik: „Szerető üdvözetünket küldjük szovjet-magyar író társainknak és várjuk az ’Új Hang’ mielőbbi folytatását.” Ebből az idézetből kitűnik, hogy a „szovjet-magyar” szókapcsolat – vidékünk magyarságára vonatkoztatva – nem kárpátaljai lelemény, az anyaországi irodalmi lap *L. S.* szignót használó kritikusa már 1954-ben leírta.

Hogy az almanach miként jutott el Magyarországra, annak történetét Balla László írta meg a már említett visszaemlékezéseiben: „Kiadványainkat többnyire csak ’illegálisan’ tudtuk eljuttatni; ha postára bíztuk őket, valakik valahol rendre elsüllyesztették. Mikor megjelent az *Új Hang*, ezt például Kulcsár István akkori leningrádi egyetemi hallgató (ma az egyik legismertebb magyarországi újságíró) vitte át a határon. István érdeklődött a kárpátaljai magyar szellemi élet iránt, levélben fölvetve velünk a kapcsolatot, de személyesen még nem találkoztunk. Mikor azonban egyszer téli szünidőre hazautazott Budapestre, megállapodtunk, hogy majd Csapon, míg a pályaudvaron áll a vonat, elbeszélgetünk. Sándor Lászlóval (akkor minden akciót közösen bonyolítottunk le) már az előző éjszakát az itteni szállodában töltöttük, s a kora reggeli vonattal érkező Istvánnak pedig – az állomás illemhelyén adtuk át az *Új Hangot*. Csempészaru...!” (I. m., 96. old.)

Érthetetlen, miért tiltották, ellenőrizték ennnyire szigorúan a kárpátaljai magyar sajtótermékek „külföldre” való kijutását, hiszen azok a betonkemény cenzúra éber felügyelete mellett készültek és a szovjet társadalmi rendet dicsőítették. Az *Irodalmi Újság* recenziója is ezt bizonyítja: „Valóban egészen új hang ez: azoké, akiknek a nagy szovjet állam adott új hazát és olyan rendszert, mely felszabadította őket a nagybirtok

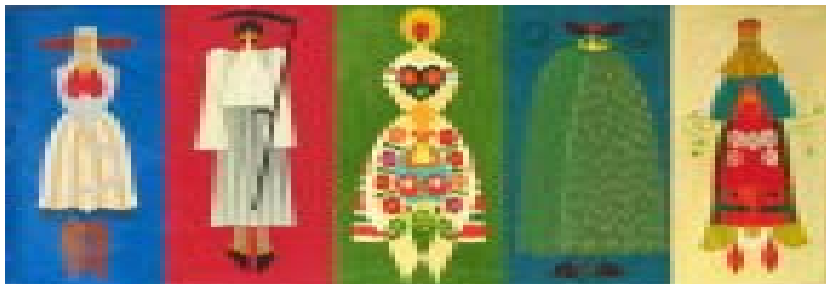
és a nagytőke uralma alól, megismertette a kollektív termelés nagyszerű eredményeivel, szerves fejlődést biztosított és szocialista tartalmat adott nemzeti kultúrájuknak. A szovjet szellemben kivirágzott szocialista magyar kultúrának irodalmi tükre ez az évkönyv...”

Újnak valóban új volt ez az *Új Hang*, de igencsak gyöngye hangocska ahhoz, hogy az almanachban megjelent írások új irodalmi értéket képviseljenek.

Azóta sokat változott a világ, és sokat fejlődött a vidékünkön művelt magyar irodalom. Már 1957-ben jelentkezett első verskötetével Kovács Vilmos, aki az *Új Hang* megjelenésekor még ismeretlen volt; majd következett az úgynevezett „szamizdatos” Együtt-csoport, utána a Forrás és a József Attila Stúdió nemzedéke, amelyeknek két képviselője – Balla D. Károly és Vári Fábián László – ma már József Attila-díjas költő. Nem hagyható ki ebből a sorból Eperjesi Penckófer János sem, aki – Görömbei András, a jeles irodalomtörténész és kritikus szavaival szólva – „a kárpátaljai magyar irodalom egyik legértékesebb fejezetét alkotta meg költői, prózaírói és irodalomtörténeti munkásságával”, valamint több más kárpátaljai alkotó, akiket a Magyar Írószövetség méltónak tartott arra, hogy befogadja őket soraiba és irodalmi díjakkal jutalmazza értéktelítő munkásságukat; napjainkban pedig – úgy tűnik – ismét jelentkeznek új, ígéretes tehetségek.

Véleményem szerint üdvös lenne, ha a kezdeti vétségekről vagy tudatos eltévelyedésekről ma sommásan ítélkezők legalább valamennyire megértenék, hogy akkor, ötven évvel ezelőtt, a lélekromboló szovjet kultúrpolitika, a Berija-féle cenzúra viszonyai közt az első kárpátaljai magyar almanach, az *Új Hang* – minden fogyatékossága ellenére – egyfajta vívmányt jelentett számunkra. Talán nem túlzás az sem, hogy ez a gyűjtemény volt az a gyermekcipő, amelyben – noha botladozva – elindul(hat)ott útján az egységes magyar irodalom „ötágú sípjához” hatodikként csatlakozó (pontosabban: szervesen hozzá tartozó) kárpátaljai magyar irodalom. (*Új Hang. Kárpátontúli magyar írók írásai. Kárpátontúli Területi Könyv- és Folyóiratkiadó, Uzshorod, 1954.*)

BARZSÓ TIBOR

MEGHALLANI A HÍVÁST

(Tornai József: *Drága nyelvem, zöld lebegés örülete*)

Irodalmi pályán ma már alig lehet elhívásról hallani, mintha magasztos célok által meghatározott alkotói életutak nem is léteznének. Pedig az írói hivatás természete – napjainkban ugyanúgy, mint régen – magába foglalja az örök emberi magaslatok felé törekvő elszánásokat. *Tornai József* legújabb verseskötönyve ezt a feledtetni kívánt jellegzetes hagyományunkat is eszünkbe juttatja; de a *Drága nyelvem, zöld lebegés örülete* által kikerekedő életmű egyik legfontosabb állomásaként elsősorban azt tudatja: ha van felismert és vállalt életcélunk, az mindenképp létrehozza saját rendjét, rendszerét, s abba átmenekülhet mulandóságunk. Így a *Drága nyelvem...* több szempontból is a teljesség élménye utáni vágyait ébreszti fel az olvasóban.

Már az a szokatlan – túlzott (?) – szabályosság is felkelti az érdeklődést, hogy a borítón a szerző négy költői korszakba sorolja eddigi köteteit, s valamennyi korszakába öt-öt verseskötényt helyez el. Ezek szerint a *Drága nyelvem...* kikerekít és lezár, beteljesít és kicsit összefoglal is. A negyedik korszak ötödik köteteként ugyanis *A lét és létező végső dolgai* címmel megjelölt korszakot zárja le, de huszadikként, rendkívül hangsúlyos helye révén, inkább a hatvan évvel ezelőtti „Hívó Hang”-ra tereli a figyelmet. Felidézi azt a költeményt és „pályakezdest”, mely – Tornai szavaival – „az unio mysticát megsejtő verseket” indította meg benne. Tehát a *Drága nyelvem...* egy kicsit az egész eddigi életműre is kivetül, de megértéséhez nincs szükség külső segítségre. A szerzőnek a *Hitel* 2002. októberi számában közölt *Utolsó ars poetica* című versét ezzel szemben azért érdemes idevonni, mert az a kötetbeli *Ars poeticá*ját alapjaiban egészíti ki. „Ha el akarod / lopni a mindenség ékszerét / készítsd el otthon a házadban / ugyanolyan értékű / gyémántból / és tedd a megrabolt / égbolt üvege alá” – olvashatjuk a folyóiratban, és ez gazdagabb-markánsabb költői hitvallás, mint a kötetbeli, mely a „Kitől tanultál verset írni?” kérdésre válaszolva egyedi költői képek fől sorolása révén jut el az „októberben siránkozó szélről” „a káoszban fénylő sötétség”-ig, utalva arra, hogy a legegységibb parány és a „Mindenség-Egy” ugyanúgy az ő ihletője-tanítója. A két hitvallást egybevetve jól megmutatkozik az életpálya alapvető törekvése, hogy miként kaphat maradandó s igaz formát a fizikai-lelki-szellemi tapasztalatból származó költői gond, miközben az egykor föllelt „Hívó Hang”-ra messzemenően hallgat a szerző.

A *Hívó Hang fája* című vers azért is fontos, mert itt található az a metafora, mely a *Drága nyelvem...* költői világát alapvetően képes értelmezni. Szakolczay Lajos kötetbemutató tanulmánya, mely az említett folyóiratszámában olvasható, „az idő lucskos barlangjában” kiemelésével hívja fel a figyelmet a *Drága nyelvem...* és az eddigi életmű egyik legjellegzetesebb vonására, arra a kortalan-fiatal hangra, mely a szerelem és szexualitás örökös vonzásában formálódik. A tanulmánycímé emelt idézet jelzőjét hangsúlyozva külön is rámutat arra az állapotra, mely a legtöbb Tornai-vers kiforrását-létrejöttét biztosítja. Innen nézvést valóban „udvarló versként” hat a kötetcímadó költemény is, hiszen annak egész metaforabokra egy olyan szerelmes rajongásban terjeszkedik, amely oltár elé hívja-kéri-invitalja „választottját”. „Férjnek” ajánlkozik a beszélő, s szóhasználatában ott a „megkeresztetlen boldogasszony”, de a „kanca-kisasszony” meg a „szexuális anarchia”

is jól összefér azzal. Az asszonyi öl számtalan előfordulása – „újra és újra a szemérmed” –, annak különféle költői hangsúly és mondanivaló szerinti színezése kétségtől megadja a kötet alaphangulatát, s ezért úgy tűnik fel az egész *Drága nyelvem...*, mintha annak emelkedettsége s kortalan-fiatal hangja kizárólag ebből a forrásból táplálkozna. A *próféta-férj* című rövid vers metaforája viszont kiválóan ki tudja egészíteni a költői személyiség egész poétai-filozófiai gondolkodását.

„Hazám, nagy, hullhatatlan agancsú isten-állat, / nyelvem, te vad, terebélyes keblű démon-feleség, / milyen kicsi vagyok hozzátok, / (...) micsoda feketére égett szájú próféta-férj!” – olvasható a rövid versben, és ez átfogóan meg tudja magyarázni a kötet valamennyi ciklusát, de azok apróbb részleteibe ugyancsak be tud világítani. A „hazám, nagy, hullhatatlan agancsú isten-állat” közvetlenül kapcsolódik a kötetcímadó vershez, s ezáltal abban „a visszhangzó puszták lópatáinak és dobjainak ritmusát” is jobban lehet hallani, érthetőbbé válik a rajongás legtöbb részlete: „Szabadságom nem röpít tovább, / csak anyanyelvem szakadékáig, / mert csak az nem pusztul el, / ki beleütközik szavaid rácsába”. Visszavisz *A Hívó Hang fájá*hoz is, és szinte megmagyarázza, miért oly „gyönyörű Szabó Lőrincnek ez a zárósora a *Tücsökenében*: S kettős hazánk egy csillag belseje.” Utal a csodaszarvast űzők seregére, vagy inkább hallatni kívánja világméretű zenénket, melyet az *Attila hunja*iban ugyancsak jól ismert szavakkal idéz fel a szerző: „Volt egy öregapó, volt néki, volt néki kilenc szép szál fia.” Így a szarvassá változott fiú, vagyis az európaivá változott urárontúli haza fia „keresztényietlen” hangja is érthető lesz – s akkor itt érdemes kiegészíteni a kötetet legalapvetőbb módon megragadó metaforát is: „isten-nélküli remete az idő lucskos barlangjában”. Ugyanis ez a kiegészítés, erre az „isten-nélküli remete”-re való kitekintés az egész *Hozsanna*, *hozsanna* című első fejezetre, de Tornai valamennyi isten-kereső versére, racionális és emelkedett himnuszaira, a verseskönyv „három-egy misztika” által belengő filozófiájára ugyancsak magyarázatot kínál.

„A három misztikus tétel: 1. Minden egy, de ez az egység nem érzékelhető, a világ illúzió, 2. Az egyedi, konkrét dolgoknak-lényeknek is van öröklétük egy-egy „pillanatra”, ez az individualitás elve, 3. Az együtt-látás, melyben föloldódik a kettő közötti különbség; és mindegyik tanítás külön-külön is érvényes” – adja meg a szerző *Hozsanna*, *hozsanna* című költeménye végén a magyarázatot, és ez az egész kötetre, Tornai költői világépítkezésére is igaz. Ezért is választ két mottót a könyvéhez, ezért is kell egybelátni Gaston Miron gondolatát – „[m]inden költészet a nyelv iránti szerelem története” – a Pilinszkyével: „[m]odernek mindig is azok voltak és azok is lesznek, akik az idő teljes drámáját átélik.” Most már érthető, miért csatlakozik a szerző a hatvan évvel ezelőtti „Hívó Hang”-hoz, s miért az általa megfogalmazott négy költői korszak: 1. *Modern vagyok és ősi*. 2. *A természeti lény és az értelmiségi ellentéte*. 3. *Az isten és a szerelem misztériuma*, valamint a főt már egyszer megnevezett negyedik: *A lét és létező végső dolgai*, melyet beteljesít ez, a huszadik kötet.

A *Drága nyelvem...* kortalan-fiatal hangjára visszatérve tehát a haza mint „isten-állat”, és a nyelv mint „démon-feleség” egyként alakítják azt, mert a „próféta-férj”-ként megjelenő költői személyiség létértelmezése a három misztikus tételben formálódik. Ezért is lehet a szerelem és szexualitás örök-ifjú részvilágát egy olyan konkrét és egyedi forrásként meglátni, amely a fizikai-lelki-szellemi tapasztalatok szétszálazhatatlan

élményei közt jelentős teret foglal el, de nem kizárólagos érvényű. A *Fallosz, kit nem ismerünk* című vers ezt részben meg is magyarázza: „A fallosz hívás és jelkép, akár a szvasztika, / a bölényfej, a kereszt vagy a címeres / piros-fehér-zöld lobogó.” Nagyon fontos az is, hogy hívás és jelkép, de most inkább a többivel egyenrangú voltát hangsúlyozom; azt, hogy terjedelmére nézve a szexualitás ugyan minden másnál bővebben van jelen ebben a költői világban, súlyát tekintve viszont a többivel egyenértékűnek tartja a költői személyiség. Érezhető, hogy a részvilágok („fallosz”, „bölényfej”, „kereszt”, „címeres piros-fehér-zöld lobogó” stb.) arányait az alkotó személy alkata ösztönösen alakítja, de számunkra a költői világkép csak valamennyi szemrevételezésével válhat érthetővé. Németh László gondolatát hívva segítségül úgy is mondhatom, hogy a Tornai József névvvel magát azonosító személy „zsigereibe írt küldetés”, a „Hívó Hang” vezérlete alatt leginkább az effajta élmények-képek titkaiba tudja folyton átmenekíteni „önmagát”, miközben tisztán érezni, hogy a költői személyiséget a teljesség létélménye, ihlete tartja fogva. Ezért is fontos Szokolczay Lajos másik alapvető megállapítása, hogy a Tornai-versek alapját a muzsika képezi.

Az ugyanis, a zene, egészen pontosan az a kifejező szavunk, hogy a zeneköltészet az „isten-nélküli remete” világának létrejöttét átfogóan magyarázza, mintegy átöleli „az idő lucskos barlangjából” kitekintő, s a „hullhatatlan agancsú isten-állat” sorsáért is aggódó költői személyiséget. Mert – erről már meggyőződhattunk – mi más, ha nem a modernség említett eszménye („az idő teljes drámája”), a nyelv szerelmes ihlete s a misztikus tételek filozófiája „hangszerelik” a jellegzetes Tornai-verseket. A *Zengjétek hát csillagok, hegyek* már címével is ezt példázza, amit szinte bármely kiragadott részletében ugyanolyan könnyű meglátni, akár a szerző „összevont” ars poeticáját: „ugyanaz göröngy ugyanaz menny / ugyanaz idő ugyanaz öröklét / ugyanaz hang és ugyanaz csönd / ugyanaz semmi és ugyanaz mindenség / ugyanaz Én és ugyanaz Te / ugyanaz szellem és ugyanaz atom”. Ám itt az „ugyanaz” nem csak a misztikus tételeket megvalósító jelentésében szerepel, vagy a költői hitvallást idézi fel, de monotóniája a *Himnuszok örök andezit-szobrai* című költeményt is eszünkbe juttatja, annak sorvégi – „mit mondanak?” – szándékolt egyhangúságát. „Lábszáram lila térképei mit mondanak? / Sarjadzó fák, cserjék tavaszi hőszeradásban mit mondanak? // Misztikus üzenetek szájai mit mondanak? / Bartók ütőhangszerei agyamban mit mondanak?” – sorjáznak a szűnni nem akaró kérdések, és e sorvégek visszhangozzák az egykori magyar vers ragrímjét is („vala”), annak zeneiségét. Tehát a zeneköltészet mindent átfogó természete csakúgy megjelenik itt, mint egykori verselésünk zenei érzetének újraértése. Az ide vonatkozó hatalmas műveltséganyagra történő versbeni utalás pedig megerősít ebben; az *Ó zenészek, kik Mozartot...* című költeményben felsorolt „zenészeket”, a magyar és világhírességek neveit idemásolni is sok lenne.

E helyett viszont fontos kiemelni az olyan egyedi-jellegzetes költeményeket, mint például a *Spirituálé*, ahol a címében megjelölt műfaj és a jellegzetes Tornai-vers hangja sikeresen ötvöződik. Vagy a még inkább jellemzőbb *Buddhista csujjogatókat*, ahol groteszk drámai fordulatokban villan meg „vallásfilozófia” és költői lelemény, nyelvjáték és zárt költői forma, hibátlan ritmikájú, ütemhangsúlyos, magyaros verselés, valamint ősi ritmus. Utolsó sorai szinte rokonaiként mutatkoznak a Nagy László *Mennyegzőjéből* idáig

hallható kurjongatásoknak. „Ha nem tetszik, hogy mi itten / nyílván-táncban vigadunk, / szakítsa el nirva-láncát, / ki még meg nem szabadult”.

De a verseskötet két igen súlyos, szép és magasztos gondolatokat tartalmazó ciklusában – *Adyval és mindenkivel*, valamint *Ó az ország* – ugyancsak sajátos „zenei” kapcsolatokra lelünk. Azon túl, hogy a *Drága nyelvem, zöld lebegés örülete* is az *Adyval és mindenkivel* ciklusban található, és ez csak megerősíti a „részvilágok” egyenrangú értékeiről mondottakat, fontos, hogy az ugyancsak itt szereplő *Illyés, derűs ég...* című versben miképpen látható a nevezett személy. Úgy, hogy éneklését halljuk, „a legbűszkébb, legpanaszlóbb, legdicsőösebb himnuszt, a szív-csáklázó éneket” zengve mutatkozik: „Kimegyek a doberdói harctérre, / föltekintek a csillagos nagy égre. / Csillagos ég, merre van a magyar hazám, / merre sirat engem az édesanyám?” És aztán az *Adyval és mindenkivel* című versben a „táltoslényt”, akiről azt állítja a beszélő, „[j]obban szeretem önmagamnál”, szintén a muzsikához kötve látja. „Nekem ő olyan, mint Szent Ferenc megtépett madara, Piaf” – mondja, és kissé bizzar hasonlattal folytatja: „Adyt én olyan „asszonyi” lélekként szeretem, / kiben egy a ’veres fenevadon ülő Nagy Parázna’ és Szűz Mária”. És ez bármennyire meghökkentő is, de illik ahhoz, aki „isten-nélküli remete az idő lucskos barlangjában”, aki hazáját „hullhatatlan agancsú isten-állat”-ként érzékeli.

Az Illyéshez kötvé megjelent katonanóta, és az Ady által csaknem megjövendőlt nemzettragédia összetartozik, de korántsem fájdalmas siránkozás felé viszi el a kötetet. Az *Ó az ország* című ciklus versei sokkal inkább „tárgyasak”, számbavételel tartalmaznak, majdhogynem esszéisztikus a hangvételük. Elég az *Attila hunjait* felidézni: „tatárok, törökök, németek, oroszok fölakasztották férfiaiunkat, / megerőszakolták asszonyainkat, országunk / vétagjait letépte Európa, // de élt a test, mozogtak a kezek, a szív, / jártak a lábak: átlépték a XXI. század Vereckei Hágóját”. De a *Milyen lesz a tenger?* ugyancsak ebben a gyakorlatiasságot idéző hangban formálódik, annak ellenére, hogy azonos szótagszámú sorai, rímei más hagyományból táplálkoznak; kérdése elől pedig egyszerűen nem térhetünk ki, mert az nem költői kérdés, arra a választ az olvasónak kell megadnia. A szerb, szlovén, horvát, osztrák, szlovák, ukrán, ruszin, román, német, zsidó, örmény „nap” és „hold”, valamint a „hullámok”, „hegyek”, „szók” és „habok” kérdezik: „milyen lesz a tenger, pogány honfoglalók?” „Mire virradhatsz még, éji Magyarország, kinek csak álmodjuk jövő-fordulását?”

Amennyiben a válaszkeresők a kötetnek nem az utolsó ciklusa szerint éreznek, és nem kívánnak a könnyed rímjátékokban feloldódni – ha másféle hívást hallanak –, ajánlatosabb *A teremtés vázlatkönyvének*, az utolsó előtti fejezetnek a szakmai gondjain eltöprengeni. Azon, hogy vajon szükségszerű-e a vers határainak a felbontása; miért oly természetes és szükségszerű napjainkban az esszé felé fordulás? És az sem lesz tév-út, ha a *Drága nyelvem, zöld lebegés örülete* után Tornai József kortársainál – például Csoóri Sándornál és Vasadi Péternél, hogy csak kettejük nevét említsem meg itt – ugyanilyen jellegzetességeket vélnek majd fölfedezni, sőt a fenti kérdésekhez hasonlókkal szembesülnek. Ugyanis Tornai József huszadik verseskötetének a magvát képező létgond nem egy elszigetelt ember idejétmúlt gondolatai, hanem „a XXI. század Vereckei Hágóját” átlépők gondja.

KÉT KÖTET EGY SZEMSZÖGBŐL

Az Intermix Kiadó *Kárpátaljai Magyar Könyvek* sorozatában évek óta viszonylag nagy számban jelennek meg komoly értéket megtestesítő kiadványok. A „paletta” szélesnek mondható, a szépirodalmi műfajoktól kezdve a néprajzi-szociográfiai tanulmányokon-monográfiákon át a történelmi témájú dolgozatokig terjed. Külön hangsúlyozandó, hogy e kötetek mindegyike a Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

*

Az említett sorozat 115. kiadványaként az utóbbi időkben inkább prózaíróként ismert Nagy Zoltán Mihály válogatott verseinek gyűjteményét vehetjük a kezünkbe *Új csillagon* címmel.

Nem lehet tudni, a szerző vertermése mondható-e gyérnek, vagy túlságosan szigorúan válogatott; mindenesetre a négy ciklusra osztott kötet összesen 38 verset tartalmaz, tehát a szerző több évtizedes alkotói munkásságához viszonyítva eléggé keveset. Sajnos – mondhatnánk –, mert többnyire komor hangulatú verseiben Nagy Zoltán Mihály a határozottan kitapintható, nemegyszer súlyos mondanivalót a kevésbé vágtfülű olvasók számára is felismerhetően, hozzáférhetően fogalmazza meg.

Már az első ciklus verseit olvasva világossá válik, mi készíti a szerzőt versbeszédre: elsősorban az erkölcsi tisztaság iránti igény, s nem csupán a bevallás, hanem a sugalmazás szintjén, szándékával is. Jó példa erre – többek közt – az *Apám* című költemény befejezése: „...tanulni tőled / ... / jegenyész tartást, / hogy bírtam daccal / a rámszakadó, kavargó, / súlyosan megáradt Időt.” Az egyetlen tisztességes emberi magatartás igénye ez, a példaadás „mögöttes”, de adott esetben kétségkívül nemes szándékával.

A kötet címadó verse egy szonettkoszorú, amelyben leginkább kicsúcsosodni látszik a szerző költői és emberi hitvallása. Ebben a költeményfűzerben egy másik, jobb világ igényét jeleníti meg, a kudarcok fájdmát, amelyeket annak elérése-megtalálása közben szenvedünk el, hogy végül tudatosuljon a megoldás: nem másutt, hanem itt – ahol élünk – kell újrateremtünk, megtisztítanunk a világot. A szülőföld iránti hűség verse ez a szonettkoszorú, helyenként különösen szép, plasztikusan képszerű, ugyanakkor énekelhető megfogalmazásban: „*mit hűség arany rabláncát alkot*”, „*ahol fejfád is gyökeret ereszt*” stb.

Nagy Zoltán Mihály világunkkal való sajátos viszonyára vall, hogy verseinek komor hangulata mögött nem tömény, megkeseredett pesszimizmust találunk, hanem a sorsunkat meghatározó történések máris érzékelhető és várható – a költő által tévedhetetlen ösztönösséggel megsejtett – hatáskövetkezményeit ellensúlyozni igyekvő cselekvőkészséget, a törekvést egy olyan emberi világ megteremtésére, „*hol igazgat Rendet szép hatalom*”.

A végső summázathoz még annyit: Nagy Zoltán Mihály kötetét már csak azért is érdemes a kezünkbe venni, mert költészete a legszebb hagyományokra

épül, azokat ötletdúsan megfrissítve viszi tovább; az ő verseiről bizvást mondhatjuk, hogy olvastatják magukat. (*Nagy Zoltán Mihály: Új csillagon. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2003*)

*

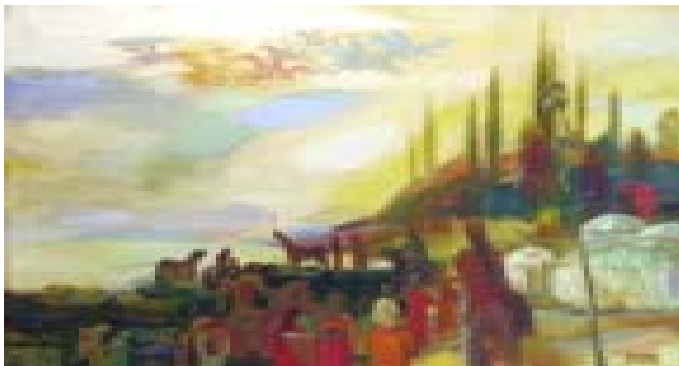
Az Intermix Kiadó említett könyvsorozatának 117. kiadványa Szalai Borbála, az ismert gyermekíró *Gyalogösvény, gyalogút* című kötete, amely verseket és mondókákat kínál olvasmányul a legfiatalabb nemzedékeknek.

Tudva azt, hogy vidékünkön az elmúlt évtizedekben meglehetősen elhanyagolt műfaj volt a gyermekirodalom – néhány kivételtől eltekintve az itt élő költők-írók nemigen művelték –, Szalai Borbála könyvének megjelenése mindenképpen üdvös, hiánypótló jellegű, még akkor is, ha az utóbbi egy-másfél évtizedben – ismét csak az Intermix Kiadó törekvésének köszönhetően – megszorodni látszik a gyermekirodalmat kínáló kötetek száma.

Furcsa lenne, ha a „megcélzott” fiatal olvasók helyett felnőtt szempontból próbálnánk értékelni Szalai Borbála könyvét, tulajdonképpen nincs is rá igazán szükség, hiszen az „ítélet” már kimondatott azzal, hogy a gyermekek ismerik, szeretik, olvassák a Szalai-verseket, mondókákat, tréfákat. A tény, hogy mindeközben szinte észrevétlenül megismerkednek az élet, a világ – benne például az évszakok – dolgaival, jelenségeivel, azt a kíváncsiságot pluszt testesíti meg, amit valamirevaló irodalom adhat és ad az iránta érdeklődőknek.

A szerző nagy erénye, hogy az ismeretek közvetítését nem valamiféle mániakussággal gyakorolja – számos versében, mondókájában a nemes játékosság, az önfeledt szórakozás és szórakoztatás szándéka érhető „tetten”, s ez a körülmény nemhogy kisebbítené, inkább növeli – az esetlegesen merev nevelési törekvést rugalmasabbá és egyúttal színesebbé téve – a közkedvelt gyermekversíró legújabb kötetének értékét. (*Szalai Borbála: Gyalogösvény, gyalogút. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2003*)

KOVÁCS ANDRÁS

„...ÁLDÁS LENNI MÁSOK SZÁMÁRA...”

A múlt nincs hatalmunkban, de a jövődönék urai vagyunk.

SZÉCHENYI ISTVÁN

Az ember eredendően társas lény, de időnként határozottan vágyik az egyedüllétre. Elzárkózik a tülekedő világ irritáló zajától, hogy feltételeket teremtsen közege és önvalója, a szerzett tapasztalatok, információk, észlelt hatások és ellenhatások mibenlétének megfogalmazásához.

Egy ilyen alkalommal – nevezzük „meghitt” pillanatnak – Széchenyi István, a legnagyobb magyarnak nevezett férfiú fentebb mottóként használt gondolata jutott eszembe, amely önmagáért beszél: múltunk determinált, jövőnk, sorsunk további alakulása azonban tőlünk (is) függ.

Széchenyi igazságának újrafelismerése hosszabb gondolati láncreakciót váltott ki bennem. Aggódva próbáltam felidézni múltunkat, szembesülni jelenünkkel, előre tekinteni a jövőnkbe. Sajátos, e három időtartományt összekötő „híd” felépítésére éreztem késztetést, tudva-sejtve, hogy a képzeletbeli híd alappillérei közt ott kell álljon nemzetünk értékrendje és jövőképe.

Ezen a ponton máris szembe találtam magamat a megkerülhetetlen kérdéssel: milyen a mi értékrendünk, van-e jövőképünk, amelyre építhetünk, amely megmaradásunk egyik megbízható alapja lehet?

Egy másik gondolkodó, Czeizel Endre gondolatát – *az érték bennünk van* – régióink magyarságára vonatkoztatva joggal merülnek fel további kérdések: a bennünk rejlő értékek közül melyek szolgálják legmegbízhatóbban megmaradásunkat? Önkínzóbban fogalmazva: tulajdonságaink, cselekedeteink, és a mód, ahogyan cselekszünk, képvisel-e igazi értéket? Büszkéek lehetünk rájuk, vagy szégyenkeznünk kellene miattuk?

Az emberi (és nemzeti) értékek messzemenő tisztelete a családokban (és annál nagyobb közösségekben) nem afféle hozományként jelenik meg. A legtöbb és legnagyobb gondot éppen az értékek hiánya okozza.

Mi az érték?

Értelmező szótárunk meghatározása szerint valaminek az a tulajdonsága, amely a társadalom és az egyén számára való fontosságát fejezi ki. Az érték fogalma a minőség fogalmával egyidejűleg jelenik meg, amikor valamit vagy valakit mérlegelve megítélünk, a kíváncsóságot megkülönböztetjük a nem kíváncsóságtól, az előnyöst az előnytelenestől, a követendőt az elvetendőttől. A jó és a rossz közötti választásról van tehát szó. Igen ám, de mindkettő viszonylagos: ami az egyikünknek jó, rossz lehet a másinak.

A dolgok konkretizálása végett az értékelési folyamatot egyfajta szelektivitásként kell gyakorolnunk, amely megszabja a viselkedés irányát; ez utóbbi szabályozásában pedig jelentős, sőt meghatározó szerepet játszanak a biológiai és társadalmi szükségletek. Ily módon az értékkeremtés és -átadás folyamatát az emberi szükségletek kielégítésének problémája váltja fel, ami korántsem kisebb az értékrend kialakításának problémájától.

Neves orosz író írta egyik levelében: *Az ember legdrágább kincse az élet (...), úgy kell leélnie, hogy később ne kelljen kínzó fájdalommal gondolnia a céltalanul elfecsérelt*

évekre. Kínzó fájdalmat azonban nem csak a céltalanság, hanem a nem megfelelő tartalommal megtöltött élet, egymáshoz és önmagunkhoz fűződő viszonyunk is okozhat. Nézetem szerint ez utóbbi önmagában is gyakran sok kívánnivalót hagy maga után, amit egy magyarországi hivatalos látogatásom alkalmával szóvá is tettem, megemlítve, hogy nem hagyjuk egymást nyugodtan élni: állandóan civakodunk, sőt gyűlölködünk, rágalmazzuk egymást, észérvekkel indokolhatatlan módon arrogáns magatartást tanúsítunk stb. Egyik tanárkollégám „megnyugtató” véleménye szerint ezek a tulajdonságok a magyar ember általános jellemzői. *Ilyenek vagyunk! Elődeink is ilyenek voltak, s éppen ennek köszönhetjük megmaradásunkat Közép-Európában* – mondta. Más példa: a múlt század 70-es éveinek végén moszkvai ismerőseim először jártak Kárpátalján. Megismerték a tájat, hivatalos fogadásokon is megjelentek, beszélgettek az emberekkel, s ámulattal vélekedtek az itt élő magyarok vendégszeretetéről, kulturáltságáról, intelligenciájáról. *Itt egy új világ kezdődik* – mondogatták –, *ez az európai kultúra, ez az igazi civilizáció! Micsoda elegancia!...* Jó húsz év múlva ismét eljöttek, s két hét után, nem kevés csalódottsággal és iróniával kijelentették: *Ez a Kárpátalja már nem az a Kárpátalja. A vendégszeretet ugyan a régi, de megkopott az intelligencia, mintha minden jellegtelenebb lenne, rendetlenebb, sőt koszosabb. A nyugati kultúra itt vesztett értékéből, vonzerejéből... Hozzászürkültetek a Kelethez.* Be kellett látnom, valóban kezdünk a rosszhoz idomulni, az általános műveltségben például nagy hiányok tapasztalhatók, s ha ezeket a „légüres tereket” nem töltjük meg értékekkel, akkor feltöltődnek értéktelenségekkel.

Ezek az esetek és azok a problémák, amelyeket jeleznek, mélyen bevésődtek emlékezetembe, s azóta is foglalkoztatnak. Aggódom kis „családunk”, a kárpátaljai magyarság sorsáért.

Gyakran említjük a „megmaradás” fogalmát, hosszan sorolva annak feltételeit. Az utóbbiakat ki ebben, ki abban látja: az összefogásban, egy belső lelki béke megteremtésében, az egyház megerősítésében, megfelelő oktatási-kulturális intézményrendszer kialakításában stb. Mindeközben azonban belelapozom krónikás jegyzeteimbe, és egy helyütt megütődve olvasom régi véleményemet, miszerint lehetséges, hogy 100-150 év múlva is lesznek még vidékünkön az elődökre utaló magyar családnévek, de leszármazottaink abban a korban már meg sem tudnak majd szólalni magyarul. Bizonyára elkeseredésemben írtam le ezeket a szomorú sorokat, merthogy a társadalmi változások törvényszerűségeit elemezve erre a felismerésre jutottam. Tévedtem volna? Helytelen következtetéseket vontam le? De hisz épp napjainkban látszik felgyorsulni a magyarság fogyásának, illetve beolvadásának folyamata pátriánkban. Csak két tényezőt említek: áttelepülés, vegyes házasság. Az első önmagáért beszél, a második esetén először megbomlik, majd általában elvész a magyar nyelv domináns jellege a családon belül, olyannyira, hogy az utódok túlnyomó része mellőzi annak használatát a kommunikáció során. Gyorsítja ezt a folyamatot a tény, miszerint a vegyes házasságokban született utódok többsége nem magyar óvodába és iskolába jár. Kivételek vannak ugyan, hiszen a magyar állam anyagi támogatásban részesíti azokat a családokat, amelyekben a gyerekek magyar iskolában tanulnak; ez a támogatás nagyon is „jól jön” az elszegényedő családok számára, tehát „megéri” a magyar nyelvű iskoláztatás, még akkor is, ha a gyerekek

keresztneve sem magyar... Aligha lenne célszerű sorolni a hasonló példákat – ennyi is elégnek tűnik ahhoz, hogy megbizonyosodjunk a magyar jellem megroppanásáról, az anyagi érdekeltség térhódításáról.

Felmerül a kérdés: ebben a helyzetben mit tehetnek és mit tesznek az érdekvédelmi szervezetek?

Tapasztalataim szerint eleve kicsi a mozgásterük, kevés az esélyük az eredményes érdekképviselőre, ráadásul az azonos célok érdekében szükséges összefogás helyett nemegyszer civakodást, ellenségeskedést láthatunk köztük, amelyek révén akarva-akaratlanul megosztják az itt élő magyarságot. Már-már úgy néz ki, mintha a magyarnak magyar lenne a legádázabb ellensége, pedig – ugyancsak véleményem szerint – lényegében a különféle szervezetek vezetői közötti elvi nézetkülönbségek vetülnek ki a közéletre. E jelenség mögött okozó tényezőként egyértelműen a vezető elit felelőtlen magatartása áll, függetlenül az adott szervezet politikai irányultságától

Közösségünkre – és azon túlmenően az egész társadalomra – a legnagyobb veszélyt talán a felelős tisztségeket betöltő vezetők alkalmatlansága jelenti, hiszen döntéseikkel rövidebb-hosszabb időre befolyásolják az események, sorsunk alakulását – gyakran nemkívánatos helyzeteket teremtve. A történelemből tudjuk: a nemzetség vezetője annak idején csakis az lehetett, aki azt megelőzően bizonyította kiválóságát, a tisztségre való alkalmasságát. Ma mindez nem feltétele a vezetővé válásnak. Ezért akadnak köztük emberi jellemükben és neveltetésükben erősen kifogásolható személyek, akik csakhamar tévedhetetlen vezéregyéniségnek képzelik és kiáltják ki önmagukat, s ami különösen aggasztó: a híveik is elhiszik ezt róluk – a „vezérek” elhitetik velük. Az ilyen közösségekben a vezetői elit és „alattvalóik” egy ponton túl már nem az igazságot, hanem annak látszatát tartják fontosnak. Velük-általuk tehát kétségesse válik megmaradásunk – de mi lehetne a megoldás?

Pedagógus lévén, szakmámmal összefüggő példázattal állhatok elő: minden esetben olyan vezetőt kellene választanunk, akire – ha ő is pedagógus lenne – nyugodt lélekkel rábízánk gyermekünk oktatását, vagy – ha orvos lenne – gyógyíttatását. Mert a vezetői elit elsőrendű feladatköre magába foglalja a pedagógus és az orvos teendőit is: a közösség egészséges nemzettudatra, az azzal járó jogok és kötelességek együttes gyakorlására való nevelése, a nemzeti érzés „vadhajtásainak”, a szellemi renyhesség fekélyének akár „műtétit” eltávolítása stb.

Ehelyett gyakran olyan vezetők kezébe tesszük le sorsunkat, akik valójában nem méltók a bizalmunkra, a kérdés pedig – ránk bízható-e saját jövőnk? – fel sem merül bennünk.

Az önpusztítás útját járjuk, pedig vannak köztünk, akik látják a ránk leselkedő veszélyeket, s ha fórumot találnak hozzá, megpróbálják felhívni azokra a figyelmünket. Sikertelenül, mert intelmeik megszívlelése helyett hajlamosak vagyunk megbélyegezni, kirekeszteni, vagy éppen semmibe venni őket. Túl sokszor ejtünk gyógyíthatatlan lelki sebeket, és ennek a megmondatlanságnak mi magunk is kárát látjuk.

A hiteles vezéregyéniség alapjait javarészt a neveletésben kell keresnünk, de hiba lenne, ha számításon kívül hagynánk a gazdag érzelmvilág fontosságát. Emlékezzünk az államférfiúi bölcsességre: *lelketlen lenne az a világ, amelyben csak az ész rendezné*

gondjainkat. Az érzelmek jelentőségéről beszélve jutunk el a neveltetés fontosságának felismeréséhez. A nevelés célja ugyanis az egyén személyes szabadsága minél teljesebb kibontakozásának elősegítése, a szabadság pedig az ember egyik legfontosabb igénye. Mivel azonban az ember társadalmi lény, bizonyos szabályok szerint működő közösség tagja, e minőségében nem lehet korlátlanul szabad: a közte és közege közötti függőségi viszonyrendszer megakadályozza ebben. Az „elvárás-megfelelés” jelenségétől sokan berzenkednek ugyan, de annak mechanizmusa ettől függetlenül az egész világon működik, tehát nem hagyhatjuk figyelmen kívül. A világot valahogy követni kényszerülünk, de fontos, hogy ezt ne szolgamód, hanem méltósággal tegyünk. Többek közt vigyázzunk a kiejtett szó méltóságára, de ne éljünk vissza vele. Vitatható a vélemény igazsága, amely szerint, aki szépen beszél, annak a gondolatai is szépek. Nem feltétlenül van így, hiszen a nyelv képes álruhába öltöztetni a gondolatot.

Sok a szemét városaink és falvaink közterületein, de az emberek lelkében is – és ez a nagyobb baj. Miközben tisztaságra vágyunk, elbagatelizáljuk a már-már közhelyszerű igazságot: tisztaság nem ott van, ahol jól takarítanak, hanem ahol nem szemetelnek. Ne szennyezzük az emberi lelkeket; a szemét ugyanis nem az égből hull, mi magunk gondoskodunk róla. Legtöbbet a gyűlölködéssel együtt járó meg nem értéssel ártunk egymásnak. Az anyaországban évtizedekkel ezelőtt kezdődő egyik mozgalom jelmondata így hangzott: *Tégy a gyűlölet ellen!* Megítélésem szerint e jelmondat kibővített változata legalább annyira helyénvaló lenne: *Tégy a gyűlöletet kiváltó okok ellen!* Mert a gyűlölködést nem rendelet vagy felhívás szüntetheti meg, hanem a problémák feldolgozása, megoldása.

Ismerjük a mondást, miszerint úriembernek születni kell. Igazi magyarnak is. Együtt vallom az íróval, hogy aki embernek hitvány, magyarnak alkalmatlan. Elsősorban emberek vagyunk, a nemzeti hovatartozás ehhez képest másodlagos. Miért feledkezünk el erről olyan gyakran?

Van olyan vélemény, amely azt állítja, hogy a miénkhez képest néhány nemzet fejlődése a filogenezis során később kezdődött el, eleve hátrányosabb helyzetből startolva. Ha ez valóban így van, még inkább keserű szájjal vehetjük tudomásul: egyes dolgokban (intelligencia, kulturáltság, elegancia) már megelőzték saját fajtánk jó néhány képviselőjét.

...A kép, amit felvázoltam magunkról, kétségtelenül sötét. Nem keresek mentségeket, fenntartom magamnak is a véleménynyilvánítás jogát, ugyanakkor örömmel fogadnék minden olyan elemzést, amelyeknek szerzői szintén aggódnak jövőnkért, de érvekkel tudják bizonyítani valós esélyünket a megmaradásra. Szilárd jövőképet azonban csak Dr. Ádám Sándor gondolata jegyében építhetünk: *Úgy éljünk, hogy egykor mi is jó példával szolgáljunk az utókornak. Aki nem akar áldás lenni mások számára, az átkozott lesz.*

Vagyis: olyan világot kell kialakítanunk, amelyben nem a konfrontáció, nem a méltánytalanság, hanem a jóakarat és a méltányosság jut kifejezésre.

DEÁK FERENC

A KÁRPÁTALJA FOGALOM KIALAKULÁSA ÉS VÁLTOZÁSAI

(Befejezés. Elejét lásd a 2004/2. számban.)

Az előbbiekből világosan kitűnik, hogy a cseh *Podkarpatská Rus* fogalom nem más, mint a magyar Kárpátalja szó tükörfordításából eredt, az akkor már több mint fél évszázada használt ruszin Podkarpatszka Rusz átvétele, illetve annak „csehesítése”. A Podkarpatská előtag egyértelműen a magyar Kárpátalja elnevezésből származik, s nem fordítva, mint azt egyesek évtizedeken át tudománytalanul hangoztatták, terjesztették. A legenda gyökerei az 1930-as évek elejére nyúlnak vissza. Fő terjesztője Ivan Olbracht (1882–1952) cseh író, a csehszlovák kommunista párt egyik alapító tagja volt. Olbracht 1931 és 1936 közt hosszabb-rövidebb időre többször felkereste Kárpátalját. A cseh uralom alatti vidék valóságos helyzetét, főként az iszonyú – elsősorban a ruszin népet sújtó – nyomort feltáró irodalmi riportjaival általános feltűnést keltett.⁴⁹ Ezeket az írásait három kötetbe gyűjtve könyv alakban is kiadta, és azokat tucatnál több nyelvre lefordították. Egyik leghíresebb írása, az 1931-ben megjelent *Zeme beze jména (A névtelen föld)* nyomán terjedt el a Podkarpatská Rus elnevezés keletkezésének legendája.

Az Olbracht által képviselt nézetek a második világháború után is tovább virultak, sőt, ma is élnek. Terjesztésükben az egyik fő szerepet Kiss Lajos etimológiai szótára – első kiadása 1978-ban jelent meg – játszotta, amelynek 1988-ban napvilágot látott, immár negyedik kiadása is a cseh íróra hivatkozott. Kiss döntő forrásként *A névtelen föld* című írás első bekezdését idézte: „A régi Lajtántúlon Horni Uhry-nak [=Felső-Magyarországnak] hívták. 1918 decemberétől, amikor a magyarok a már elvesztett játszma után hiába adtak e Kárpátok alján lévő országrésznek önkormányzatot és Budapesten kormányt, Ruská Krajínának [=Rutén Tartománynak] nevezték. A saint-germaini szerződés hivatalos névhasználata Podkarpatská Rus [=Kárpátaljai Oroszország]. A nemzeti érzelmű oroszok, akik új cári nagyorosz birodalomban hisznek, a hegyek túlsó oldaláról néznek erre a földre, és Zakarpatská Rus-nak [=Kárpátöntúli Oroszországnak] emlegetik. A kommunisták és a nacionalista ukránok, alapul véve az itteni etnikai csoportok nemzetiségi kapcsolatát a szovjetunióbeli, galíciai és romániai ukránokkal, Zakarpatská Ukrajíná-nak [=Kárpátöntúli Ukrajnának] mondják, vagy pedig, hogy elkerüljék a tiltott agitációért járó üldöztetést, egyszerűen Zakarpatsko-nak [=Kárpátöntúlnak]. E megnevezések mindegyikének határozott és teljesen világos politikai jellege van. Népi módra Podkarpatsko-ról [=Kárpátaljáról] beszélnek.”

Kiss Lajos ezután leszögezte: „A magyar Kárpátalja tükörfordítással keletkezett a cseh Podkarpatsko, az ukrán Pidkarpattya alapján”.⁵⁰ Ezután az általunk is említett Hübner-féle földrajzi lexikonra hivatkozott – véleményünk szerint ellentmondásba keveredve önmagával –, amely szerint 1817-ben, tehát egy évszázaddal korábban már ismert volt a magyar Kárpátalja(i) fogalom, mint Szepes vármegye egyik járása. A 19. század derekán, főként Duhnovics munkásságának köszönhetően ezt vette át tükörfordításban – Podkarpatszka, azaz Kárpátalja – és terjesztette el a ruszin értelmiség az anyanyelvű sajtóban és könyvkiadásban.

Az idézett Olbracht-szöveget Zádor András 1987-ben megjelent, árnyalt magyar fordításából is tanulságos közölni, de csak a fontosabb eltéréseket: „*A régi Lajtántúlon Felső-Magyarországnak hívták. 1918 decembere óta, amikor a magyaroktól a már elvesztett játszma után hiába kapott autonómiát és önálló kormányt Pesten, Orosz földnek hívták. A saint-germaini békeszerződés szerinti hivatalos neve Kárpátaljai Oroszország... A kommunisták és a nacionalista ukránok az itt élő törzseknek a szovjet, a galíciai és a román ukránokkal való nemzeti kapcsolatát figyelembe véve, Kárpátontúli Ukrajnának nevezték el. Minden egyes név pontosan körülhatárolt és határozott politikai célt képvisel. A köznyelvben egyszerűen Kárpátalja a neve*”.⁵¹

Ismét hangsúlyoznunk kell, hogy Ivan Olbracht, majd Kiss Lajos nyomán a hamis nézetet – miszerint a magyar Kárpátalja fogalom a cseh Podkarpatská Rus tükörfordítása – az elmúlt évtizedekben elsősorban a magyar néprajzosok és történészek terjesztették. „*A Kárpátalja fogalom úgy alakult ki, hogy a területet a trianoni békeszerződés Csehszlovákiához csatolta, ahol önálló közigazgatási egységként, Podkarpatska Rus néven kormányozták*”.⁵² (A terület neve egyébként cseh nyelven, helyesen: Podkarpatská.)⁵³ Továbbélte az Olbracht-legendát az etnográfusok nemzedékeit nevelő Magyar Néprajzi Lexikon *Kárpátalja* szócikke, amely megismételte az előbbieket, s amit egy vaskos hibával is megtoldott: „*A Kárpátalja fogalom úgy alakult ki, hogy a területet a trianoni békeszerződés Csehszlovákiához csatolta, ahol önálló közigazgatási egységként, Podkarpatská Rus néven kormányozták. Ennek a kifejezésnek a magyar tükörfordítása Kárpátalja*”.⁵⁴

Az előbbi műveket hiteles forrásnak tekintve, azok megállapításait a határon túli magyar tudományosság és közírás is átvette, és még ma is használja, helytelenül. Csak egyetlen példa a témánkban is érintett Felvidékről, ahol napjainkban szintén tovább él Olbracht téves felfogása. Az egyik ottani, jelentős hatású közíró, Gyönyör József műve szerint az úgynevezett csehszlovák alkotmánylevél „3-4. szakaszában *Podkarpatská Rus, hiteles magyar nyelvű fordításban pedig Kárpátoroszország autonóm területe fordul elő. A Kárpátalja elnevezés későbbi eredetű, a harmincas* [az 1930-as! – B. J.] *években terjedt el*”.⁵⁵ (Kiemelés tőlem – B. J.) Ezek után természetes, hogy az Olbracht-legenda is – különösen Kárpátalján – évtizedek óta tovább él a szakirodalomban és a közírásban. Ennek egyik oka az is, hogy a körülmények folytán a témával foglalkozók többnyire kevés eredeti forráshoz jutottak, illetve jutnak, ezért – a közismert „hólabda” kutatási módszerrel – gyakran idéztek és idéznek még napjainkban is elavult ismereteket, nézeteket.

Szintén a két világháború közt, a „csehek alatt” jelent meg a Podkarpatszka szó orosz nyelvű változata *Podkarpatszkaja Rusz* formában.⁵⁵

A ruszinok a saját nyelvükön egyébként *Podkarpattyának*, azaz Kárpátaljának is nevezték, nevezik Kárpátalját. Megjegyzendő, hogy a ruszinok megjelölésére a két világháború közt bukkant fel a *karpatoruszkij*, azaz *kárpátorosz* név, amelyben már kifejeződött, hogy használói az orosz nép részének tekintették a ruszinokat. A kárpátorosz szó mintájára alakult ki a magyar nyelvben – szintén fordításként – a *kárpátukrán* népnév, amelyben viszont a ruszinoknak az ukránsághoz való tartozását fejezték ki alkalmazói. Az *ukrainec*, azaz *ukrán* népnévet már a 19. században ismerték a kárpátaljai

ruszin értelmiségiek, de azt magukra nem vonatkoztatták. A kárpátaljai ruszinokra a kommunista sajtó igyekezett meghonosítani az ukrán népvét az 1920-as évek derekán. Az ukrán népnév egyébként csak 1945-től terjedt el a kárpátaljai és a csehszlovákiai ruszinok körében⁵⁷; főleg az új politikai helyzet, a Szovjetunió Kárpát-medencei térnyerése következtében.

A két világháború közt a cseh hatóságok ösztönzésére Kárpátaljára betelepült ukránok *Pidkarpattyának* nevezték el Kárpátalját, amely ugyancsak jól érzékelhetően a magyar és ruszin Kárpátalja fogalomból eredt. A Volosin-kormány 1938 októberétől kiadott hivatalos közlönyének – *Urjadovij Visztnik* – az alcímében is az előbbi fogalom szerepelt, de ragozott formában: *Urjadovij Visztnik Pravitelyszta Pidkarpatszkoji Ruszi*.⁵⁸ Ugyanez a fogalom található azon a hivatalos listán is, amely a szojm – a kárpát-ukrajnai országgyűlés – tagjainak 1939. február 12-i választásán induló képviselőjelölteket sorolta fel.⁵⁹

Közben az 1938. november 2-i első bécsi döntéssel Kárpátalja déli magyarlakta sávja, a Tiszahát – amelyet a Felvidék legkeletibb részének tekintettek – újraegyesült Magyarországgal. Az újraegyesülés tényét világosan kimondta *A Magyar Szent Koronához visszacsatolt felvidéki területeknek az országgal egyesítéséről* szóló 1938. évi XXXIV. törvénycikk.⁶⁰ Ez a jogszabály újra felállította Ung vármegyét, valamint Bereg és Ugocsa közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyéket történelmi területük egy részén. 1938 végétől a magyarlakta Tiszahát nélkül Kárpátalja csak a ruténlakta hegyvidéki tájat jelentette. Természetes, hogy a két világháború közötti *Kárpátalja* fogalom ekkori kettéválásával újra napirendre került a terület, illetve lakosságának elnevezése. Az itt élő magyarok, rutének és más nemzetiségek azonban mindezt nem vették figyelembe: Kárpátalján mindig a hegyvidéket és az előtte elterülő alföldet (a Tiszahátat) értették. A Magyarországgal való újraegyesülés utáni hónapokban bizonytalan volt a terület névhasználata; a magyar hatóságok és a sajtó egyaránt használta a *Ruszinszko* – sőt *Magyarországi Ruszinszko* –, *Ruszinföld* elnevezést.

Hasonlóan bizonytalan volt a ruszin nép neve. Nevezték természetesen ruszinak, kárpátorosznak, magyarorosznak, orosznek, ruténnek, uhorrusznak, sőt ukránnak is. Az 1939. április 20-án a Beregszász melletti Beregdó községben tevékenykedő Térképhelyesbítő Igazgatóság Teleki Pál (1879–1941) miniszterelnöknek küldött jelentésében olvashatjuk: „*A rutén, majd a ruszin elnevezés után legújabbban a Fenczik (István) által bevezetett 'kárpátorosz' elnevezést használja Bródy (András), holott pártjának legkomolyabb embere – Illiczky (Sándor) nagyprepost – ez ellen szóban és újságjában is tiltakozott. Ez az elnevezés nem kívánatos, mert a nagyorosz nemzetnek a Kárpátokban élő részét jelenti... Az ukrán irányzat és a kárpátorosz – azaz a nagyorosz – irányzat a magyar állam nézőpontjából egyformán nem kívánatos*”.⁶¹

A 6200/1939. M. E. számú kormányrendelettel, 1939. június 7-től Kárpátaljai Kormányzói Biztosságnak néven szervezték meg a kétnyelvű, magyar–magyaroroszközigazgatást.⁶² A jogszabályban a ruszin nép megnevezésére az ekkor felelevenített *magyarorosz* formát használták, mert a *ruszin* Oroszország ősi nevére – Rusz – emlékeztetett. A 11. paragrafus előírta: „*A kárpátaljai területen az állam hivatalos nyelve a magyar és a magyar-orosz*”. Ezután a névhasználat hamarosan állandósult. Ne

feledjük: az *uhroruszkij* (magyarorosz) népnév a magyarországi ruszin értelmiség szóhasználatában már a 17. században feltűnt. 1939 második felétől újra elterjedt a rutén forma, mert Lengyelország német és szovjet feldarabolása után hazánk éppen Kárpátalja területén lett határos a Szovjetunióval; a magyar kormányzat ezért nyúlt vissza a latinos népnév-formához. A három – ungi, beregi és máramarosi – közigazgatási egységre tagolt ruténlakta területen ezt követően hivatalosan a Kárpátalja, illetve Ruténföld elnevezés honosodott meg.⁶³

Az 1944 októberében bekövetkezett újabb főhatalom-változás során Kárpátalja szovjet megszállás alá került. Az új uralom napok alatt kialakította a meghódított terület törvényes birtoklásának, az úgynevezett „újraegyesülésnek”, „újraegyesítésnek” a hamis ideológiáját. A korábbi szovjet és a mai ukrán történetírás hivatalos felfogása az, hogy a jelenlegi Kárpátalja a magyar honfoglalás előtt a Kijevi Ruszhoz tartozott. Ily módon igyekeznek „történeti okokkal”, utólag törvényesíteni Kárpátalja 1945. évi Szovjetunióhoz való csatolását, illetve a mai Ukrajnához való tartozását. A szovjet korszak hivatalos álláspontja *A boldogság felé* című könyvben e kérdéssel kapcsolatban a következő: „*A magyar feudális állam keleten az óorosz állam legtávolabbi földjeivel – a Kárpáti Russzal – volt határos. Ez a határ a Tokaji hegyektől a Tiszáig, onnan pedig a(z Ecsedi) lápig húzódott, azután a Szamos és a Kraszna felé kanyarodott. A XII. század nyolcvanas éveinek végén Magyarország elfoglalta a Kárpátontúlt (Moszkvából, Kijevből tekintve, mert egyébként tudni illik: Kárpátalját; hivatalos neve ukránul Zakarpatszka oblaszty, azaz Kárpátontúli terület. – B. J.), és a Kárpátokig tolta ki határát. Roman Msztyszlavovics halics-volinji fejedelem nem állt ellen a magyar királyok agresszív cselekményeinek, mert lefoglalta a kijevi fejedelmi székhelyt folytatott harc és birtokainak kiszélesítése Litvánia rovására. A Kárpátontúlon erősödni kezdett a magyar hűbérurak hatalma. A XIII. században a magyar hadak nem egy alkalommal megtámadták a Halics-Volinji Fejedelemséget, az orosz fegyveresek pedig Magyarország birtokaira hatoltak be. Noha az orosz fejedelmek igyekeztek visszaszerezni a Kárpátokon túl elvesztett földjeiket, ezt nem sikerült elérniük, mert Lengyelország, Magyarország és a pápai kúria hatalmas koalíciója ellen kellett harcolniuk... A magyar királyok az udvari arisztokráciának, a hadvezéreknek, a helytartóknak és a kolostoroknak ajándékozták az elfoglalt kárpátontúli és szlovák földeket.*”⁶⁴ (Azaz a jelenlegi Kárpátalja és az akkori Felső-Magyarország, a mai Szlovákia területét – B. J.) Idézet a szóban forgó könyv 2. oldaláról: „*Ez a könyv a szovjet történetírás első összefoglaló műve Kárpátontúl múltjáról és jelenéről... Főképpen azt a harcot taglalja részletesen, amelyet a néptömegek vívtak a társadalmi és nemzeti elnyomás ellen, a Szovjet-Ukrajnával való újraegyesülésért.*” E könyv eredeti, ukrán nyelvű változata 1974-ben díszoklevelet nyert a Szovjet Ismeretterjesztő Társulat országos tudományos-ismeretterjesztő irodalmi pályázatán...

Az akkor és azóta is évtizedeken keresztül, napjainkban is hivatalosan használt „újraegyesítés” és változatainak fogalma híjával van minden ésszerűségnek, mindennekelőtt politikai-ideológiai töltetű. A magyar Királyság megalakulása előtt a mai Kárpátalja területe soha nem volt integráns része semmilyen államalakulatnak, a szláv kontinuitás jegyében egyes ukrán kutatók mégis amellet kardoskodnak, hogy a Kijevi Rusz befolyási övezete volt. Szerintük a magyar honfoglalók leigázták az itt élő szlávokat, akikkel és a

mai ukránokkal (egyések szerint az Ukrajna által ma hivatalosan el nem ismert ruszinokkal!) leszámazási azonosságot és folyamatosságot tételeznek fel. Erre alapozzák az ősi szláv földek úgynevezett „újraegyesítésének”, „újraegyesülésének” ideológiáját.

1946. január 22-től Kárpátalja neve – Kijev felől tekintve – *Zakarpattya*, azaz *Kárpátontúl*. Az említett „szlovák földek” a hajdani Felső-Magyarországot, a mai Szlovákia területét jelentik.

Az „újraegyesülés” teóriájának lényege, hogy a Kijevi Rusz révén a mai Ukrajna századokkal előbb birtokolta a mai Kárpátalját, mint a honfoglaló magyarság, ezért a terület „ősi ukrán föld”⁶⁵, amit jelenleg a korábbi letelepedés történelmi elve jussán birtokol. Ezzel szemben cáfolhatatlan tény, hogy a mai Kárpátalja területe 895-től 1919-ig a történeti Magyarország szervező része volt, azután két évtizedig Csehszlovákiához tartozott. A valódi újraegyesülést az a két esemény jelentette, amikor az első bécsi döntéssel, illetve az 1939. március 15-17. közötti, mindössze három napig tartó magyar katonai akció után Kárpátalja 1944 októberének végéig ismét Magyarországhoz tartozott.

Az immár függetlenné vált Ukrajnában az 1990-es évek elején jelent meg a Kárpátalja történetét a kezdetektől 1945-ig tárgyaló, és hivatalos álláspontnak is tekintett első összefoglaló mű *Narisi isztoriji Zakarpattya*⁶⁶ címmel, amely a korábbi szovjet nézeteket vallja. Szerzői leszögezik: legalább egy évszázad kellett ahhoz, hogy a Kárpát-medencei magyar honfoglalás után a Kijevi Rusz területéből a magyar királyok elfoglalják *Karpatszka Ruszt*, (*Kárpát-Oroszföldet*), vagy *Rusz Okrajnát* (*Oroszország peremét*), valamint *Prjásivszkij Ruszt* (*Eperjes-vidéki Oroszföldet*), Eperjes város (Prešov, ma Szlovákia) környékét, mindazon „orosz vidéket” (ruszkij kraj), ahol „orosz népesség” (ruszke naszelennya) élt.⁶⁷ A mű előbbi és más „tudományos megállapításainak” valótlanágát régészeti, antropológiai, nyelvészeti, néprajzi stb. adatokat feldolgozó tanulmányokban, könyvekben már többször megcáfolták, de a tényeket az ukrán történetírás nem veszi figyelembe.

Kárpátaljai régész állapította meg: „*Ami Anonymusnak azokat a feljegyzéseit illeti, amelyek a IX. század végén vidéküinkön* (ti. a jelenlegi, magyarul Kárpátaljának nevezett térségben – B. J.) *végbement eseményekről szólnak, azokat csaknem teljes egészében igazolják a régészeti leletek... A régészeti ásatások földrajzi kiterjedésével például teljes mértékben beigazolódik Anonymusnak az az állítása, miszerint a honfoglaló magyarok a mai Kárpátalja területén keltek át a Kárpátokon és a Latorca völgyében értek ki a Duna-Tisza közére... E leletek elemzéséből kiderült, hogy egyikük-másikuk a legrégibb mindazok közül, amelyek az ősi magyar törzseknek a Kárpát-medencében történt megtelepedésére utalnak... Napjainkban már nemcsak egyedi sírhelyeket ismerünk, hanem egész temetőket... Többségük a IX. század végétől, a X. század első feléből való... Tehát a honfoglaló magyarok betelepülése a mai Kárpátaljára a IX. század végén kezdődött*”.⁶⁸ Ehhez még hozzáfűzzük, hogy a mai Kárpátalja és Északkelet-Magyarország területén lévő Felső-Tisza vidékére tehető a korabeli magyar fejedelmi központ, amit igen gazdag leletek, illetve méltóságjelvényeket tartalmazó vezéri sírok sűrű előfordulása is bizonyít.

Az imént idézett ukrán összefoglaló munka is a korábban a Szovjetunióhoz, majd 1991-től a függetlenné vált Ukrajnához tartozó Kárpátalja történetét a legrégebbi időktől az 1945. június 29-i szovjet–csehszlovák szerződéssel megállapított jelenlegi kárpátaljai,

illetve ukrainai határokon belül tárgyalja. Az ókor, az Árpád-kor és az azt követő időszak (csak a 15. századig: régészeti lelőhelyekről, várakról, kulturális emlékhelyekről) történetével kapcsolatosan közölt „Kárpátalja-térképeken” így jelenik meg a mai közigazgatási-politikai egység szomszédos területeként *Polyscsa (Lengyelország), Csehszlovacscsina (Csehszlovákia)* – a mű nyomdai munkálatai idején még nem vált ketté az ország –, *Uhorscsina (Magyarország)* és *Rumunija (Románia)*; a Kárpátok gerincén húzódó ezeréves magyar–lengyel történeti határnál, illetve a hegyvonulat keleti oldalán pedig *Lvivszka (Lemberg)*, illetve *Ivano-Frankivsza oblaszty (megye)*.⁶⁹ A kötet a történelmi Magyarországról egyetlen egy térképet közöl, mégpedig a Dózsa György (1470 k.–1514) vezette parasztfelkelés kapcsán.⁷⁰ Hasonló a szemlélete az 1990-es években megjelent, Kárpátalja történelmével foglalkozó további műveknek is.⁷¹

Mindez kísértetiesen hasonlít a két évezredes múltat tudománytalanul és makacsul hangoztató dákoromán kontinuitás elméletéhez és a magyar államalapításnál közel három évszázaddal korábbi, a Samo nevű frank kereskedő által vezetett, s egyébként igen kezdetleges, 623/624 és 658 közt fennállt „első szlovák államalakulat” elméletéhez. A szlovák történészek Samo „országának” székhelyéül Pozsonyt jelölik meg. „*Ennek a feltevésnek azonban mindmáig semmilyen komolyabb régészeti bizonyító anyaga nincs*”.⁷² Az elsősorban politikai-ideológiai tartalmú eredet-elméletek lényege, hogy a mai gazdák elődei már évszázadokkal a magyar honfoglalás és államalapítás előtt birtokolták azokat a területeket, amelyekhez csak az 1920. évi trianoni békediktátummal jutottak hozzá.⁷³ Az ukrán „újraegyesülés” téveszméje egyébként kísértetiesen hasonlít az előbbi kettőhöz, hiszen Ukrajna csak 1945-ben, a szovjet–csehszlovák szerződéssel szerezte meg Kárpátalját.

Az 1944 őszén „történelmi” érvelésként hivatalosan meghonosított, Kárpátalja Ukrajnával való úgynevezett „újraegyesülésének” téves ideológiájához az új, szovjet kommunista diktatúra – mint említettük – a *kívánatos* jelzőt is „kölcsonozta”; ez a fogalom 1942-ben, Kárpátalja újbóli magyar fennhatósága idején tűnt fel az *Isztorija podkarpatoruszkoj literaturi (A kárpátaljai ruszin irodalom története)* címmel napvilágot látott ruszin nyelvű tudományos kiadványban, amely bizonyos Vaszilijány könyvnyomdájában jelent meg Ungváron. A kötet 63. oldalán kezdődő fejezet címe: *Poszli vozszojegjinyenija z Ugorscsinoju (A Magyarországgal történő újraegyesülés után)*, vagyis azt követően, amikor a két évtizedig tartó csehszlovák megszállás után, 1938 novemberében Kárpátalja déli, tiszaháti magyarlakta sávja, majd 1939 márciusában a döntően rutén/ruszin szállásterületű hegyvidéki része is újra Magyarország részévé vált. A mű szóban forgó fejezete többek közt a Kozma Miklós kárpátaljai kormányzói biztos kezdeményezésére 1941. január 26-án Ungváron megalakult kétnyelvű, magyar–ruszin Kárpátaljai Tudományos Társaság (Podkarpatszkoje Obscsesztno Nauk) munkáját ismertette, „*amelynek célja fejleszteni a kárpátaljai ruszinok nemzeti nyelvét és a helyi nemzeti irodalmat*”.⁷⁴

Az újabb impériumváltozást, Kárpátalja 1945. évi Szovjetunióhoz való csatolását a magyar nyelv is tükrözte, a ruszinok megnevezése is módosult. Az *orosz, magyarorosz, rusznyák, ruszin, kisorosz, magyarországi kisorosz* népnév után megjelentek az *ukrán és kárpátukrán* elnevezések, de ezek nem váltak általánossá. A szovjet érdekszférán

kívül eső Jugoszláviában, továbbá az USA-ban és Kanadában élő ruszinok magukra vonatkoztatva korábban sem fogadták el az *ukrán* népvétet.⁷⁵

Összefoglalva: A 19. század elején Szepes vármegyében már közismert, használt *kárpátaljai* név a századvétől már négy vármegye – Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros – közigazgatási egységet jelentette, amit Kárpátalja nagytájként értelmeztünk. Az elhatárolással az a célunk, hogy a négy megye területét megkülönböztessük az 1919–1920. évi impériumváltozással Csehszlovákiához csatolt és az ekkor kialakult, a korábbinál mintegy harmaddal kisebb Kárpátalja területétől. 1938–1939 fordulóján az újabb főhatalom-változással a két világháború közötti Kárpátalja déli, tiszaháti magyarlakta sávján újra megszervezték Ung, Bereg és Ugocsa vármegyét, a korábbinál jóval kisebb közigazgatási egységekben. Kárpátalja ekkor – 1944 végéig – csak a hegyvidéki, a döntően ruszinlakta részt, a Kárpátaljai Kormányzói Biztosság joghatóságát jelentette. 1945 júniusában pedig, a szovjet–csehszlovák szerződés aláírásakor, az ungi síkon végrehajtott határmódosítással újra változott Kárpátalja korábbi kiterjedése. Ekkor, tehát hat évtizeddel ezelőtt formálódott ki napjainkban is fennálló területe, amelyből értelemszerűen következik, hogy *a Kárpátalja fogalmat a mindenkori politikai-közjogi helyzetet figyelembe véve lehet csak tárgyilagosan értelmezni és alkalmazni*. Éppen ezért – felfogásunk szerint – Kárpátalja jelenleg érvényes politikai határait, közigazgatási-politikai viszonyait nem lehet olyan korszakokba visszavetíteni, amikor azok még nem léteztek; az ilyen törekvés nem más, mint a történelmi tények torzítása, meghamisítása.

FORRÁSMUNKÁK

1. Anonymus: Gesta Hungarorum. Bev., jegyz. Györffy György. Bp., 1975, 90-92. p.
2. Bővebben lásd Kobály József: Sine ira et studio. Ungvár, 1998, KMKSZ, 38-41. p.
3. Anonymus, 1975, 90-91. p.
4. Györffy György: Tanulmányok a magyar állam eredetéről. A nemzetségtől a vármegyéig, a törzstől az orszáig. Kurszán és Kurszán vára. Bp., 1959, 99-100. p.
5. Bővebben lásd Györffy György: István király és műve. Bp., 1977, 25-32. p.
6. [Hübner János]: Mostani és régi nemzeteket, országokat, tartományokat... esmértető lexicon, melyet szerzett Hübner János, ...a' magyar és Erdély Országai geographiával tökéletesített... Fejér György... Ötödik darab [V. kötet]. Kiadott Pesten, 1817. V.: 112. p.
7. Духнович, Олександр: Твори I., 1968. Відділ Української Літератури в Пряшеві, 382. p.
8. Попович, Андрей: Новая русская азбука. Будин, 1859. В типографии К. Ц. Университета Пештянского; Поп, Иван: Энциклопедия подкарпатской руси. Ужгород, 2001, 311. p.
9. Mayer Mária: Kárpátukrán (ruszin) politikai és társadalmi törekvések. Bp., 1977, 207. p.
10. Чопей, Ласловъ: Русько-мадярскій словарь. Будапештъ, 1883.
11. Udvari István: Csopey László, a rutenista.= In: Hollós Attila: Csopey László élete és művei – Холлош, Аттіла: Жизнь и труды Ласло Чопей. Bev. tan. Udvari István. Nyíregyháza, 2004. Kiad. a Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke, a Veszprémi Egyetem Tanárképző Kara, 8-9. p.
12. Поп, И. / Pop, I., 2001, 282. p.
13. Kárpátalja (Munkács), 1889. november 3., 2. sz.
14. Csomár István: Viszontlátás. = Kárpátalja, 1889. október 27. A hetilap felelős szerkesztője Csomár István. Kiadója, egyben a nyomda és a gyorssajtó tulajdonosa Farkas Kálmán.

15. Bővebben lásd Bulla Béla–Mendöl Tibor: A Kárpát-medence földrajza. Bp., 1947, 444-464. p.

16. Hübner J., 1817, 122. p.

17. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, I. köt. Bp., 1988, 693. p.; Kádár László: A magyar nép tájszemlélete és Magyarország tájnevei. Bp., 1941, 19-21. p.

18. Encyclopedia of rusyn history and culture. Editors Paul Robert Magocsi and Ivan Pop. Toronto–Buffalo–London, 2002, 119. p.

19. Magyar Országos Levéltár (a továbbiakban: MOL). K 26. 1902–XXXI.–1134, 153-158. p.

20. Uo., 154. és 160. p.

21. Uo., az emlékirat eredeti oldalszámozásában: 1., 2., 3., 7-8. p.

22. A korszak legfontosabb helyi lapjai: *Ung.* Politikai és vegyes tartalmú hetilap. Ungvár, 1872–1919.; *Ung Vármegye Hivatalos Lapja.* Ungvár, 1903–1920.; *Bereg.* Társadalmi és megyei érdekű hetilap. Beregszász, 1880–1919.; *Munkács.* Társadalmi–gazdasági–szépirodalmi hetilap. Munkács, 1884–1919.; *Ugocsa.* Társadalmi, vegyes tartalmú, helyi érdekű hetilap. Nagy-Szőllös, 1889–1919.; *Ugocsa Vármegye Hivatalos Lapja,* 1902–1919.; *Máramaros.* Politikai és közművelődési közlöny (hetilap). Máramarossziget, 1865–1941 (1944-ben újraindult, de néhány szám után ugyanabban az évben megszűnt) ; *Máramarosi Lapok.* Politikai és társadalmi hetilap. Máramarossziget, 1886–1906 (ekkor beolvadt a *Máramaros* című hetilapba).

23. Державний Архів Закарпатської Облaсті, Ужгород – Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL), Ungvár, Fond 772., op. 1., no. 23.

24. MOL, K26. 1902–XXXI.–1134., 71. p.

25. Uo., 41. p.

26. Uo., 59. p.

27. Egan Ede: A hegyvidéki földművelő nép közgazdasági helyzetének javítását célzó állami akció ügyében 1900. február 12-én Munkácson tartott értekezletről szóló jelentés. Bp., 1900, 190.p.

28. Bartha Miklós: Kazár földön. Kolozsvár, 1901.

29. Uo., 112., 119., 126., 140. p.

30. Balogh Pál: A népfajok Magyarországon. Bp., 1902, 582-623., 627-629. p.

31. A Felvidéki Kivándorlási Kongresszus, 1902. Felvidéki kivándorlási kongresszus-tervezet. Miskolcz, 1902. évi május hó 31. és június hó 1. napja. Kiad. a kongresszus rendező bizottsága. Bp., 1902. – A Felvidéki Kivándorlási Kongresszus tárgyalásai. Megtartatott Miskolczon... Szervezete, tagjainak névsora és határozatai. Szerk. és kiad. Országos Magyar Gazdasági Egyesület. Bp., 1902.

32. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye sajtóbibliográfiája (1845–2000). Szerk. László Gézáné Szarka Ágota. Nyíregyháza, 2002, 78-80. p.

33. Udvari István személyes közlése.

34. Bővebben lásd Botlik József: Hármaskereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646–1997). Bp., 1997, 9-11. p.

35. Bonkáló Sándor: Kárpátorosz, magyarorosz, orosz, ruszin, rutén, uhororosz, ukrán. – In: Láthatár, 1939. július, 295. p.

36. Décsy Antal: Az magyaroroszokról való, 1797.; Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, II. köt. Bp., 1893, 723. p.

37. Bonkáló S., 1939, 294. p.

38. Udvari István: Ruszinok és ukránok. – In: Nemzeti és etnikai kisebbségek Magyarországon. Bp., 1998, 258. p.

39. Bővebben lásd Dulicsenko, Alekszander: Jugoslavo–Ruthenica. Novi Sad, 1995.

40. Botlik, 1997, 301. p. Bővebben lásd Udvari István: Ruszinok a XVIII. században. Nyiregyháza, 1992, 15-36. p.

41. MOL, Dob. sz. 7052., 8. cím, X. tét. 1918. december 24., 6570/M. E. I. sz. ir.

42. Pinczés Zoltán: Kárpátalja gazdasági életének természetföldrajzi alapjai. – In: Kárpátalja. Szerk. Boros László. Nyiregyháza, 1999, 11. p.

43. Král, Jiří: Podkarpatská Rus. V Praze, 1924, 3. p.

44. Statistický lexikon obcí v Podkarpatské Rusi. V Praze, 1928. Nákladem Státního Úřadu Statistického, 31. p.

45. Král, J., 1924, 10-11. p.

46. Halmosy Dénes: Nemzetközi szerződések 1918–1945. Bp., 1983, 89-93. p.

47. Král, J., 1924, 10. p.

48. Sbírka zákonu nařízení státu Československého. 1920. évf., XXVI. rész, 255-267. p. Magyarul: A Csehszlovák Köztársaság Alkotmánylevele, 1923.

49. Világirodalmi lexikon, IX. Főszerk. Király István. Bp., 1984, 622. p.

50. Kiss, L., 1988, 693. p.

51. Olbracht, Ivan: Kárpátaljai trilógia. Előszó: Zádor András. Bratislava, 1987, 397. p.

52. Kósa László–Filep Antal: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Bp., 1975, 127. p.

53. Král, J., 1924, 1. p.

54. Magyar Néprajzi Lexikon. Főszerk. Ortutay Gyula. Bp., 1980, III., 84. p.

55. Gyönyör József: Terhes örökség. A magyarság lélekszámának és sorsának alakulása Csehszlovákiában. Pozsony/Bratislava, 1994, 13. p.

56. E korabeli kiadvány címe: Подкарпатская Русь за годы 1919–1936. Ред. Эдмунд С. Бачинский. Ужгород, 1936.

57. Udvari I., 1998, 258-259. p.

58. Гренджа–Донський, Василь: Щастя і горе Карпатської України – Мої спогади. Ужгород, 2002, 79. p.

59. MOL. K 28., 267. tét., I. rész, 376. p. (1939–P–16 040. sz. ir.)

60. Országos Törvénytár. 1938. november 13., 18. szám, 532. p.

61. MOL, K 28., 59. tét. 1939–T–19-16 564. szám, 3. p.

62. Belügyi Közlöny. 1939. július 6., 30. szám, 768-773. p.

63. MOL. K 28., 3. tét. 1939–L–16 517. szám, 2-6. p.

64. A boldogság felé. Kárpátontúl vázlatos története. Uzshorod, 1975, 14. p.

65. Bővebben lásd: Нариси історії Закарпаття (з найдавніших часів до 1918 року). Редакційна колегія, відп. ред. І. Гранчак. Ужгород, 1993, 46-58. p.

66. Нариси історії Закарпаття. Том I., 1993; Мудра Ю.І.: Наш край – наша історія. Ужгород, 1994. Закарпатський Інститут Методики Навчання і Виховання, Підвищення Кваліфікації Кадрів.

67. Uo., 51-52. p.

68. Kobály J., 1998, 38-39. p.

69. Uo., a 32. és 48. oldalak utáni számozatlan (32/a., c., f., l., 48/a., b.) műmelléklet-lapokon.

70. Uo., a 48. old. utáni számozatlan (48/h.) lapon.

71. Ezek közül a legismertebb, amely a történelemtanárok továbbképzésére készült.   1994, 325. p. Bővebben lásd Udvari István: Tallózások ukrán, ruszin és szlovák könyvek körében. Nyiregyháza, 1995, 171-177. p.

72. Szarka László: A szlovákok története. Bp., 1993, 14-15. p.

73. Botlik József: Egastas Subcarpathica. Adalékok az Északkeleti-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez. Bp., 2000, 285. p.

74. Історія подкарпатурської літератури. Василенко в Унгварі, 1942, 63. p.

75. Udvari I., 1998, 259. p.

60 ÉVE

szállta meg Kárpátalját a „felszabadító” szovjet hadsereg. Ezzel az itt élő magyar és részben nem magyar lakosság életében azóta sokféleképpen értelmezett, de az általános vélemény szerint mindenképpen keserűséggel és félelemmel átítatott időszak vette kezdetét.

A sebtiben megalakuló helyi néptanácsok tagjai és vezetői általában a települések lakosságának iskolázatlan rétegeiből kerültek ki – többségük írástudatlanként avanszált tisztségviselővé. Feladatukat minősíthetetlenül végezték, nagy részük a sértettség kisebbségérzésével tápláltan tengődött, amit hivatali túlbuzgósággal igyekezett kompenzálni. Itt-ott akadt ugyan köztük műveltebb személy, de a szláv nyelvvel ők sem boldogultak, ezért eleinte magyar nyelven írták a jegyzőkönyveket, határozatokat, rendszerint sok-sok hibával. Helyenként előkapartak egy-egy írástudót, de mivel azok értelmiségiek voltak, igyekeztek mielőbb megszabadulni tőlük.

A hatalom legalsó létrafokaira felkapaszkodott analfabéták a településeken kaotikus állapotokat, önkényuralmat vezettek be, képesek voltak megtagadni a barátaikat is. Ez a folyamat 1946 őszén változott valamelyest, amikor a járási szintű vezetés is belátta, hogy a falvak botcsinálta „első embereinek” viselkedése többet árt, mint használ; megkezdték a helyi tanácsok vezetőinek szigorúbb ellenőrzését, sok településen le is váltották őket.

A fennmaradt okmányok hűen tükrözik történelmünk eme korántsem napsugaras időszakát. Családi levéltárunkban rábukkantam néhány eredeti kordokumentumra, amelyek a véletlennek köszönhetően nem kerültek be az állami levéltárba. Ezek közül az alábbiakban három, az 1945. és 1946. évből származó jegyzőkönyvet adok közre, amelyek plasztikusan jelenítik meg a korabeli közigazgatási helyzetet és írásmódot; mindhárom a Tiszapéterfalvi Községi Tanács, illetve kommunista pártszervezet egy-egy üléséről készült. Két dokumentum eredetijének másolatát is mellékelem, a harmadikat szó szerinti átiratban, mivel annak eredetije szinte olvashatatlan.

MINYA JÓZSEF

1.

JEGYZŐKÖNYV

No I

készült Tiszapéterfalván 1945 május 25-én a községi Néptanács és a helyi kommunista Pártszervezetének rendkívüli közgyűlésén.

JELEN VANNAK:

Márton József elnök, Egresi Pál alelnök, Bodó Ferenc, Uchács József, Sisola Mihály, Sáfai József, Bocskai István, Török Béla, Tomori Ferenc, Gacs József, Pál Károly,

Szverenyák Péter mint a párt titkára és a közgyűlés vezetője, Szöllősi János mint a hivatalból kinevezett községi titkár és Duszin László mint a tanács által megválasztott titkár.

TÁRGY:

A község néptanácsához a titkár megválasztása.

A gyűlést az elnök megnyitja és a tárgy ismertetésére a párt titkárát Szverenyák Pétert szólítja fel, aki ismerteti a jelenlévőkkel, hogy a járási Néptanács Szöllősi Jánost nevezte ki titkárrá, de annak betegség miatti távolléte alatt a helyi tanács Lászlót választotta meg helyette, ezért kéri ennek az ügynek a végleges elintézését. Aki Szöllősi Jánost akarja az annak a nevét mondja, aki Duszin Lászlót akarja az annak mondja a nevét, hogy a kérdés tisztázása mindenki előtt világos legyen.

A nyilvános szavazás a következőképpen alakult: Duszin László 11 szavazatból 11 szavazat. Szöllősi Jánosra nem szavazott senki.

A szavazás alapján Szöllősi János a titkári állásából egyhangulag lett elbocsátva aminek a határozatát az elnök és a gyűlést vezető titkár jogerősnek hirdettek ki.

A gyűlést vezető titkár kéri a jelenlévőket, hogy indokolják meg szavazatukat mert a jegyzőkönyv miatt ez szükséges.

A jelenlévők közül elsőnek Egresi Pál alelnök állott fel és a következőket mondotta: „Amidőn János átvette a községünkben a hivatalát minden megváltozott. Az irodába vissza bevezette a magyar törvényeket és ezáltal vissza állította a magyar fasiszta rendet. Ellene tart a komunistáknak és arra törekszik, hogy minden kommunistát felakasztasson, soha a büdös életben semmilyen fajtája nem volt kommunista, csak a volt magyar urakkal társalgott és társalog meg paktál, nem közénk való mert minket fel akarna akasztatni.”

Másodiknak Bodó Ferenc tanácsstag szólt eképpen: „Először is János betegszabadságát nem jelentette a tanácsnak, másodszor János mindig a fasisztákkal paktál.”

A Bodó Ferenc általi első vádat az elnök ejtette mivel a 100-ik iktatószám alatti okmány szerint a betegszabadság szabályszerű volt.

Ezek után a gyűlést vezető titkár bejelentette, hogy a további indoklás nem lényeges.

Szöllősi János tiltakozással nem élt, csupán megjegyezte hogy azon személyek, kiket fasisztáknak neveztek a jelenlévők, tudomása szerint sohasem voltak azok, és amúgy, a község becsületben álló polgárai.

(A jegyzőkönyvet négyen írták alá: Márton József, Uchács József, Pál Károly, Duszin László. Az eredeti jegyzőkönyvet a község magyar nyelvű pecsétje hitelesítette – M. J.)

JEGYZŐKÖNYV

Felvétetett Tiszapéterfalva községben 1946 – IV/3-án a Kompárt vezetősége részéről.

----- Tárgysorozat -----

A Kompárt foglalkozik a tavaszi vetés mikénti rendes szorgalmazásával és az meglévő párttagok összetartását is igazgatja sajnos akkor amikor ezekaz szavak nyerne kifejezést mégis jön közbe egy ojanese amikor megkell alapítanunk hogy az párt és elnöke alelnöke nemérdemli meg hogy tudassa az szekretár és az komiszár az kiadott rend rendeletek mikénti tartalmáról és egyéb dolgokról sem ahejett megkapjuk a lenézést a nemismerést és az községbeni nép elenünk uszítását az burzsujokat ránk uszítják holott a mikor az beszoigáltatás lett végre hajtva ezis a komonista párt hajtotta végre és az szegény emberek mindent be adtak a gazdák semit azal amit adtak mindég irányítva voltak és minket kine vetnek és máma is nekik van jogok kia bálni mert utasítást kapnak a velünk való szembehejezésre holott az atudat van nálunk megerősítve hogy az Kom párt amej az vörös hadsereggel egyetértően kivívta magának aztaz magasztos dicsőséget az egész világ bámulatára csodát művelt és az fasizmust teljes egészében megsemmisítette és enek tudatában minket még mostis üldöznek és még mostis nekünk nemszabad az elvünket vagy pedig egy pártonkkívüli embert amagunk részére megnyerjünk vasárnap délután szöllősi szekretár gyűlést rendezett község pásztor fogadás céljából és a Kompárt nemtudott arról hogy tanács és bíró választásra rendeletet kapott semaz elnök semaz alelnök erőlt értesítve nemvolt demégis Egresi Pál alelnök elment és nemtúrte az rosszul szólók egyikét felszólalt elene és ere a szekretár felszólalt hagyja elaz termet és miliciát kiabált hogy vigyeel Egresi alelnököt ugyan vasárnap este Márton József elnök és Egresi Pál alelnök Sáfi József Bányai József elmentünk Duszin László pártonkívüli elvtárshoz bizonyos dolgok íránt hazajövet minda négyünket bekísértek az irodába letartóztatnak benünket az komiszár és egy milic és egy Percz Miska jogtalanul még mais félni kel ugy mint régen ere még nemvártunk.

Kelt mint fent

(Ezt a jegyzőkönyvet Márton József elnök, Egresi Pál alelnök és Sáfi József írta alá – M. J.)

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2004. július–augusztus–szeptember

ELISMERÉSEK

❖ A Magyar Írószövetség Szociográfiai Szakosztályának 2004. évi *Szabó Zoltán-díját* másokkal együtt **Vári Fábán László** vette át a szövetség székházában. A díjazottakat **Pomogáts Béla**, a kuratórium elnöke méltatta.

❖ A VII. Aquincumi Költőversenyen **Balla László** költő, író *Órvendjünk hát, cimborák* című művéért a közönség különdíjában részesült.

❖ A kisvárdai színházi fesztiválon a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház **Juhász Ferenc** *A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujából* című költeménye alapján készült darabját nyitóelőadásként mutatta be. A díjkiosztó ünnepségen a **Vidnyánszky Attila** Jászai-díjas rendező vezette társulat megkapta Kisvárdai város és a térség országgyűlési képviselőinek díját.

ESEMÉNYNAPTÁR

Július

❖ A Magyarok Világszövetsége Szent László Akadémiája *Irodalomvégekről, könyvekről Kárpátaljáról, magyarokról, ruszinokról* című estjén többek közt bemutatták **S. Benedek András** *A gens fidelissima: a ruszinok*, **Nagy Zoltán Mihály** *A sátán fattya* és **Penczkófer János** *Tettben a jellem – A magyar irodalom sajátos kezdeményei Kárpátalján a XX. század második felében* című könyvét. A rendezvényen jelen voltak a szerzők és **Bertha Zoltán** irodalomtörténész, kritikus.

❖ Az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetség nyilatkozatot fogadott el a huszti magyar tannyelvű iskola ellen intézett újabb támadással kapcsolatban.

❖ Beregszászban ülésezett a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség választmánya, amely kiadott nyilatkozatában kiáll a beregszászi főiskola épületének jelenlegi tulajdonjoga mellett. A testület nem fogadja el a nemzeti kisebbségekről eddig kidolgozott törvénytervezeteket, mivel megítélése szerint azok visszalépést jelentenek a jelenleg hatályos törvényhez képest.

❖ A romániai Sinaia városban kisebbségügyi konferenciát tartottak a Kárpát-medencei magyar közösségek vezetői részvételével. A kárpátaljai magyarságot **Zubánics László**, az UMDSZ Országos Tanácsának elnöke és **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke képviselte.

❖ A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség harmadszor rendezte meg a Kárpátaljai Nyári Kölcsey Pedagógus Akadémiát. Az első turnus hivatalos megnyitójára a beregszászi főiskola Kölcsey Ferenc Szakkollégiumában és Tiszapéterfalván került sor, a résztvevőket **Orosz Ildikó**, a KMKSZ elnöke köszöntötte.

❖ Az Ungvári Nemzeti Egyetemen létrehozandó magyar történelem tanszék működtetése céljából **Gajdos István** parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke közös alapítvány létrehozására kérte fel a három történelmi egyház és a KMKSZ vezetőit.

❖ A KMKPSZ támogatásával Salánkon megtartották a Mikes Kelemen Hagyományörző és Alkotó Táborát.

❖ *Kultúra és közösség* címmel alkotói fórumot szervezett Ungváron a MÉKK és a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportja. Bemutatkozott az *Intermix Kiadó* és az *Együtt* szerzői közösségének egy csoportja: **Gortvay Erzsébet**, **Horváth Sándor**, **Kőszeghy Elemér**, **Nagy Zoltán Mihály**, **Zselicki József**, **Barzsó Tibor**, **Dupka György** és **Bagu Balázs**.

❖ Rahón megtartották a körzeti információs irodák 5. szakmai találkozóját. **Dupka György**, az Ungvári Központi Információs Iroda igazgatója beszámolt a magyar igazolványok és pedagóguskártyák kiadásának helyzetéről. A tanácskozáson részt vett **Szabó László**, a Határon Túli Magyarok Hivatalának főosztályvezetője és **Szentgyörgyi Lajos**, a HTMH elnökének informatikai tanácsadója.

❖ Ungváron befejeződött a Kárpátaljai Központi Magyar Katonai Temető területének lomtalanítása. A munkálatokban részt vettek a MÉKK és az UMDSZ aktivistái.

❖ Egyhetes anyanyelvörző táborot szerveztek a szolvai református magyar óvodában. A megjelenteket **Gerzsenyi Ibolya** táborvezető köszöntötte, végül a hét folyamán tanult énekekből, játékokból, szindarabokból összeállított műsort adták elő.

❖ Az Ungvári Nemzeti Egyetemen megkezdődtek a felvételi vizsgák. A magyar szak 15 helyére 53 diák nyújtotta be felvételi kérelmét.

❖ A beregszászi református templomban megtartották a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola ötödik tanévzáró és diplomaosztó ünnepségét, amelyen az intézmény 48 nappali tagozatos hallgatója vehetett át államilag elismert oklevelet.

❖ Az UMDSZ OT koszorúzási ünnepséget tartott a tiszaújlaki turulmadaras emlékműnél. II. Rákóczi Ferencre és a kuruc felkelőkre **Zubánics László** helytörténész emlékezett.

❖ A KMKSZ hagyományos Turul-ünnepsége ezúttal is Esze Tamás tiszaújlaki emléktáblájánál kezdődött és a Tisza-parti emlékműnél folytatódott, ahol többek közt **Kovács Miklós**, a KMKSZ elnöke mondott ünnepi beszédet.

❖ A Kárpátaljai Magyar Szervezetek Fóruma, a Beregvideki Magyar Kulturális

Szövetség és az UMDSZ szervezésében koszorúzási ünnepséget tartottak a dolhai ruszin-magyar kuruc emlékműnél. Beszédet mondott **Gajdos István** parlamenti képviselő, **Pirigyi Béla**, a BMKSZ elnöke és **Fülöp Lajos**, az Ungvári Duhnovics Társaság elnöke.

❖ Budapesten lezajlott a Magyar Könyvtárosok VI. Világtalálkozója, amelyen népes kárpátaljai csoport is részt vett. A találkozó fővédnöke **Hiller István** kulturális miniszter volt.

❖ A Magyar Köztársaság Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma által létrehozott Kárpátaljai Könyvkiadási Tanács idén 16 kárpátaljai szerző művét, illetve helyi vonatkozású könyv kiadását javasolta támogatásra. A minisztérium a javaslatok alapján hozott végleges döntést a támogatások ügyében.

❖ Beregszászon vendégszerepelt a fennállásának 80. évfordulójához érkezett törökbálinti **Lendvai Károly Férfikórus**. **Tóth Csaba** karnagy, a Magyar Rádió énekese vezényletével és **Papp Gyula** zongorakíséretével a római katolikus templomban egyházi énekeket, népdalokat és operaáriákat adott elő az énekkar.

❖ Munkácson, a 3. sz. II. Rákóczi Ferenc Középiskolában megnyílt a Nyári Zenei Tábor.

❖ A nagyberegai falunapon fellépett a *Szakolyi Asszonykórus* és színielőadással mutatkozott be a budapesti *Ördögsekér Vándorszínház*.

❖ *A sóstavak melódiai* címmel Aknaszlatinán megrendezték a nemzeti kisebbségek folk-lórfesztiválját.

❖ Vidékünkön járt **Szabó Vilmos**, a Magyar Köztársaság Miniszterelnöki Hivatalának a határon túli magyarok ügyeivel foglalkozó politikai államtitkára, akit útjára elkísért **Bálint-Pataki József**, a HTMH elnöke, **Németh János**, a külügyminisztérium

tanácsosa, **Csabai Lászlóné**, Nyíregyháza polgármestere, valamint **Gajdos István** parlamenti képviselő. A vendégeket fogadta **Ivan Rizak** megyei kormányzó. A megbeszélés napirendjén a következő kérdések szerepeltek: az ukrán–magyar kisebbségügyi vegyes bizottság soron következő ülésének előkészítése, a határ menti területek együttműködése, az Ungvári Nemzeti Egyetem történelem karán indítandó magyar csoport, a beregszászi főiskola épülete tulajdonjogának és a „malenykij robot” 60. évfordulójáról való méltó megemlékezés ügye.

❖ A MÉKK megszervezte az *I. Kárpátaljai Magyar Tehetséggondozó Drugeth Tábor*t, amelynek fő támogatója a Bercsényi Miklós Alapítvány volt. A táborba meghívott fiatalok előtt **Gortvay Erzsébet**, **Gortvay Gábor**, **Horváth Sándor**, **Barzsó Tibor**, **Csobolya József** és **Györke Magdolna** tartott előadást.

❖ A KMPSZ programja keretében tizedik alkalommal sorra kerülő, a szórányvidéken élő magyar vagy magyarul tanuló gyerekek nyári jutalomtáborának idén a beregszászi főiskola Kölcey Ferenc Szakkollégiuma adott otthont.

❖ A KMPSZ természetismereti és természetvédelmi sátoortábor szervezett Nagydobronyan.

❖ A balazséri Béthel Konferencia-központban a Kárpátaljai Református Egyházkerület tanügyi bizottsága harmadszor szervezett népművészeti és kézműves tábor, amelynek idén több mint 130 résztvevője volt.

❖ **Petőfi Sándor** halálának évfordulója alkalmából a BMKKSZ koszorúzási ünnepséget tartott a költő beregszászi emléktáblájánál.

❖ Kárpátalja Trianon utáni cseh megszállásának évfordulóján a MÉKK és az UMSZ ungvári szervezete megkoszorúzta a cseh

katonák által meggyilkolt **Pós Alajos** újságíró síremlékét az ungvári Kálvária-temetőben.

Augusztus

❖ A MÉKK Nagyszőlősi Járási Szervezete, illetve **Kovács Katalin** táborvezető szervezésében került sor a *X. Kárpátaljai Történelmi Jurtatábor* és az *V. Kárpátaljai Képzőművészeti Gyermektábor* megnyitására a Tiszapéterfalva határában fekvő Kiserdőben. A több mint 200 gyermek táborozását a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága – Anyanyelvi Konferencia támogatta.

❖ A KMPSZ angol nyelvű Bibliatábor szervezett Beregszászon.

❖ *Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napok* címmel rendezvénysorozat zajlott le Révkomáromban. A KMKSZ küldöttségét **Brenzovics László** alelnök, a MÉKK küldöttségét **Dupka György** elnök vezette. Mindketten előadást tartottak a *Migráció, integráció, népesedéspolitikai* témáról rendezett konferencián. A program keretében fellépett a *Credo* versenklő együttes, bemutatkozott a derceni *Gyöngykaláris*, a MÉKK *Nárcisz* hagyományörző tánc-együttese, **Varga Katalin** népdalénekes. A résztvevők megtekintették **Kovács Sándor** *Eleink hagyatéka* című fotókiállítását, amely vidékünk várait és kastélyait örökíti meg, valamint **Kulin Zoltán** *Rákóczi nyomában* című kisfilmjét. Az író-olvasó találkozókon bemutatták a KMKSZ és az Intermix Kiadó könyveit.

❖ A KMKSZ ifjúsági szervezetének rendezésében a Borzsa folyó benei szakaszának partján táboroztak a diákok a hagyományos *Aréna* sátoortáborban.

❖ A salánki fiatalok 33 fős csapata **Levcsenkő Róbert** görög katolikus parochus vezetésével lovasszekereken, kilenc nap alatt tette meg az utat Salánktól a Verekei-hágóig. A hágón **Kész Barnabás**

történelemtanár felidézte a fiatalok előtt az ezer évvel ezelőtti eseményeket, a magyarok honfoglalását.

❖ A nemzeti kultúrák Izmailban megrendezett, Ukrajna 19 nemzetiségét felvonultató országos fesztiválján vidékünk magyarságát az eszenyi *Ritmus* táncgyűttes képviselte.

❖ *Magyar irodalom Európában – Műfordítás, terjesztés, befogadás:* e témakörben tartották meg a 32. Tokaji Írótabort. A kárpátaljai alkotók közül jelen volt **Vári Fábián László**, **Dupka György**, valamint két fiatal műfordító: **Kudla György** és **Fuchs Andrea**.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola *Idegennyelv-oktatás kisebbségi környezetben* címmel tanulmánykötetet jelentetett meg **Husztai Ilona** szerkesztésében. A kötetben 11 tanulmány kapott helyett, köztük **Csernicskó István** zárótanulmánya, amely a kárpátaljai magyar iskolák megoldatlan problémáját, az államnyelv oktatását vizsgálja.

❖ Folytatódott az ungvári Bercsényi utcai katonai temető rendezése. A munkába ez alkalommal **Mártha József** fényeslitkei polgármester, a Magyar Hadisír Gondozó Szövetség képviselője vezetésével anyaországiak is bekapcsolódtak. A küldöttség tagjai a MÉKK székházában eszmecsere-t folytattak a helybeli társadalmi szervezetek képviselőivel.

❖ A Kárpátaljai Állami Televízió- és Rádiótársaság szervezésében a beregszászi amfiteátrumban rendezték meg a VI. Nemzetközi Televíziós és Rádiós Fesztivált, amelyen tíz ország stúdióinak 160 alkotását bírálta el a nemzetközi szakmai zsűri.

❖ Megalakult a Kárpátaljai Magyar Felsőoktatási és Ösztöndíjtanács új összetételű kuratóriuma, amelybe a KMKSZ

nem delegált tagokat. A testület 17 főből áll.

❖ Az UMSDSZ és a BMKSZ koszorúzású ünnepséget tartott a beregszászi római katolikus templom udvarán lévő Szent István-szobornál. Ünnepi beszédet mondott **Zubánics László**.

❖ A MÉKK és a Kárpátaljai Megyei Könyvtár magyar és idegen nyelvű osztálya szervezésében, a könyvtár olvasótermében államalapító királyunkra, Szent Istvánra emlékeztek. **Horváthné Somogyi Ilona** és **Jankovics Mária** megnyitotta **Iván Ambrus** ungvári festőművész kamarakiállítását, **Dupka György** bemutatta az Intermix Kiadó könyveit és az *Együtt* legújabb számát. **Gortvay Erzsébet** *Emlékezni szükséges*, **Kudla György** *Hon... Szerelem... Elmúlás* című könyvét dedikálta.

❖ Az ungvári vár belső udvarán a MÉKK és az UMSDSZ ökömenikus istentisztelettel egybekötött Szent István-napi megemlékezést szervezett. A szertartásban részt vett **Mészáros Domonkos** plébános és **Vaszkó József** görög katolikus parochus. Ünnepi beszédet mondott **Gortvay Erzsébet** és **Dupka György**, aki felolvasta **Gajdos István** parlamenti képviselő levelét is. **Ivaskovics József**, **Varga Katalin** és **Krón Melinda** az alkalomhoz illő dalokat adott elő.

❖ Vidékünk számos településén emlékeztek államalapító Szent István királyunkra. Az UMSDSZ központi rendezvényeit Beregszászon és Tégláson tartották, a KMKSZ az aknaszlatinai római katolikus templom melletti emlékparkban ünnepelt. Tiszapéterfalván falunap keretében méltatták a jeles dátumot.

❖ Ukrajna függetlenségének tizenharmadik évfordulója alkalmából **Ivan Rizak**, a megyei állami közigazgatás elnöke *A régiók*

fejlesztéséért éremmel tüntette ki **Dupka Györgyöt**, a MÉKK elnökét és **Havasi Olgát**, a Viski Művészeti Iskola igazgatóját.

❖ Az Élő újság rendezvénysorozat keretében együtt Barkaszon mutatkozott be a *Kárpáti Igaz Szó* szerkesztősége.

❖ Nagyszőlősen megtartották a *Kristályfürtök – 2004* fesztivált.

Szeptember

❖ Hatvan év múltán újjászületett az Ungvári Drugeth Gimnázium. Az eseményen jelen volt **Gajdos István** parlamenti képviselő.

❖ Hosszú akadályoztatás után önálló tanintézet lett a Huszti Magyar Általános Iskola.

❖ Az Országos Felsőoktatási Felvételi Iroda adatai szerint Magyarországon az utóbbi két esztendőben évente több mint 200 ukrán állampolgárságú magyar diák nyert felvételt felsőoktatási intézményekbe. Az idén 997 kárpátaljai magyar diák jelentkezett, akik közül 274-et vettek fel. A nappali tagozaton 171, az esti tagozaton 4, a levelezőin 51, a távoktatásban 5 fő tanul. Vidékünkön az elmúlt tanévben közel 1300 diák szerzett magyar középiskolai bizonyítványt. Az Ungvári Nemzeti Egyetemre 78, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Főiskolára 262 fiatal nyert felvételt.

❖ A nagydobronyi református templomban megtartották a KRE Nőszövetségének konferenciáját.

❖ A Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház az új évadban műsorra tűzi a Gyulai Várszínházzal közös produkcióját, **Örkény István** *Tóték* című darabját, ezenkívül színpadra viszik Oidipusz király tragédiáját. Egyidejűleg a **Hobo Blues Band** *Vadászat* című nagylemezének megfilmesítésére is készülnek, amelyben az egyik főszerepet maga **Hobo**, a másikat **Trill Zsolt** játssza.

❖ **Balassi Bálint** születésének 450. évfordulóján a költő nevét vette fel a Huszti Magyar Általános Iskola. A névadó ünnepséget a MÉKK szervezte. **Himcsuk Katalin**, a tanintézmény vezetője és **Dupka György** MÉKK-elnök leleplezte az iskola névadó tábláját és a költő emléktábláját.

❖ A beregszászi református templomban megtartották a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanévnyitó ünnepségét.

❖ **Lengyel Szabolcs**, a Kisvárdai Tőkés László Alapítvány elnöke hivatalosan bejelentette, hogy a 2004. évi Tőkés-díj egyik kitüntetettje **Vári Fábián László** költő lesz. A díjat októberben adják át.

❖ **Czébely Lajos**, a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola magyartanára tollából új magyar irodalom tankönyv jelent meg a lemergi Szvit Tankönyvkiadó ungvári magyar szerkesztőségének gondozásában.

❖ A Cserkészlilium Keresztény Ifjúságrt Jótékonyági Alapítvány harmadszor szervezett hagyományörző műhelytábort Kárpátalján, ezúttal a volóczi járási Zugó település turistaszállójában.

❖ Az Ungvári Nemzeti Egyetem sajtótájékoztatója szerint az idén összesen 262 magyar diák nyert felvételt az egyetem nappali tagozatára, 28 pedig a levelező tagozatra. A választható 30 szakból a magyar fiatalok többsége a filológiai kar magyar nyelv és irodalom szakára jelentkezett és jutott be. Történelem szakra 11, matematikára 13, orvosira 8, ukrán nyelv és irodalomra 6, testnevelés és rehabilitáció szakra 5 magyar diákot vettek fel..

❖ Angol nyelvklub nyílt Ungváron.

❖ **Ivan Rizak** megyei kormányzó, valamint **dr. Orosz Ildikó** és **dr. Soós Kálmán**, a

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnöke, illetve rektora megbeszélést folytatott a tulajdonvita tárgyát képező egykori beregszászi törvényszéki palota ügyében. A megye vezetője az egyeztetés eredményeként szakértői munkabizottság felállításáról rendelkezett.

❖ Az Eszenyi Középiskola felvette **Bocskai István** egykori erdélyi fejedelem nevét. A névadó ünnepség résztvevői leleplezték és megkoszorúzták az iskola falán elhelyezett névtáblát.

❖ A Kijevi Szlavisztikai Egyetem ungvári fiókintézetében magyar–angol szak indult. A magyar tanszék szervezésével **Gortvay Erzsébet** irodalomtörténészt bízták meg.

❖ A MÉKK meghívására, a kárpátaljai könyvtárak helyzetének felmérése céljával vidékünkre érkezett a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának küldöttség.❖ A Magyarok Világszövetsége Szent László Akadémiájának rendezvénysorozata keretében, a Magyarok Házában **Lator László Dupka Györggyel**, az Intermix Kiadó igazgatójával és fiatal kárpátaljai alkotókkal: **Becske József Lajossal**, **Horváth Attilával**, **Nyeste Júliával**, **Kudla György** műfordítóval beszélgetett. Az említettek bemutatkoztak a Kárpátaljai Szövetség hagyományos balatonföldvári találkozóján is, amelyen **Gajdos István** parlamenti képviselő, az UMSZ elnöke tartott előadást.

❖ A KMKSZ Beregszászon, a Kossuth-téren rendezte meg a X. Kárpátaljai Magyar Zenésztalálkozót. Összesen 14 zenekar, illetve együttes szórakoztatta a közönséget. Többek közt nagy sikerrel lépett fel **Háger Sándor** és zenekara, a beregszászi *Nostalgia* és *Poncz* együttes, a halabóri *Bózsár* és a nagyberegai *Integrál* együttes. A rendezvény színvonalát emelte **Pinczés Anselika** énekesnő és **Seress Timea** szólista fellépése.

❖ **Viktor Braszlavец** személyében új igazgatót neveztek ki az ungvári Kárpáti Kiadó vezetőjévé, aki közölte: az ukrán nyelvű könyvek mellett hamarosan a könyvesboltokba kerül **Balla László Árva aranyesők** című kötete, amely a szerző mintegy száz tárcáját tartalmazza. A Kárpáti Kiadónál úgyszintén megjelenés előtt áll **Deák Ferenc** pedagógus *Háziállatok* című könyve, elsősorban a gyermekek számára.

❖ Beregardó katolikus gyülekezete a település központjában Szűz Mária-szobrot avatott, amelyet **Majnek Antal** római katolikus püspök és **Bohán Béla** beregszászi plébános szentelt fel.

❖ A Magyarok Világszövetsége Szent László Akadémiájának rendezvénysorozata keretében, a Magyarok Házában **Lator László Dupka Györggyel**, az Intermix Kiadó igazgatójával és fiatal kárpátaljai alkotókkal: **Becske József Lajossal**, **Horváth Attilával**, **Nyeste Júliával**, **Kudla György** műfordítóval beszélgetett. Az említettek bemutatkoztak a Kárpátaljai Szövetség hagyományos balatonföldvári találkozóján is, amelyen **Gajdos István** parlamenti képviselő, az UMSZ elnöke tartott előadást.

❖ Az UMSZ szervezésében Kijevben megtartották a Magyar Kultúra Napját. Ez alkalomból a Kijevi Lavra Nef Galéria termében megrendezték **Szemán Ferenc** ungvári festőművész posztumusz kiállítását. A rendezvényeken részt vett és beszédet mondott **Tóth János**, a Magyar Köztársaság ukrainai nagykövete, **Vass Tibor**, az UMSZ alelnöke és a Magyarok Kijevi Egyesületének elnöke, **Horváth Sándor**, az UMSZ OT alelnöke, **Raul Csilicsava**, a Nemzetiségi és Migrációs Állami Bizottság elnökhelyettese, **Vaszil Horovij**, a kijevi adminisztráció kisebbségi kérdésekkel foglalkozó osztályának helyettes vezetője és mások. A galéria termében tartott író-olvasó találkozón **Gortvay Erzsébet** iro-

dalomtörténész 30 éves munkásságáról számolt be, majd bemutatta *Emlékezni szükséges* című könyvét. A Nemzeti Filharmonióban bemutatkozott a budapesti *Monteverdi Kórus*.

❖ Az Ungvári Nemzeti Egyetem magyar filológiai tanszéke fennállásának 40. évfordulóján tartott tanácskozáson többek közt elhangzott, hogy ezen a tanszéken eddig 723 kiválóan képzett szakember végzett. A tanszék jelenlegi főállású munkatársai: **Lizanec Péter** tanszékvezető, **Györke Magdolna** docens, **Horváth Katalin**, Ukrajna kiváló tanára, **Zékány Krisztina**, **Antonenkó Miklós** és **Borbély Edit** adjunktus, **Csuka Emőke**, **Hulpa Diána** és **Úr Lajos** előadó. Az oktatói munka mellett a tanszék tanárai magyar nyelv- és irodalomtankönyveket is írnak vidékünk magyar iskolái számára. Az évforduló alkalmából ünnepséget rendeztek a Hungarológiai Központban is.

❖ A tiszapétervalvi kultúrházban megrendezték a II. Egyházi Gyermek- és Ifjúsági Kórusok Fesztiválját. **Minya József**, a helyi Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület elnöke megnyitóbeszéde után többek közt előadta műsorát a karácsfalvi Sztójka Sándor Görög Katolikus Líceum énekkara és a Péterfalvi Református Líceum kórusa. A kórusvezetőket szakmai tanácsokkal, kottákkal és szakirodalommal látták el.

❖ A Pécsi Református Kollégium Gimnáziumának és Általános Iskolájának énekkara a técsői református templomban szolgált.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola vendége volt **Dr. Berényi Dénes** fizikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, aki az intézményben működő *Limes* és *Hodinka* tudományos kutatóintézetek tevékenységével ismerkedett meg.

❖ A Budapesti Hungexpón ötödször rendeztek gazdasági és kulturális kiállítást. A médiatálalkozón **Dupka György**, az UMDSZ

alelnöke egyebek mellett a kárpátaljai helyzetről számolt be. Előadásában hangsúlyozta, hogy a 110 kárpátaljai magyar könyvtárból csak egyben, a megyei könyvtárban van internetes elérhetőséggel rendelkező számítógép, és még mindig sok iskolában nincs komputer.

❖ Ungváron megtartották a körzeti információs irodák munkatársainak rendkívüli szakmai találkozóját. A központi információs iroda igazgatója, **Dupka György** tájékoztatása szerint a tanácskozás szükségességét a magyar- és hozzátartozói igazolvánnyal, valamint a diák- és pedagógus-igazolványokkal kapcsolatos ügyintézésben szeptembertől bekövetkezett változások indokolták. A változások értelmében ezután a pedagógusok, könyvtárosok, egyetemi vagy főiskolai hallgatók is igényelhetik a 14 ezer Ft összegű szakkönyvvásárlási támogatást, az utazási kedvezmény pedig 4 oda-vissza útra bővül.

❖ **Kulin Zoltánt**, az ungvári magyar nyelvű rádió- és tv-műsorok szerkesztőségének vezetőjét kinevezték a Megyei Rádió- és Tévértársaság vezérigazgató-helyettesévé. Munkakörét a magyar szerkesztőségben **Horváth Sándor**, a *Kárpáti Igaz Szó* eddigi főszerkesztő-helyettese tölti be.

❖ A Magyar Köztársaság Gazdasági és Közlekedési Minisztériuma, az Ungvári Főkonzulátus és a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ szervezésében *Az EU házhoz jön* címmel kis- és középvállalkozási konferenciákat tartottak Nagyszőlősen, Visken és Rahón. Az EU-s konzultáció mellett napirenden szerepeltek a mezőgazdaság és a falusi turizmus magyarországi tapasztalatai is.

❖ 90 évvel ezelőtt nyílt meg a munkácsi királyi elemi népiskolai tanítóképző intézet, a jelenlegi tanárképző főiskola jogelődje. Megnyitásában nagy érdemei voltak **Nedeczey Jánosnak**, Munkács város

akkori polgármesterének, aki szorgalmazta és anyagilag is támogatta az intézmény létrehozását, működését. A humánpedagógiai főiskola magyar tagozatán jelenleg több mint 100 diák tanul.

❖ 41. alkalommal tartották meg a Barátság Határok Nélkül elnevezésű beregszászi járási fesztivált, amelynek keretében **Bihari András**, a helyi állami közigazgatás elnöke és **Erdélyi Károly**, a járási tanács elnöke először nyújtotta át *A járás díszpolgára* címet azoknak a személyiségeknek, akik sokat tettek a vidék érdekében; a kitüntetést ezúttal **Gajdos István** parlamenti képviselő, **Heckó György**, a VIZHIBU-3000 vegyes vállalat igazgatója, **Nagy Béla**, a KRE diakóniai osztályának vezetője és **Péter Csaba**, a Cotnar közös vállalat igazgatója kapta meg.

❖ Nagydobronyban az UMSZ szervezésében zajlott le a XV. Kárpátaljai Magyar

Folklórfesztivál, amelyen több mint 200 táncos és énekes lépett fel, köztük a Verbőci Művészeti Iskola gyermekegyüttese, a nevetlenfalui *Aranykalász*, az eszenyi *Ritmus* néptáncegyüttes, a Nagypaládi Művészeti Iskola leány-citerazenekara. A nagypaládi **Oniscsenko Zsuzsanna–Kricsfalusi Miklós** páros autentikus táncot mutatott be, a nevetlenfalui **Komáromi Johanna** és a beregsomi **Gerzsényi Bettina** népdalokat énekelt. A fesztiválon részt vettek magyarországi vendégegyüttesek is, köztük a bajai *Őszi-rossza Asszonykórus*. A résztvevőknek átnyújtották az UMSZ ajándékait és a megyei tanács okleveleit.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kollégiuma adott otthont a II. Trivium Ifjúsági és Civil Börzének, ahol a régió magyar ifjúsági és civil szervezetei együttműködéssel, programokkal, ötletekkel kereskedhettek.

D.GY

VERES PÉTER

1943-ban született Csonkapapiban.

A középiskola elvégzése után az Ungvári Iparművészeti Szakközépiskola kerámia szakán diplomázott. Foglalkozott kirakatrendezéssel, reklám- és plakátfestéssel, belsőépítéssel, kerámiával, szobrászattal, illusztrálással.

Alapító tagja volt a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Révész Imre Társaságának.

Életét családjának és a festészetnek szentelte. Magyarországi művésztelepek állandó résztvevője volt.

Képeire a merész, hatásos színvilág, a rendhagyó formai megoldások és a játékoság jellemző.

Azt vallotta, hogy a igazi katarzist nyújtó festmény témájának kibontakoztatásában a színélmény a meghatározó, amit a grafikai és fakturális játékok, a kivitelezés szellemessége csak fokozhat, de nem helyettesíthet.

A Credo Alapítvány gondozásában a közeljövőben megjelenik a 2004 nyarán elhunyt művész életmű-katalógusa.

ÚJ KÖNYVEK

Megjelent:

Ferenczi Tihamér: **A csenden túl.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Fekete Erzsébet: **Kender, kender, de szép tábla kender.** A Szalócai Általános Iskola hagyományörző együttesének a helyi népszokások alapján színpadi előadásra feldolgozott jelenetei. *Credo Alapítvány–Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Gortvay Erzsébet: **Emlékezni szükséges.** Tanulmányok, jegyzetek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Olasz Tímea: **Tücsök meséi.** *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Bagu Balázs: **Életutak.** Riport- és dokumentumgyűjtemény. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2004.*

Nagy Zoltán Mihály: **A teremtés legnehezebb napja.** Regény. *A sátán fattya* című trilógia befejező része. *Magyar Napló Kiadó–Szárnyas Saru, Budapest, 2004.*

Csanádi György: **Sorsfordító évek sodrásában.** Fejezetek Beregvidék történelmi múltjából. Monográfia. *PoliPrint, Ungvár, 2004.*

Előkészületben:

Tóth Mihály: **Nemzetiségpolitika Ukrajnában.** Tanulmány. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Horváth László: **Élet a halál árnyékában.** Emlékeim a „malenykij robot”-ról. Horváth Simon: **Sötét ég alatt.** Lágerversek, verses levelek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

Balla László: **Árva aranyesők.** Száz tárca. *Kárpáti Kiadó, Ungvár.*

Bartha Gusztáv: **Kékben, feketében.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

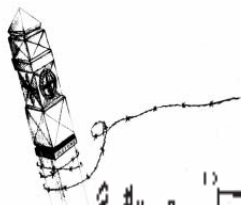
Becske József Lajos: **Barlangok mélyén.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

SZERZŐINK

Antall István (1953) Budapest
Balassi Bálint (1554-1594)
Balla Teréz (1951) Miskolc
Bartha Gusztáv (1963) Nagyberég
Barzso Tibor (1931) Ungvár
Becske József Lajos (1965) Visk
S. Benedek András (1947) Budapest
Bertha Zoltán (1955) Debrecen
Botlik József (1949) Budapest
Deák Ferenc (1937) Bátor
Dupka György (1952) Ungvár
Faludy György (1910) Budapest
Ferenczi Tihamér (1941) Badaló
Fodor Géza (1950) Dercen
Ivaskovics József (1950) Ungvár
Jókai Anna (1932) Budapest

Kalász Márton (1934) Budapest
Karcagi M. Margit (1946) Budapest
Kovács András (1981) Beregsom
Lengyel János (1973) Beregszász
Merényi Krisztián (1970) Budapest
Minya József (1967) Tiszapéterfalva
Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi
Penckőfer János (1959) Beregszász
Polgár Julianna (1958) Budapest
Ratkó József (1936–1989)
Szöllősy Tibor (1940) Técső
Tornai József (1927) Budapest
Vári Fábián László (1951) Mezővári
Veres Péter (1943-2004)
Weinrauch Katalin (1944) Beregszász

E számunkat Veres Péter festőművész munkáival illusztráltuk.

Áldj meg minket Úristen

BALASSI BÁLINT VERSE

IVASKOVICS JÓZSEF ZENÉJE

Musical score for the hymn "Áldj meg minket Úristen" (Bless us, O Lord). The score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It consists of four staves of music with corresponding lyrics in Hungarian.

Lyrics (Hungarian):

Áldj meg minket, Uristen, az ég jővőltodból,
Eldobd az irgalmasságodból, Orcád világosságával,
Ne győzzék meg minket az érzelmek, Helyedben járjunk igazsággal.

Lyrics (English):

Bless us, O Lord, from the heaven's future,
Cast us out of thy compassion, Thy light of glory,
Let not feelings overcome us, In truth we walk.

Lyrics (Hungarian):

Ne tántorodjunk mi el soha uram tőled,
Ne kételkedhessünk is többé már felőled,
Nyughassék meg mi lelkünk igaz hittel benned,
Vallhassunk mindenkiben urunknak csak téged.

Lyrics (English):

Do not stagger we ever from thee, O Lord,
No more let us doubt thee, O Lord,
Let our souls rest in thee with true faith,
We can worship thee alone in all things.

Áldj meg minket Úristen az te jővőltodból,
Világosíts meg minket irgalmasságodból
Orcád világosságával, lelked ajándékával,
Hogy életünkben ez földön járjunk igazsággal.

Engedd ezt mi nekünk kegyelmes Istenünk,
Hogy mindnyájan téged igazán esmérjünk,
Hadd az kicsiny hitükkel együtt örvendezzünk,
Mikor megítélsz uram, kegyelmezz meg nekünk.

Ne tántorodjunk mi el soha uram tőled,
Ne kételkedhessünk is többé már felőled,
Nyughassék meg mi lelkünk igaz hittel benned,
Vallhassunk mindenkiben urunknak csak téged.

No azért dicsérjük most felszóval az urot,
Mert lám csak ő viseli mindenütt gondunkot,
Uram a te nevedben áld meg szolgálóidat,
Kiért viszontag mi is dicsérjük fiadot.

SZÉGYENTELENÜL

(Részletek)

*Mert szólnom kell a fűről is,
a fémről és a kőről is,
a menekülő fényről is,
a férfiről, a nőről is,*

*és mindent el kell mondanom,
igazhoz igazítanom –
hát ezért kell olyan nagyon
a szabadság, a nyugalom!*

(...)

*Költő vagyok – hát tudom én,
hogy hivatásom a remény,
és tudok hinni is – kemény
gyémánt-jövőnkben bízom én.*

*De ugrik, illan a hitem,
naponta meg kell védenem,
mert ez a kétéltű jelen
hol ellenem van, hol velem.*

(...)

*S mert szólnom kell a fűről is,
a fémről és a kőről is,
a menekülő fényről is,
a férfiről, a nőről is,*

*és mindent el kell mondanom,
igazhoz igazítanom –
hát ezért kell olyan nagyon
a szabadság, a nyugalom!*

(...)

*Mint aki pénzért hegedül,
s száján lágy, kérő mosoly ül,
sűrűg a vendégek körül
szóttalanul, szégyentelenül,*

*úgy kérem én is a kegyet:
adjatok könyvet, kenyeret,
szorítsatok egy kis helyet
végre nekem is köztetek!*

EGYÜTT

